

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.   Första kammaren.   Nr 26.

Torsdagen den 20 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 4, 5, 6, 7 och 8 i denna månad.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Frändén* från och med denna dag till och med den 5 nästinstundande maj.

Anmälde och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, dels ock i ämnet väckta motioner.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 13 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren, vill, att riksdagen må avslå de i ämnet väckta motionerna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mörjel för jordbrukets behov å extra stat för tiden 1 januari —30 juni 1923 anvisat ett förslagsanslag av 600,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 63.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 402, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 89 ja och 122 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 160 ja och 185 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 14 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren, vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts ovanberörda framställning och med avslag å den i ämnet väckta motionen, med sänkning av ordinarie förslagsanslaget till belöningar för rovdjurs dödande från 38,000 kronor med 18,000 kronor till 20,000 kronor för år räknat, upptaga samma anslag med halva beloppet eller 10,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren dels höjt premien för dödandet av säl från nu gällande fyra kronor till tio kronor, dels ock med bibehållande av ordinarie förslagsanslaget till belöningar för rovdjurs dödande vid ett belopp av 38,000 kronor för år räknat upptagit samma anslag med halva beloppet eller 19,000 kronor för tiden 1 januari—30 juni 1923.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 39.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 403, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 78 ja och 130 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 177 ja och 169 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 26 punkten 1 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

dels medgiva, att å avlöningsstaten för förste provinsialläkare och

provinsialläkare må från och med år 1923 uppföras ytterligare fem provinsialläkare, en var med en årlig avlöning av 5,500 kronor, därav 4,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg å lönen, det ena med 500 kronor efter fem år och det andra jämväl med 500 kronor efter ytterligare fem år;

dels föreskriva, att för åtnjutande av de med sagda befattningar förenade avlöningsförmåner skall gälla vad i kungörelsen den 13 juni 1919 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med år 1920 fastställda avlöningsförmåner och i därtill senare efter riksdagens hörande gjorda tillägg finnes stadgat i fråga om motsvarande befattningar;

dels för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptaga det ordinarie anslaget till förste provinsialläkare och provinsialläkare, nu för år 1,506,300 kronor, med ett belopp av 766,900 kronor;

dels till provisoriska lönetillägg åt förste provinsialläkare och provinsialläkare, att utgå på sätt Kungl. Maj:t bestämmer, på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag, högst, 111,500 kronor;

dels ock för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptaga det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till extra provinsialläkares avlöande, nu för år 40,000 kronor, till ett belopp av 17,500 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

dels medgivit, att å avlöningsstaten för förste provinsialläkare och provinsialläkare må från och med år 1923 uppföras ytterligare tio provinsialläkare, en var med en årlig avlöning av 5,500 kronor, därav 4,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg å lönen, det ena med 500 kronor efter fem år och det andra jämväl 500 kronor efter ytterligare fem år;

dels föreskrivit, att för åtnjutande av de med sagda befattningar förenade avlöningsförmåner skall gälla vad i kungörelsen den 13 juni 1919 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med år 1920 fastställda avlöningsförmåner och i därtill senare efter riksdagens hörande gjorda tillägg finnes stadgat i fråga om motsvarande befattningar;

dels för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptagit det ordinarie anslaget till förste provinsialläkare och provinsialläkare, nu för år 1,506,300 kronor, med ett belopp av 780,650 kronor;

dels till provisoriska lönetillägg åt förste provinsialläkare och provinsialläkare, att utgå på sätt Kungl. Maj:t bestämmer, på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisat ett förslagsanslag, högst, 114,000 kronor;

dels ock för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptagit det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till extra provinsialläkares avlöande, nu för år 40,000 kronor, till ett belopp av 15,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 64.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och av-
sant till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 404,
som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit
med 64 ja och 145 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster
befunnits utgöra 139 ja och 209 nej, vadan beslut i frågan blivit av riks-
dagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande
av statsutskottet i dess memorial nr 26 punkten 2 föreslagna samt av
båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må till
beredande av dyrtidshjälp åt distriktsbarnmorskor och vissa av kommun
fast anställda barnmorskor med högst 150 kronor till varje på tilläggsstat
för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 280,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren till bere-
dande enligt grunder, som av Kungl. Maj:t närmare bestämmas, av
dyrtidshjälp åt distriktsbarnmorskor och vissa av kommun fast anställda
barnmorskor med högst 200 kronor till varje på tilläggsstat för år 1922
anvisat ett förslagsanslag av 370,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 65.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och av-
sant till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 405,
som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit
med 90 ja och 115 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster
befunnits utgöra 165 ja och 180 nej, vadan beslut i frågan blivit av riks-
dagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över föl-
jande av statsutskottet i dess memorial nr 30 punkten 1 föreslagna samt
av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

a) medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna

vid de allmänna läroverken må, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1922 under en tid av tre år utgå med högst 10 kronor, lägst 4 kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad detsamma avser anvisande av anslag för understödjande av biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren beslutat,

a) medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1922 under en tid av tre år utgå med högst 10 kronor, lägst 4 kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias;

b) för understödjande efter Kungl. Maj:ts beprövande av biblioteks- och materiellkassorna vid allmänna läroverk bevilja ett anslag av 40,000 kronor och därav anvisa på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 såsom reservationsanslag ett belopp av 20,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 52.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 406, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 114 ja och 98 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 195 ja och 150 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 30, punkten 2, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herrar Ekmans samt Sävströms och Hedvalls ovanberörda motioner,*) i vad dessa skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisa på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923;

a) ett förslagsanslag, högst, 35,750 kronor, att under de villkor, som av Kungl. Maj:t provas lämpliga, utgå till nedan angivna ändamål med högst följande belopp:

* I: 70 och II: 117.

till främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	kronor 10,000:—
„ underhåll och skötsel av centralförbundets för nykterhetsundervisning bibliotek	„ 500:—
„ främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	„ 9,000:—
„ främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	„ 3,000:—
„ främjande av Sveriges nationaltempels av Tempelorden studie- och ungdomsverksamhet	„ 2,250:—
„ främjande av Nationalgodtemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	„ 1,500:—
„ främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studie- och ungdomsverksamhet	„ 1,500:—
„ främjande av nykterhetsorden Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	„ 1,500:—
„ främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbundets verksamhet	„ 3,000:—
„ främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	„ 2,250:—
„ understöd för utgivande av en tidskrift för undervisnings- och upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande	„ 1,250:—

— — — — —
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt herrar Ekmans samt Sävströms och Hedvalls motioner, till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisa på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923:

a) ett förslagsanslag, högst 95,935 kronor, att under de villkor, som av Kungl. Maj:t provas lämpliga, att utgå till nedan angivna ändamål med högst följande belopp:

till anordnande under år 1923 av en social fortbildningskurs för lärare, folkskoleinspektörer och militära befattningshavare m. fl.	kronor 40,535:—
„ anordnande under år 1923 av en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare, präster och predikanter m. fl.	„ 19,650:—
„ främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	„ 10,000:—
„ underhåll och skötsel av centralförbundets för nykterhetsundervisning bibliotek	„ 500:—

till främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	„	9,000:—
„ främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	„	3,000:—
„ främjande av Sveriges nationaltempels av Tempelorden studie- och ungdomsverksamhet	„	2,250:—
„ främjande av Nationalgodtemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	„	1,500:—
„ främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studie- och ungdomsverksamhet	„	1,500:—
„ främjande av nykterhetsorden Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	„	1,500:—
„ främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds verksamhet	„	3,000:—
„ främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	„	2,250:—
„ understöd för utgivande av en tidskrift för undervisnings- och upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande	„	1,250:—

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;
Nej — 58.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 407, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 112 ja och 99 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 192 ja och 157 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 30, punkten 3, föreslagna samt av båda kamrarna godkända omröstningsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må besluta att till materiell m. m. för de av departementschefen under punkt 11 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 7 januari 1921 angivna institutioner och inrättningar vid universitetet i Uppsala på tilläggsstat för år 1922 anvisa ett reservationsanslag av 128,328 kronor 6 öre, att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande fördelas på dessa institutioner och inrättningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren beslutat, att, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och ovanberörda motioner,*) såsom bidrag till täckande av motsedd brist i anslagen till materiell m. m. för de av departementschefen under punkt 11 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 7 januari 1922 angivna institutioner och inrättningar vid Uppsala universitet anvisa på tilläggsstat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 80,000 kronor, att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande fördelas på omförmälda institutioner och inrättningar.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 62.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 408, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 47 ja och 164 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 118 ja och 226 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 27 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller att riksdagen, med avslag å förevarande motion II:16, i vad den avser anslag för tiden 1 januari—30 juni 1923, må

dels medgiva, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som utgår såsom sjukhjälpsersättning eller livränta för tid under första halvåret 1923 eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under nämnda halvår, må, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 50 procent utöver det belopp, vartill ersättningen må bestämmas enligt grunderna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag av 80,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen, i vad den avser anslag för tiden 1 januari—30 juni 1923, och således

* dels beslutit, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen

* I: 47 och II: 73.

under militärtjänstgöring, som utgår såsom sjukhjälpersättning eller livränta för tid under första halvåret 1923, eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under samma tid, må, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 100 procent utöver det belopp, vartill ersättningen må bestämmas enligt grunderna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisat ett förslagsanslag av 160,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 46.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 409, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 85 ja och 127 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 176 ja och 173 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 28 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller

att riksdagen, med avslag å förevarande motion II:16, i vad den avser anslag å tilläggsstat för år 1922, må

dels medgiva, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som utgått eller utgår såsom sjukhjälpersättning eller livränta för tid under år 1922 eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under nämnda år, må, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 50 procent utöver det belopp, vartill ersättning må bestämmas enligt grunderna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader å tilläggsstat för år 1922 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 160,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen, i vad den avser anslag å tilläggsstat för år 1922 och således

dels beslutit, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som utgår såsom sjukhjälpsersättning eller livränta för tid under 1922 eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under samma tid, må, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 100 procent utöver det belopp, vartill ersättningen må bestämmas enligt grunderna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader å tilläggsstat för år 1922 under elfte huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 320,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;
Nej — 46.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 410, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 105 ja och 109 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 197 ja och 155 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 i riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutsiktet i dess memorial nr 29 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, eller att riksdagen må medgiva, att före detta föreståndaren för centralanstaltens för försöksväsendet på jordbruksområdets avdelning för lantbruksbotanik, professorn Jakob Eriksson må, utöver honom nu tillkommande årlig pension av 4,000 kronor, från och med den 1 januari 1922 under sin återstående livstid uppbära en årlig tilläggspension från allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att sammanlagda pensionsbeloppet uppgår till 5,600 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit vad utskottet i utlåtandet hemställt eller att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 51.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 411, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 82 ja och 131 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 167 ja och 182 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 i riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 30 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren, med avslag å utskottets hemställan, vill bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning eller att riksdagen må medgiva, att pressombudet vid beskickningen i London Hugo Ferdinand Vallentins änka Agnes Eliza Mary, född Hartwig, må från och med den 1 april 1921 under sin återstående livstid, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,200 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit vad utskottet i utlåtandet hemställt eller att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 41.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 412, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 102 ja och 109 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 192 ja och 150 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hallin* under två veckor från och med den 22 innevarande april för deltagande i interparlamentariska unionens rådsmöte i Basel.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4,22 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 21 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Akerman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående ytterligare anslag till kolonisation å kronoparker.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 107, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av medel för iordningställande av beskickningshusen i Köpenhamn och Hälsingfors samt konsulathuset i Hamburg m. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 109, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 10 under elfte huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1922 gjorda framställning angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 12.

Herr andre vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att andra lagutskottets utlåtande nr 12 om förlängning av vissa arrendeavtal måtte uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Her *von Geijer* väckte en motion, nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnans behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Efter föredragning av den vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionen hänvisades densamma till jordbruksutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 22 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker; och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om provtaxering i anledning av ifrågasatt omläggning av det kommunala beskattningsväsendet.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal dels ock i ämnet väckta motioner.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.*

Genom en den 10 februari 1922 dagtecknad proposition, nr 72, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet hållet protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 107, av herr *Lindhagen*, samt

inom andra kammaren:

nr 145, av herr *Vennerström*.

Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)

Herr Lindhagen hade i sin motion framställt yrkande om vissa ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Herr Vennerström åter hade i sin motion, vilken väckts innan proposition i ämnet avgavs, hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga det av regeringen vid 1920 års riksdag genom propositionen nr 397 framlagda och av andra lagutskottet i utlåtande nr 39 tillstyrkta förslaget till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt:

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, så lydande som utlåtandet visade;

B) att herr Lindhagens motion nr 107, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

C) att herr Vennerströms motion nr 145 måtte anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer. I en av dessa hade herrar *Bror Petrén, Hult* och *Ödström* av angivna orsaker hemställt:

A) att förevarande proposition nr 72 måtte av riksdagen avslås,

B) att herr Lindhagens motion nr 107 måtte anses besvarad genom vad i reservationen under A) hemställts, och

C) att herr Vennerströms motion nr 145 likaledes måtte anses besvarad genom vad i reservationen under A) hemställts.

Herr *von Sydow, greve Spens* och herr *Magnusson* i Skövde hade i huvudsak instämt i vad herrar *Bror Petrén, Hult* och *Ödström* i sin reservation anförde.

Vidare hade reservation avgivits av herr *Linder*, som ansett, att utskottet bort förorda bifall till 12 § i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Enligt en annan reservation hade herrar *Tjällgren* och *Nilsson* i Vibberbo ansett, att utskottets utlåtande bort antagas med vissa angivna ändringar.

I särskild reservation hade herr *Lindhagen* dels gjort vissa uttalanden rörande utskottets huvudsakliga motivering, dels ock framställt åtskilliga yrkanden beträffande olika delar av det utav utskottet tillstyrkta lagförslaget, dels ock hemställt, att riksdagen ville hos regeringen an hålla, att genom regeringens försorg en noggrann kännedom om lagen och särskilt dess krav på arrendatorerna måtte genom ortspressen och annorledes lämpligen spridas i bygderna samt i möjligaste mån även beredas arrendatorerna, helst kostnadsfritt, biträde med lagens tillämpning.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Petré, Bror: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 12 hemställas:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandling av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I följd härav föredrogs nu

Det av utskottet tillstyrkta lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde:

1 mom. Har torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller och hemman, som lyder under huvudgård, innan denna lag trätt i kraft, upplåtits till brukande mot lega, och gäller avtalet för viss tid, skall, där arrendetiden utgår före den 1 januari 1925, efter påfordran av arrendatorn, arrendetiden varda förlängd till och med den dag under nämnda år, som motsvarar den, å vilket avtalet eljest skolat upphöra att gälla.

Lag samma vare, därest upplåtelse som ovan sägs avser annan jord, vars ägare uppenbarligen innehar jorden eller fastighet, varav den utgör del, huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen utan att, om han är enskild person, vara mantalsskriven å ifrågavarande fastighet eller å fastighet, som därmed är i sambruk.

Avser arrende jord, som av upplåtaren innehaves allenast med nyttjanderätt, må arrendetiden ej förlängas utöver upplåtarens besittningstid. I fråga om sådant arrende skall vad här nedan stadgas om jordägaren äga tillämpning å upplåtaren.

2 mom. Varder arrendetid förlängd i enlighet med denna lag, skall beträffande arrendevillkorens bestämmande gälla vad i 3, 4 och 5 §§ stadgas.

I herr *Tjällgrens* och herr *Nilssons* i Vibberbo reservation hade för ifrågavarande paragraf förordats följande ändrade lydelse:

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)

1 mom. Har torp eller annan till huvudgård hörande jordbruks-
lägenhet eller ock hemman, som lyder under huvudgård, där huvudgår-
den äges av bolag eller ekonomisk förening eller innehaves såsom fidei-
kommissegendom, innan denna lag — — — att gälla.

Lag — — — — — sambruk.

Avser — — — — — upplåtaren.

2 mom. Varder — — — — stadgas.

Herr Lindhagen hade i sin reservation, så vitt nu är i fråga, hem-
ställt, att riksdagen för sin del måtte besluta den ändrade lydelse av
1 § i lagförslaget, att uti 1 mom. 1 stycket orden "efter påfordran av
arrendatorn" utginge.

Herr Petré, Bror: Herr talman: Då jag är en av de reser-
vanter, som yrkat avslag å den föreliggande propositionen, ber jag att
med några ord få motivera denna min skiljaktiga mening.

Det föreliggande betänkandet visar ju, att mycket skiftande me-
ningar varit företrädade inom utskottet, i det att det varit fyra stora
huvudlinjer, efter vilka ledamöterna grupperat sig. En grupp, som be-
står av sju personer och som rymmer så skiljaktiga element, att den
omfattar en högerman och en vänstersocialdemokrat jämte fem social-
demokrater, har, fränsett smärre reservationssynpunkter, yrkat bifall
till Kungl. Maj:ts förslag. En annan grupp, som utgöres av sex
ledamöter, de tre övriga högermännen samt tre liberaler, har ställt sig
på avslagslinjen. Av de övriga tre utskottsledamöterna hava två, båda
bondeförbundare, förordat en till ramen mera inskränkt lagstiftning på
området i enlighet med ett förslag, som i utskottet framställts av
herr Tjällgren. Den återstående ledamoten, herr Lindhagen, har velat
vidga lagens tillämpning genom att göra systemet om arrendeavtalens
förlängning automatiskt verkande, så att detsamma skulle träda i funk-
tion av sig självt över hela linjen.

För dem, som tillhörde riksdagen och denna kammare år 1920,
står det nog kvar ett minne av den delvis ganska upprörda debatt,
som då en sen majkväll ägde rum i denna fråga. Den votering, som
det året företogs, ledde till förslagens fall, men med mycket små röst-
majoriteter i bägge kamrarna. Röstskillnaden var nämligen blott fem
i första kammaren, och utgången hängde på en enda röst i andra
kammaren.

Jag vill för min del öppet förklara, att jag vid det tillfället stod
i sak mycket tveksam. Jag var tveksam, därför att den tilltänkta de-
finitiva lagstiftning, för vilken denna provisoriska lag är en förbere-
dande åtgärd, i mig hade en mycket bestämd anhängare, och därför att
de verkningar, som kunde följa av ett avslag på den provisoriska lagen,
då voro mycket svåra att överblicka, i det att man icke kunde veta,
i vilken mån de farhågor, som därom uttalades, skulle befinnas äga
fog för sig.

Lagförslaget kom sedan igen motionsvis i fjol. Det var då emel-
lertid till synes icke föremål för ett motsvarande intresse i kamrarna.

Den majoritet, med vilken lagen då avsgs, var för andra kammarrens del betydligt starkare eller ej mindre än 24 röster.

När lagförslaget nu tredje riksdagen å rad är ånyo på kamrarnas bord, föreligger det till texten ord för ord lika, som fallet varit de två föregående åren. Men det är icke utan, att den motivställning, som i år finnes för lagen, är något annorlunda än den varit förut. Icke så, som om departementschefen skulle hava lagt motiveringen annorlunda i år än tidigare varit fallet. I den delen är det nog så, att propositionen ävensom utskottets utlåtande icke bragt något nytt stoff till det som funnits förut. Den grund för förslaget, som har åberopats nu som förut, är ju i korthet, att man befarat, att det skulle bliva indragningar av arrenden i massor, indragningar på det sättet, att jord, som från huvudgård förut varit upplåten till brukare, av vederbörande ägare skulle läggas ut exempelvis som skogsmark eller till bete eller tilläggas gårdar, på vilka jordägaren själv idkade jordbruk, och dessa åtgärder skulle ägaren vidtaga av fruktan för innebörden i den kommande lagstiftning å området, om vilken man ännu icke vet så värst mycket.

Nu frågar man sig: huru hava då verkningarna i denna del hittills varit? Man har ju nu två års erfarenheter att lita till. Hälften av den tid lagen varit avsedd att gälla är numera förfluten. Jag vill härutinnan för min del våga det påståendet, att med få undantag, som ju alltid kunna finnas på ett område som detta, hava de befarade följderna med massindragningar av arrenden uteblivit. Det har icke varit på det sättet, att man, fränsett sådana undantagsfall, har å huvudgårdar vare sig lagt förut utarrenderad jord till bete eller till skogsmark eller lagt den under eget bruk.

Som jag nämnde, hava både departementschefen och utskottet ställt sig på samma motivståndpunkt för lagen, som förut åberopats. I upprepade vändningar påpekas, att det är risken för indragningar av förutvarande arrenden i större omfattning på det sätt jag förut skildrat det, som är den bärande grunden till att detta lagförslag nu framlagts för tredje gången. Lagen avser således att göra det möjligt för brukaren till torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller till hemman, som lyder under huvudgård, att påfordra en förlängning av utlöpande arrendeavtal fram till år 1925, när han hotas med dylika tendenser till indragning från jordägarens sida, och som en följd av denna anordning har i dylika fall även fastställandet av själva arrendevillkoren flyttats in under det för frågan om arrendeförlängningen avsedda skiljemannabedomandet. Detta angående omprövningen av arrendevillkoren har emellertid efter lagens grund icke varit det primära, utan det primära har varit att få frågan om själva förlängningen av arrendet underkastad prövning av skiljemän.

Nu har det emellertid, som jag antydde, kommit till ett nytt inslag å motivsidan i år. Men det kommer icke i vare sig propositionen eller utskottets utlåtande till synes mera än liksom i förbigående. Detta nya inslag, som kommit till, sammanhänger med den oro, som faktiskt råder

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

i detta nu bland arrendatorerna i landet, en oro, som i och för sig är lätt förklarlig, men som icke bottnar i fruktan för åtgärder från jordägar-
nas sida med hänsyn till den kommande definitiva lagstiftningen å före-
varande område utan som är en helt annan företeelse. Det är krisårens
verkningar, som vi stå inför också på detta område. Den förutvarande
stabilitet, som rådde i förhållandet mellan jordägare och arrendatorer,
har under dessa krisår på ett betänkligt sätt brutits ned. En del av nu
gällande arrendekontrakt äro i hög grad förmånliga för jordägaren.
De äro tillkomna under högkonjunkturåren, då penningvärdet och pris-
förhållandena voro helt andra än nu. En del äldre kontrakt bygga i
åtskilliga fall på naturaprestationer, vilkas värdesättning har starkt
rubbats under åren. Till skydd för sådana arrendatorer med prestations-
skyldigheter in natura hava statsmakterna under de senare åren ansett
sig nödsakade vidtaga vissa särskilda lagstiftningsåtgärder. Jag påmin-
ner om den så kallade mjölkarrendelagen och lagen om jämkning i vissa
fall av arrendator åliggande dagsverksskyldighet. Med en del andra nu
bestående, sedan före krisåren tillkomna arrendekontrakt råder ett mot-
satt förhållande. De hava i stället under högkonjunkturåren varit syn-
nerligen förmånliga för arrendatorerna såsom tillkomna under en tid
med ett betydligt högre penningvärde och hava under de år som gått, me-
dan högkonjunkturen rådde, ställt respektive arrendatorer i en mycket
gynnsam ställning i jämförelse med de arrendatorer, vilkas kontrakt till-
kommit just under högkonjunkturåren. Det är tydligt, att verkningarna
av de inträdda konjunkturväxlingarna för de senare kunna ställa sig
synnerligen svåra. De arrenden, som de satt sig ut för på sina gårdar, för-
må de mångenstädes i närvarande stund icke längre erlægga, utan stå
de här och var inför risken att, om ej lättnad beredes dem, nödgas att
inställa sina betalningar.

Den osäkerhet i konjunkturerna, som rått de senare åren, har också
medfört, att det blivit en tendens att förkorta arrendetiden. Varken
jordägaren eller arrendatorn har varit vidare hågad att binda sig i av-
talsväg för någon längre tid, då han icke med någon säkerhet kunnat
bedöma förhållandena ens från det ena året till det andra. Följden har
blivit, att man ingått arrendeavtal å kortare tider, och detta har givetvis
bland annat inverkat menligt med avseende å jordens behöriga och lämp-
liga skötsel.

Med detta för ögonen förstår man, att den oro, som otvivelaktigt
f. n. i rätt stor utsträckning råder i förhållandet emellan jordägare och
arrendatorer, bottnar i dessa verkningar av krisåren och i och för sig
sett är rätt så naturlig.

Det är icke heller fritt för, att icke jordägarna på många håll, när
arrendeavtalen gått ut, hava över hövan pressat arrendatorer, som suttit
med äldre arrendekontrakt. Det kan vara rätt så förklarligt, att de så
gjort, då många av dessa jordägare under de gångna högkonjunkturåren
suttit och haft det jämförelsevis mycket sämre än arrendatorerna. Man
har nog också understundom kunnat spåra vissa åtgöranden från jord-
ägarnas sida, som man måste beteckna såsom klandervärda. Det har

utan tvivel förekommit fall, då man avsiktligt sökt göra sig av med arrendatorer på skäl, som sakligt sett kanske icke hällit mättet. Det har exempelvis funnits fall, då en jordägare ställt till auktion på utarrendering av gårdar, även då det gällt arrendatorer, som suttit där under långa tider, ibland generation efter generation.

Vid sidan av det gamla motivet för denna provisoriska lagstiftning eller att man velat förhindra indragningar av arrenden, som jordägarna kunnat tänkas vilja företaga för att undgå verkningarna av en kommande lagstiftning å området i fråga, ligger då såsom ett nytt inslag å motivsidan för lagen, att arrendatorerna nu hava förstått, att denna provisoriska lag uti deras kamp för en sänkning av arrendebeloppet skulle giva dem ett vapen, som de i fråga om de två närmaste åren utlöpande arrenden med fördel kunde begagna sig av.

Hur kommer det att te sig fram emot årsskiftet till 1923, ifall denna lag kommer att antagas? Den sträcker ju sina verkningar fram över två års arrenden, nämligen de som förfalla 1923 och 1924. Efter min uppfattning kommer lagen att medföra, att fram emot slutet av detta år stora grupper av torpare och andra arrendatorer, vilkas kontrakt förfalla nästa vår, komma att resonera som så: Då vi skola försöka komma till uppgörelse med jordägarna om arrendenas storlek, intaga de alltid en stark ställning gentemot oss, därigenom att de på grund av det affektionsvärde, som det för oss innebär att få sitta kvar på den egendom, som vi brukat under kanske långa tider, kunna pressa större arrenden av oss än av andra spekulanter; häremot, mena arrendatorerna, giver oss denna lag ett vapen; den medför nämligen, att ifall vi under form av att påfordra förlängning på två år av arrendet pressa in frågan om arrendevillkoren och särskilt arrendebeloppets storlek under det skiljemannabedömande, som lagen förutsätter, hava vi därmed ingenting att förlora, utan vi hava säkerligen därigenom all utsikt att vinna gynnsammare arrendevillkor än vi kunna uppnå i den ställning, vari vi stå emot jordägarna, om vi utan stöd av denna lag skola hava att föra förhandlingarna med dem.

Det är på grund härav som jag för min del tror, att denna lag, om den antages, verkligen kommer att bringas i tillämpning i mycket större omfattning än man vid ett första beaktande av dess innehåll kanske skulle vara benägen att förmoda, och härvid är tillika att märka, att lagen icke är skriven för nu avgivna syften med arrendebeloppets bestämmande såsom det primära, utan för en annan sak, nämligen frågan om rätt till förlängning av bruksrätten. Det skiljemannabedömande, som här skall ske angående arrendevillkoren och särskilt arrendebeloppets storlek, kommer i vanliga fall att de facto avgöras av enbart den av statsmedel avlönade skiljeman, som länsstyrelsen utsett. Frågan är, huruvida detta kan anses nog betryggande och huruvida man är beredd att gå in för en sådan utveckling, som efter min tro kommer att ske under de två följande åren i ganska stor utsträckning.

Nu kan man naturligtvis säga som så: det må vara med den saken, hur det vill, men kommer ändå icke lagen, ifall den genomföres, att

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeval.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeevital.
(Forts.)*

hava vissa gynnsamma verkningar på de förhållanden, som den definitiva lagstiftningen å området är avsedd att reglera? För att man skall kunna bedöma detta, är det givetvis av vikt att hava största möjliga kännedom om vad denna blivande lagstiftning kan komma att innehålla.

I den delen skulle jag vilja till en början återropa, vad jordkommissionen anförde, då den lade fram sitt förslag om denna provisoriska lag. Kommissionen betonade därvid med rätt mycken styrka, att, som det står på sid. 21 i utskottets utlåtande, "upphäandet av en jordägares frihet att vid löpande arrendeperiods utgång få efter sitt gottfinnande förfoga över honom tillhörig bruksningsdel framstår såsom ett synnerligen långt gående ingrepp i den enskildes rätt att råda över sin egendom, samt att ett dylikt ingrepp ej bör sträckas längre än vad för säkerställande av den ifrågasatta lagstiftningens ändamål må finnas vara absolut av nöden". Detta är grundläggande synpunkter, som jordkommissionen med dess samtliga ledamöter, herr Lindhagen inberäknad, uttalat; och vill jag för min del helt och fullt ställa mig bakom detta uttalande. Det är en sund och riktig tanke, som talar ur dessa orden.

Vad innehåller då den nya kommande definitiva lagstiftningen å området, så vitt man nu vet något om den?

I den reservation, vilken jag tillåtit mig att jämte andra ledamöter av utskottet avgiva, upptages, vad man i närvarande stund så att säga officiellt därom känner. Där återgives det yttrande, som vid jordkommissionens tillsättande hösten 1918 avgavs av dåvarande justitieministern efter gemensam beredning med dåvarande jordbruksministern, herr Alfred Petersson i Påboda. Däri tog man fasta på norrlandskommitténs standpunkt i fråga om eventuell tvångsavlösning av jord och uttalade, att det verkligen finnes skäl för en friköpningsanordning, nämligen under de betingelserna, att det i någon del av landet skett en för långt driven monopolisering av jorden, och vidare i händelse eljest starka samhälleliga skäl talade för ett sådant ingripande i den bestående jordfördelningen. Detta var de direktiv, som av den dåvarande ministären gavs till jordkommissionen i fråga om eventuell friköpning av jord.

Beträffande den andra av jordkommissionens ifrågavarande arbetsuppgifter eller genomförande av en s. k. social arrendelagstiftning står det väl klart för den, som något tänkt sig in i dessa ting, att där ligga starka reella skäl bakom detta krav. Man inser nog litet var, att arrendatorerna faktiskt i närvarande stund i många hänseenden icke hava den trygghet, som de behöva, exempelvis i fråga om vissheten att få själva njuta frukterna av sitt å sina bruksningsdelar nedlagda arbete. Mycket av det som härutinnan gäller enligt den speciella arrendelagstiftningen för Norrland, skulle utan tvivel vara till gagn att få infört även för övriga delar av landet. Jag tror för min del, att det skulle hava varit mycket tacknämligt, om jordkommissionen redan under dess tidigare verksamhet ingått å denna fråga om en förbättrad arrendelagstiftning, syftande då framför allt till förlängda arrendeperioder och,

efter min tro, jämväl till någon slags form av optionsrätt vid förnyanden av länge innehavda arrenden.

Utskottet har i sina uttalanden rörande den blivande lagstiftningen å hithörande områden varit mycket försiktigt. I frågan om eventuell friköpning säger sålunda utskottet på sid. 3, att det icke för närvarande tilltror sig att göra något uttalande, *huruvida* tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål utöver vad som för närvarande stadgas bör på lagstiftningens väg genomföras. En utskottsmajoritet, som sträcker sig så långt åt vänster, som jag i början av mitt anförande nämnde, att den till och med omfattar en vänstersocialdemokrat, har således här gjort det uttalandet, att den i närvarande stund icke vågar sig på att bedöma, *huruvida* tvångsavlösning av jord utöver vad nu gällande lagstiftning medger har fog för sig. För min del står jag nog i denna del icke så litet till vänster om denna av utskottets majoritet uttalade uppfattning.

Jag vill med vad jag nu sagt hava betonat, att då jag för min del anslutit mig till yrkandet om avslag å lagen, är det icke därför, att jag är att räkna till dem, som departementschefen betecknar såsom ägande en principiell ovilja mot den förebådade definitiva lagstiftningen. Det är långt däriifrån. Jag tror för min del, att särskilt kravet på en förbättrad social arrendelagstiftning har mycket starkt underlag för sig, och att det är till gagn för landets jordbruk att så snart som möjligt komma till en lagstiftning på det området. Och i händelse en dylik lagstiftning skulle i sina verkningar föra till en större benägenhet för jordägarna att till sina respektive arrendatorer avyttra de av dem innehavda bruksningsdelarna, skulle däri ligga en socialt sett sund utveckling.

Nu frågar jag mig, *huru* verkningarna bliva ur de av mig nu angivna synpunkterna, ifall den provisoriska lagen kommer att genomföras. Jag har redan karakteriserat läget så, att jordägarna icke i stort sett kunna tänkas vidtaga åtgöranden, syftande till att därmed söka undkomma den blivande lagstiftningens verkningar. Den friköpning av jord, som kan tänkas bliva införd här i landet, kommer ju att kunna träffa jordägarna, alldeles oavsett vilka åtgärder de beträffande nu bestående arrenden än vidtaga. Jordkommissionen har, såsom den av mig biträdda reservationen visar, redan bestämt uttalat, vad även det sunda förnuftet säger, att friköpning kan komma i fråga för ett jordområde, även om det indragits såsom bruksningsmedel, ifall det nu eljest lämpar sig för ett eget jordbruk och ifall dess fränskiljande från huvudfastigheten icke är till avsevärd olägenhet för denna. Och ser jag på den sociala arrendelagstiftningen, så är det väl tydligt, att, om en jordägars åtgöranden resultera däri, att en ny arrendator träder i stället för den, som nu sitter där, kommer den nya arrendatorn att få njuta förmånerna av den kommande lagstiftningen på det området. Jordägarna ha således icke i sig något intresse av att avlägsna de gamla arrendatorerna om de ändå avse att upplåta jorden på arrende, ty i så fall komma ju de nya arrendatorerna att få förmånerna av den kommande lagstiftningen å området.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Det skulle dock i ett avseende möjligen kunna vara en fördel för jordägaren att hava att räkna med en ny arrendator i stället för en förutvarande. Han skulle nämligen kanske med hänsyn till den nya lagstiftningens förmodade innehåll kunna i ett eller annat hänseende tänkas komma i en ekonomiskt fördelaktigare position, om han vid lagstiftningens ikraftträdande har att göra med en ny arrendator i stället för med en, som suttit där en längre tid. Jag vill emellertid i detta sammanhang, annärka, att en av jordkommissionens medlemmar herr Wohlin i en reservation till ett av kommissionen avgivet yttrande förklarat, att enligt hans uppfattning tillämpandet av blivande friköpningsbestämmelser icke borde göras beroende av något sådant förhållande, som att marken varit undandragen jordägarens självförvaltning under en tidrymd av exempelvis 20 år, och att han icke heller tänkt sig, att man skulle behöva avvakta utgången av en löpande arrendeperiod, innan bestämmelserna i en kommande friköpningslagstiftning skulle kunna träda i tillämpning å en på arrende upplåten brukningsdel.

Fördelarna ur de av mig nu avsedda synpunkterna med denna provisoriska lag skulle väl närmast bliva, att man därmed skaffade sig en viss garanti för att i en del fall ombyten av arrendatorer de två närmaste åren förebyggdes och att därigenom de förmåner, som den kommande definitiva lagstiftningen å dessa områden avser att bereda respektive arrendatorer, ej komme andra brukare till godo än dem åt vilka man helst skulle vilja bereda samma förmåner, nämligen de gamla mångåriga brukarna av jorden.

Detta är, så vitt jag kan se, de hänseenden, i vilka denna provisoriska lag kan komma att verka till förmån för de i sig berättigade intressen, som den tillämnade definitiva lagstiftningen avser att främja. Häremot måste emellertid ställas de olägenheter, som efter mitt sätt att se få anses vara förknippade med lagen.

Dessa olägenheter hava redan under de föregående årens debatter i ämnet blivit från olika synpunkter utförligt belysta. De äro efter min uppfattning att söka bl. a. däruti, att detta lagförslag famnar över även sådana brukningsdelar, som i vad angår blivande friköpningsbestämmelser icke komma att träffas av den tillämnade lagstiftningen därutinnan. I den delen skulle jag vilja ansluta mig till vad herr Wohlin i förenämnda reservation till ett betänkande av jordkommissionen uttalat därom att friköpningsrätten icke kan komma att tillerkännas brukare av jordområden, vilkas fränskiljande från huvudfastigheterna kunde lända dessa fastigheters jordbruk eller skogsbruk till men, och ej heller sådan nyttjanderättshavare, av vilkas arbetsprestationer huvudfastigheternas ekonomiska ställning vore väsentligt beroende. Men även för sådana brukningsdelar, vilka, som herr Wohlin här med rätta framhåller, icke lämpligen kunna komma in under den blivande friköpningslagstiftningen, skulle denna provisoriska lag komma att gälla. För dessa många brukare, särskilt av jordområden av torps natur, vilka sitta med naturaprestationsskyldigheter, förespeglar man genom antagandet av denna provisoriska lagstiftning en kommande rätt att genom inlösning

förvärva sig de brukade områdena, men när det kommer till en definitiv lagstiftning i frågan, hava de ingen utsikt att få någon förmån av densamma. Detta kommer utan tvivel att medföra en bestämd olägenhet, ett missnöje och en oro, som sålunda uppnåmås av denna provisoriska lagstiftning.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

Även i ett annat hänseende skulle det av lagen föränledas vissa olägliga verkningar, nämligen med avseende å den gränsskillnad, som däri gjorts i fråga om arealen av de brukningsdelar, som densamma skulle omfatta. Denna gräns är satt vid en areal av 25 hektar. Det är tydligt, att det måste vara svårt att förklara för de många arrendatorer, vilka sitta på fastigheter sida vid sida om respektive 30, 40, 50, 60 och 70 tunnland, hörande till ett och samma godscomplex, att man skall kunna få reglerat arrendevillkoren genom skiljomän, när arealen är under 50 tunnland, medan de arrendatorer, som sitta på fastigheter vilka till arealen ligga över denna gräns men ofta nog till värden och utgående arrendebelopp kunna vara lägre, icke skola få motsvarande förmån. Jag tror för min del, att det skulle hava varit lägligare, om Kungl. Maj:t i år hade tänkt på att i stället för arealen taga upp en annan grund för bestämmandet av lagens tillämplighetsområde, nämligen taxeringsvärdet på den odlade jorden. Genom de nya ändringarna i taxeringsförfattningarna, vilka numera kommit i användning har man fått möjlighet att på detta sätt få tillämpat en mera rationell grund för bestämmandet av lagens giltighetsområde. Om man tager i betraktande vad exempelvis 25 hektar jord betyder å sådana orter, där jordvärdet kanske är nere i 200 kronor per tunnland, jämfört med motsvarande areal å orter, där jordvärdet måhända är uppe i 1,500—1,600 kronor per tunnland, förstår man, att den ståndpunkt, som lagen härutinnan intager och som också medfört reservationer å denna punkt av representanter från södra delen av landet, icke kan vara lämpligt lagd.

En annan, ej oväsentlig olägenhet, som, efter mitt sätt att se, denna provisoriska lag kommer att medföra för jordägarna, sammanhänger därmed, att, såsom det ofta visar sig i praktiken, när en jordägare har många underlydande brukare, det i regel är en eller annan av dessa, som faktiskt icke brukar jorden väl, ehuru laglig anledning för jordägaren att med stöd av allmänna nyttjanderättslagen påkalla arrenderättens förverkande icke förelegat. För sådana arrendatorer kommer denna lag att medföra, att de kunna tilltvinga sig att få sitta kvar å fastigheterna. Proceduren är nämligen i lagen lagd så, att de genom utnyttjande av dess bestämmelser därutinnan hava möjlighet att sitta kvar å den arrenderade fastigheten under ett år utöver den avtalade tiden och i vissa fall även under det andra år, som det här kan gälla, fram till år 1925. Detta är en bestämd olägenhet från jordägaras synpunkt, ty det är ju ett i sig berättigat krav från en jordägaras sida att få skilja från gården en arrendator, med vilken avtal träffats för viss bestämd tid och som under denna tid befunnits hava brukat jorden så, att ett ombyte av arrendator måste anses befogat såväl från det allmän-

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

nas synpunkt som ur jordägarens enskilda intresse. Denna lag kommer emellertid i praktiken att lägga hinder i vägen härför.

En annan olägenhet för jordägarna är den korta minimitid av 3 månader, som är satt för arrendatorns rätt att påfordra tillämpning av lagen. På alla större gårdar är det väl i regel så, att man där söker komma till uppgörelse med arrendatorerna om fortsatt brukningsrätt ända till 6 månader och ej sällan ändå längre tid före arrendetidens utgång. Med den i lagen föreslagna korta minimitiden av 3 månader före arrendetidens utgång, före vilken arrendatorn skulle kunna påfordra förlängning av arrendet, kommer följden att bliva, att jordägaren inför denna eventualitet kommer att känna det som en black om foten, då han eventuellt önskar att utnyttja jorden på ett annat sätt än genom fortsatt utarrendering. Han har exempelvis behov av att sälja fastigheten. Han står då inför den olägenheten, att han kan få vänta med planerandet av sådan försäljning till 90 dagar före arrendetidens utgång.

Nu kan man visserligen säga, att lagen i denna del liksom håller en ventil öppen. Den innehåller nämligen ett stadgande, att om på grund av särskilda omständigheter det skulle för jordägaren medföra avsevärt men att hava jorden fortfarande upplåten på arrende, så kunna skiljemännen taga hänsyn till detta förhållande. Men det är väl ganska svårt att bedöma, i vilken utsträckning sådana önskemål från jordägarens sida som exempelvis att få sälja fastigheten i praktiken skulle kunna komma att av skiljemännen godtagas. På denna punkt har herr Lindhagen i sin reservation uttalat en särmening. Han vill tolka denna bestämmelse så, att ifall en arrendator mindre väl brukat fastigheten, skulle bestämmelsen kunna komma att medföra, att hans fordran å arrendets förlängning lämnas utan bifall. Han säger nämligen på sidan 32 i utskotts-betänkandet: "I de allmänna grunderna för rätt att avhysa arrendator före arrendetidens utgång från arrendet ingå även de fall, att arrendatorn gör sig skyldig till vanvård av fastigheten eller avviker från avtal om viss odlingsplan eller eljest bestämmelser om fastighetens hävd. Därav kan med visshet slutas, att uti det men, som i 2 § omtalas, även ingår den fara för egendomens vanvårdande under den förlängda arrendetiden, som kan anses föreligga genom arrendators redan tidigare ådagalagda och av arrendesystemet såsom sådant ej föranledda försumlighet." Nu vågar jag för min ringa del tro, att denna uppfattning icke stämmer väl överens vare sig med de motiv till lagförslaget, som angivits av jordkommissionen och därutinnan biträtts av herr Lindhagen, eller med det yttrande, som lagrådet avgivit å denna punkt. Jordkommissionen sade nämligen i fråga om denna bestämmelse: "Sådana omständigheter äro exempelvis, att den utarrenderade jordens belägenhet otvetydigt angiver, att jorden bör läggas i sambruk med huvudfastigheten eller att jorden är erforderlig för någon anläggning, som jordägaren kan visa sig hava för avsikt att utföra. Däremot kunna omständigheter, som äro beroende på det personliga förhållandet mellan jordägaren och arrendatorn, icke åberopas i detta avseende." Lagrådet föreslog, att man till detta moment om "avsevärt men" skulle föga två ytterligare moment, vilka skulle medföra

samma verkan att förebygga förlängning av arrendetid. Det ena avsåg det fall, att arrendatorn "visat bristande förmåga att sköta självständigt jordbruk", och det andra, att han "i avsevärd grad försummat att fullgöra den förpliktelse till arbetsprestation, som enligt avtalet kan åligga honom". Jag vågar förmena, att dessa av mig nu återgivna uttalanden torde visa, att den tolkningen, som herr Lindhagen i sin reservation uti denna del gjort gällande, i verkligheten icke torde hålla stånd.

Jag har nu berört några av de olägenheter som lagen, efter mitt sätt att se, skulle, genomförd, komma att medföra för jordägaren.

De huvudreservationer, som fogats till utskottets betänkande, äro, som jag nämnde i början av mitt anförande, om man undantager yrkandet om avslag, dels herr Tjällgrens och Nilssons i Vibberbo reservation och dels herr Lindhagens reservation. Herrar Tjällgren och Nilsson hava ställt sig på den ståndpunkten, att de skurit bort från lagens tillämplighetsområde dels alla enskilda jordägare — det innebär således i praktiken alla ägare av huvudgårdar, såsom stora godskomplex m. m. — och dels ett visst slag av bolag och ekonomiska föreningar, nämligen sådana, som hava verksamhet för anskaffande av egna hem till sin uppgift. Jag vill om denna linje endast säga, att om man ser den från exempelvis det landskaps synpunkt jag tillhör, den är fullkomligt oförståelig. Man skulle där icke kunna inse grunden till att det stiftats en lag, som för fideikommissens del komme att medföra skyldighet att underkasta sig detta skiljemannabedömande, men som icke stadgar någon motsvarande skyldighet i fråga om de stora godskomplex, tillhörande enskilda, som med aldeles liknande förhållande beträffande underlydande torp och andra arrenden ligga sida vid sida om fideikommissen. Jag tror som sagt, att rättmätigheten i detta särskiljande skulle bliva oändligt svårt att försvara ur synpunkten av förhållandena, sådana de te sig i min hemprovins. Huruvida denna linje kan hava ett berättigat underlag beträffande förhållandena i andra delar av landet, har jag svårt att överblicka, ty på områden sådana som detta är det ju närmast från den egna stugukvist, som man bedömer förhållandena.

Herr Lindhagen har i sin reservation ställt sig på den ståndpunkten, att han föreslår en automatisk förlängning av arrendeavtalen beträffande alla sådana brukningsdelar, som falla in under lagen. Detta innebär alltså, att det icke skulle erfordras något initiativ från arrendatorns sida utan i och med lagens tillkomst skulle det anses, att alla arrendeavtal skulle de facto anses förlängda, om de förfalla under det närmaste året, för två år framåt och om de förfalla under det påföljande året för ett år. Den, som vill tänka sig något in i verkningarna av denna lag, sålunda lagd, kommer nog att, med all respekt för det goda syfte, som ligger bakom denna tankegång, nödgas erkänna, att lagen i praktiken kommer att medföra rätt så stora vanskligheter. Jag skall emellertid icke närmare gå in på denna fråga, och jag skall icke heller för ögonblicket närmare inlåta mig å de trenne exempel från levande livet, som anförts i herr Lindhagens reservation. Jag får kanske anledning att senare återkomma till dem, i den mån herr Lindhagen i sina kommande

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

anföranden kan finna anledning att åberopa sig å denna exempelsamling. För min egen del har jag under gårdagen sökt att skaffa mig några kompletterande uppgifter rörande ett av de av herr Lindhagen avsedda komplexen, nämligen det som ligger huvudstaden närmast, för att sålunda söka bilda mig en möjligast objektiv, personlig uppfattning i frågan, men jag skall icke för närvarande giva mig vidare in på denna sak, till vilken jag möjligen senare får anledning att återkomma.

Jag vill då till slut sammanfatta mitt yttrande så, att, såsom jag ser lagen, har det gamla motivet för densamma enligt erfarenhetens vittnesbörd förlorat i bärkraft. Två år av lagens tilltänkta giltighetstid äro vidare numera gångna och endast två år därav återstå nu. Det är särskilt anmärkningsvärt, att jordkommissionen kort före sista årsskiftet i sitt yttrande över en framställning från Sveriges åboförbund om förnyat framläggande av lagförslaget till denna riksdag icke hemställt om bifall till samma framställning, utan uttryckte sig så, att det hade varit lyckligt, om lagförslaget tidigare hade antagits. Vissa bestämda olägenheter äro enligt vad jag framhållit förknippade med lagen. Å andra sidan har jag för min del velat vitsorda, att vissa i sig önskvärda förmåner skulle kunna följa av densamma för en del äldre nuvarande arrendatorer, som i saknad av lagen kanske komma att få lämna sina gårdar. När jag vägt fördelarna av lagen mot de av mig angivna olägenheterna av densamma, har jag för min del kommit till den uppfattningen, att det icke skulle vara klokt att antaga detta lagförslag. Det skulle utan tvivel hava varit lägligare, om icke denna proposition i år lagts fram, utan jordkommissionen i stället beretts möjlighet att utan avbrott få övergå till den definitiva lagstiftningsuppgift å området, som ännu väntar på kommissionen. Mitt omdöme om denna provisoriska lag, har, efter vad jag sagt, icke i någon mån påverkats av motvilja mot den kommande lagstiftningen på detta område. Tvärtom skulle jag med glädje se, att den ju förr dess hellre bleve i form av utarbetade förslag förelagd riksdagen. Då jag emellertid, herr talman, funnit, att olägenheterna av lagen äro större än de presumerade fördelarna av densamma, skall jag be att få yrka bifall till den av mig m. fl. angivna reservationen med däri innefattade avslagsyrkande å propositionen.

Herr Linder: Herr talman, mina herrar! När nu detta lagförslag återigen föreligger till kammarens behandling, får jag för min del säga, att jag tycker, att det är i stort sett alldeles samma skäl, som kunna anföras för och emot förslaget, som tidigare varit framdragna. Under tiden, som gått, ha ju några, om kanske icke så många, erfarenheter vunnits, som enligt min uppfattning till viss del förstärka skälen till förmån för lagförslaget. Jag räknar dit också den erfarenhet, som man har vunnit om den oro, om vilken andra lagutskottets ordförande nyss talade, som har uppkommit i förhållandet mellan jordägarna och arrendatorerna. Jag tror, att vad han därom yttrade nog i stort sett är ganska riktigt. Han befarade emellertid ingenting annat av denna oro och de konsekvenser, den kunde medföra, än att lagen skulle bli

tillämpad i mycket större omfattning än ursprungligen avsetts, och det må ju också vara så, att det kan räknas såsom en brist i en lag, att den i sin tillämpning icke är alldeles kongruent med vad man egentligen har avsett med densamma. Men jag kan i alla fall icke finna, att denna omständighet bör vara av så avgörande betydelse, att man därför bör yrka avslag på det föreliggande lagförslaget.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Nu är det emellertid tyvärr så, att en stor del av det material, som föreligger i utskottets utlåtande — jag tänker närmast på vad som har framförts av herr Lindhagen — egentligen först efter frågans slutbehandling inom utskottet kommit att bliva känt för oss andra utskottsledamöter. Det är ju möjligt, att om detta material förut varit bekant, skulle det kunna hava haft ett visst inflytande vid frågans bedömande.

Majoriteten av reservanterna rikta mot förslaget främst den gamla kända anmärkningen, att det givetvis skulle varit av synnerligen stor vikt att äga någon närmare kännedom om den förmodade räckvidden och innebörden av det blivande förslaget till lagstiftning beträffande en hela riket omfattande social arrendelag samt om tvångsavlösning av jord, något som man nu ej har. Reservanterna hava nu sökt leta fram något om principerna för den kommande lagstiftningen på de nämnda rättsområdena. Det har emellertid icke lyckats; och det torde också vara ganska naturligt, eftersom jordkommissionen, som fått i uppdrag att verkställa en utredning angående båda de nu nämnda frågorna, ännu icke haft tillfälle att taga ställning till någondera av dem. Vad reservanterna själva under sina forskningar fått kännedom om, så vitt angår de förmodade riktlinjerna för den tillämnade lagstiftningen, anse de vara av beskaffenhet att icke utgöra någon fast grundval i och för prövningen av det föreliggande lagförslaget; och därmed är strängt taget också förslaget för deras del fallet, trots allt som säges för detsamma.

Beträffande denna invändning vill jag erinra om följande. Det har sedan flera år tillbaka ansetts vara en sak av synnerlig vikt, att landets jordfråga vinner en tillfredsställande lösning. Den apparat, som för sådant ändamål igångsatts genom tillsättandet av jordkommissionen, visar alla tecken till, att vederbörande velat lösa jordfrågan på ett både grundligt och omsorgsfullt sätt. Vill man, att lösningen skall bliva så god som den möjligen kan bli för såväl jordägarna som arrendatorerna, så kan jag för min del icke finna annat än att, så vitt på statsmakterna beror, utredningen bör lämnas allt det stöd, som sakens vikt och betydelse kräver. Frågan är nu, om detta lagförslag kan anses vara nödvändigt? Ja, jordkommissionen, som mer än andra människor i detta landet sysslar med jordfrågan och som väl mer än de flesta får anses sitta inne med kunskaper i ämnet och som söker finna de lämpligaste medlen och vägarna för frågans lösning, har påfordrat en lag som den föreliggande och har vidhållit denna sin uppfattning hela tiden igenom. Senast har kommissionen uttalat, att det skulle ha varit lyckligt, om lagen redan hade varit antagen.

Jag vill vidare erinra om att när lagrådet på sin tid hördes över detta lagförslag framställdes samma anmärkning som nu av reservanterna.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Lagrådets majoritet ansåg emellertid, att det icke syntes kunna förnekas, att en blivande lagstiftning skulle kunna försvåras, om förhållandena lämnades oreglerade. Lagrådets majoritet ansåg därför, att detta förslag borde läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Den erfarenhet man har visar också ganska oförtydligt, att när det är fråga om realiserande av jordpolitiska spörsmål, är det klokt att iakttaga en viss förtänksamhet. Jag vill i detta avseende blott visa på den undersökning, som på sin tid verkställdes av landshövding Widén angående den norrländska förbudslagstiftningen och dess verkningar. Av denna utredning framgick, hurusom bolagen, innan den norrländska förbudslagen trädde i verkställighet, skyndade sig att i stor omfattning inköpa bondhemman. Och då hade, om jag icke minns fel, en påyrkad provisorisk förbudslag blivit avslagen.

Det är ju klart, att vill man ingenting eller ringa för att åvåga-bringande en tillfredsställande lösning av jordfrågan, är ju det föreliggande förslaget likgiltigt och bör helst avslås. Men har man åter den uppfattningen, att det gäller att stärka den jordbrukande klassen genom att öka antalet självägande jordbrukare eller genom att giva dem som förbli arrendatorer en tryggare ställning med en ljusare framtid i detta landet, då bör man icke vara alltför ljum, då det gäller att sörja för jordreformens trygga genomförande.

Herr Petrén talade om att majoriteten inom utskottet hade uttalat sig i fråga om tvångsavlösningen av jord, och han tyckte, att det var märkvärdigt, att vi hade uttryckt oss på följande sätt: "Huruvida och i vad mån tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål utöver vad för närvarande stadgas bör på lagstiftningens väg genomföras, därom anser sig utskottet ej för närvarande kunna göra något uttalande." Herr Petrén förklarade, att han står ganska mycket till vänster om denna majoritetens ståndpunkt. Ja, hur mycket till vänster om denna majoritet herr Petrén än står, kom han i alla fall fram till ett avslagsyrkande. Det är hans verkliga ställning i denna fråga.

Reservanterna framhålla, att anledningen till lagförslagets framläggande var farhågan för indragning av arrenden för att på sådant sätt söka undandraga sig verkningarna av en blivande social arrendelagstiftning och en kommande tvångsavlösning av jord. Farhågan hade emellertid icke av erfarenheten vunnit någon bekräftelse, och för kommande år anse reservanterna det icke vara så sannolikt, att dylika indragningar skulle vara att befara. För mitt vidkommande vill jag härtill icke svara något annat, än att huvudvikten i detta stycke ligger därpå att eventualiteten av dylika indragningar undvikes, och att vägen ej lämnas öppen för frestelsen att undkomma den tillämnade lagstiftningen, som på sådant sätt lätt kan äventyras.

Av de uttalanden, som förekommit från arrendatorshåll, kan man knappast undgå att få den uppfattningen, att bland jordägarna en tendens börjat göra sig gällande att säga upp arrendavtal. Det är den oro, om vilken herr Petrén talade. Jordägarna fordra. säges det, en oskälighöjning av arrendebeloppet. Jag vill i detta avseende blott erinra om

de uttalanden, som förut hava gjorts såväl av Skånes arrendatorsförening som också av Upplands arrendatorer. Även i år ha vi i utskottet haft besök av personer, som framlagt sina bekymmer och framfört klagomål över uppsägningar. Det talas också om, att det är väsentliga förhöjningar av arrendebeloppen som fordras. Reservanterna vilja emellertid icke tillmätta dessa förhållanden någon större betydelse. Även om de skulle kunna ordnas genom tillämpningen av denna lag, är man av formella skäl icke benägen för att antaga lagen, därför att man anser, att denna lag icke är skriven för just sådana förhållanden. Reservanterna resonera som så, att jorden ju på sådant sätt ändå kommer att alltjämt vara utarrenderad och att det alltså icke är fråga om någon indragning av den arrenderade gården under huvudgården. Reservanterna ha emellertid haft på känn, att dessa uppsägningar med ty åtföljande ombyten av arrendatorer ingalunda äro betydelselösa, och reservanterna kunna icke undgå att beldaga, hurusom på sådant sätt ofta nog kan inträffa, att arrendatorer, som många år innehaft jorden och som därpå nedlagt avsevärda förbättringar, måste se fördelarna av en blivande social arrendelag gå sig ur händerna.

För mig synas de nyssnämnda skälen enbart vara tillräckliga för att söka hindra den påtalade tendensen att uppsäga arrendatorerna i onödigt stor utsträckning och för att söka förhindra oskäligen förhöjningar av arrendebeloppen. — Det kan här vara skäl att minnas, att en social arrendelagstiftning väl skulle ha till syfte att skydda arrendatorerna för oskäligt betungande arrendevillkor liksom också att lämna föreskrifter om arrendetidens minimilängd. Då nu jordkommissionen fått i uppdrag att verkställa en utredning angående en social arrendelagstiftning och man från många håll hör talas om jordägarnas tillvägagångssätt att fordra oskäligen höjningar av arrendebeloppen, får man väl anse, att det föreliggande lagförslaget ändå kan ha någon uppgift att fylla även i detta avseende.

Reservanterna hava anslutit sig till innehållet i en vid 1920 års riksdag avgiven reservation, som avsåg att bemöta påståendet, att lagförslaget icke vore ägnat att medföra några mera kännbara olägenheter för den enskilda jordägaren. Reservanterna hava förmenat, att åt lagen har givits en omfattning, som icke synes förenlig med dess ändamål. Under lagen skulle nämligen komma att falla även mycket små brukningsdelar, exempelvis lägenheter egentligen avsedda att vara arbetarbostäder. Häremot vill jag emellertid erinra, att detta alldeles icke varit meningen, då lagen tillkom. LAGRÅDET har i detta avseende uttalat sig med full tydlighet. LAGRÅDET yttrade nämligen: "Enligt jordkommissionens motiv är den ifrågasatta lagstiftningen icke ärnad att omfatta andra upplåtelser av jord än verkliga jordbruksarrenden, och i första stycket av 1 mom. har vid angivandet av de upplåtelser, som skola falla under lagen, använts ett uttryckssätt, som fullt återgiver den sålunda avsedda meningen." Jag tror därför, att denna invändning icke är så befogad.

En annan anmärkning mot lagen skulle vara, att jordägaren bleve skyldig att såsom arrendator utöver den avtalade arrendetiden tåla även

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)

den — såsom det heter i reservationen — som uppenbart visat sig olämplig* såsom brukare av jorden. Jag är för min del verkligen icke riktigt på det klara med vad man på reservanthåll menar skola ligga under uttrycket "uppenbart olämplig såsom brukare av jorden", och jag fick verkligen icke heller genom herr Petréns anförande tillräckligt besked på den punkten. Så vitt jag kan förstå, måste väl en uppenbart olämplig brukare av arrenderad jord falla in under förverkandeparagrafen i arrendelagen. Jag förmenar, att när jordägaren har 36 § i arrendelagen till sitt förfogande — jag vill minnas, att det är den paragrafen — med alla dess många förverkandeskäl, bör han känna sig ganska skyddad. Men härutöver innehåller också det föreliggande lagförslaget i 2 § bestämmelser till jordägarens förmån. Jag förmodar, att om en jordägare använder sig av alla de möjligheter, som stå honom till buds, för att bli av med en arrendator och han det oaktat icke lyckas bli honom kvitt, så är arrendatorn icke olämplig, och ännu mindre är han *uppenbart* olämplig.

Reservanterna hava vidare talat om att uppsägningstiden av 90 dagar skulle vara för kort. Det har talats ganska mycket om denna sak. Jag vill därtil icke erinra om mer än att bondepartierna genom sina representanter ju icke haft något att anmärka mot denna uppsägningstid, utan lämnat lagförslaget i denna del utan anmärkning. Jag antager, att man får tillmäta deras erfarenhet i detta stycke en ganska stor betydelse.

Herrar reservanter hava slutligen med citerande av jordkommissionen framhållit att "upphävandet av en jordägares frihet att vid löpande arrendeperiods utgång få efter sitt gottfinnande förfoga över honom tillhörig bruksdel framstår såsom ett synnerligen långt gående ingrepp i den enskildes rätt att råda över sin egendom, samt att ett dylikt ingrepp ej bör sträckas längre än vad för säkerställande av den ifrågasatta lagstiftningens ändamål må finnas vara absolut av nöden". Herrar reservanter hava ansett "riktigheten av dessa jordkommissionens uttalanden svårigen kunna jävas" och hava sedan med utgångspunkt härifrån prövat olägenheterna av förslaget överbåga dess fördelar. Jag vill emellertid framhålla, att det ifrågavarande lagförslaget har framkommit på initiativ av jordkommissionen, som tydligtvis därvid, så vitt jag kan förstå — jag känner i varje fall icke till något annat — har utgått från det yttlande, som förekommer näst efter den punkt, där herrar reservanter hava upphört att citera kommissionen. Yttrandet lyder så här: "Ej heller får ingreppet föras längre än skyldig hänsyn till jordägarens befogade krav medgiver." Jag antager, att det är från denna synpunkt, som jordkommissionen har skrivit hop förslaget, och jag tror, att kommissionen icke har gått längre än skyldig hänsyn till jordägaren medgiver.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord, till att börja med, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tjällgren: Herr greve och talman, mina herrar! Man kan icke undgå att betrakta denna debatt såsom en slags förpostfäkning till den stora debatt, som säkerligen kommer att äga rum, när förslag

till en hela riket omfattande s. k. social lagstiftning och därmed följande lag om tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål en gång kommer att föreläggas riksdagen.

Det är emellertid icke min mening att här närmare vidröra denna tilltänkta lags innebörd eller nödvändighet. Detta är enligt min mening en sak för sig och hör ju strängt taget icke direkt ihop med det föreliggande lagförslaget. Huvudändamålet eller meningen med den föreliggande lagen är ju endast att bidra till att arbetet med lagstiftningen på vissa delar av jordfrågan kan fortgå utan att störas av åtgöranden från jordägarnas sida, varigenom lagstiftningen kan bli vad man skulle vilja säga illusorisk. Jordkommissionen har nämligen uttalat farhåga för att jordägarna skulle i större eller mindre omfattning söka genom indragning av arrenden, som inom närmaste åren utlöpte, så vitt möjligt undvika de olägenheter, som för dem kunde tänkas förbundna med en blivande lagstiftning på hithörande område. Det är vidare för att förebygga de olägenheter ur social synpunkt, som måste vara förenade med en indragning i större omfattning av arrenden, som ifrågavarande lagförslag tillkommit. Ut i vad utskottet därom sagt kan jag alltså instämma.

Även om det är riktigt, att under senare år någon nämnvärd uppsägning eller indragning av arrenden icke förekommit, är det dock ett faktum, att genom det läge, vari förevarande fråga för närvarande befinner sig och råkat icke minst genom riksdagens ställning till densamma åren 1920 och 1921, det har uppstått en viss oro bland arrendatorsklassen inom skilda delar av vårt land, ett förhållande, som enligt min mening icke kan vara till gagn, vare sig för staten eller dem det närmast gäller. Visserligen är det ju möjligt, att denna oro i en hel del fall grundar sig på en missuppfattning, i en del fall åter rent av på ett medvetet oriktigt belysande av frågan uti en del av tidningspressen. Men oron förefinnes emellertid, som sagt, och det återstår därför att genom lämpliga medel avskaffa densamma. Nu tror jag för min del icke på att denna oro skulle komma att mildras, om man avslår föreliggande lagförslag, ehuru det tycks vara den ärade utskottsordförandens mening. Detta framgick ju oförtydligt av hans anförande här.

Man bör kanske heller icke så mycket förvåna sig över att en person, som på ett oklanderligt sätt uppfyllt arrendevillkoren, blir orolig, då han så att säga har på känn, att han när som helst kan bli uppsagd för avflyttning med familj och bohag utan annan orsak än att jordägaren skall lämnas tillfälle att säkerställa sig för en i utsikt ställd tvångsavlösning. Jag tar för givet, att om motståndarna till den föreliggande lagen ville söka tänka sig stå inför en dylik situation, skulle deras uppfattning i frågan nu varit en annan. Jag undrar, om de även då skulle hava ställt sig så oförstående mot arrendatorernas önskan och mening, som de nu göra och som tydligt framgår av deras inlägg i denna debatt.

Det är enligt min mening obestriddt, att de åtgärder för beredande av större trygghet åt den obesuttna jordbruksbefolkningen, d. v. s. arren-

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendaavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

datorerna, som äro påtänkta, skulle vara meningslösa, därest jordägarna under den närmaste tiden finge bibehålla sin oinskränkta rätt att uppsäga gällande avtal och avhysa sina arrendatorer. Då jag vidare är av den meningen, att det ur flera synpunkter är lämpligt och önskligt, att vårt lands jordbruk bedrives eller idkas av självägande jordbrukare och endast i undantagsfall av arrendatorer, vilka i så fall enligt min mening böra beredas en tryggare besittningsrätt till den jord de bruka än enligt nu gällande arrendelagstiftning, har jag i huvudsak anslutit mig till dem, som ansett, att den kungl. propositionen bör föranleda till att vissa åtgärder i berörda avseende vidtagas. Jag har emellertid icke, såsom utskottets majoritet, ansett nödigt att på grund av nu föreliggande omständigheter ge lagen den omfattning, som i propositionen föreslås. Detta av flera anledningar. Under föreliggande lagförslags behandling inom utskottet har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att de uppsägningar av arrendeavtal, varom det här närmast gäller, endast undantagsvis och i få fall företagits av enskilda jordägare, då däremot uppsägningar av arrendeavtal mera förekommit bland bolag och innehavare av fideikommiss ävensom av s. k. skogsspekulanter. Genom den uppvaktning, utskottet haft av representanter för Skånes arrendatorsförening, har jag ytterligare styrkts i denna min uppfattning. — Den ärade utskottsordförandens mening tycks likväl vara en annan.

På grund härav har jag ansett, att lagen bör begränsas att omfatta nyss angivna slag av jordägare. Häremot har nu gjorts en hel rad av anmärkningar, vilka dock enligt min mening äro mer eller mindre obefogade och icke alls grunda sig på sakskäl. Man vill också göra gällande, att det icke kan vara riktigt att lagstifta olika för olika slag av jordägare. Jag tillåter mig häremot påpeka, att dessa senare slag av jordägare redan nu i vissa avseenden i lagstiftningen intaga en särställning. Jag tillåter mig då bland annat erinra om den s. k. norrländska förbudslagen, d. v. s. förbudet för bolag och ekonomiska föreningar att förvärva fast egendom, och även för innehavare av fideikommiss egendom gälla ju särskilda bestämmelser. För att undvika, att hinder genom här föreslagna lag beredes bolag eller ekonomiska föreningar, vilka hava till ändamål att bedriva verksamhet för anskaffande av egna hem, har en viss ändring i 12 § föreslagits i angivna syfte.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till 1 §, sådan den lyder i den av mig och herr Nilsson i Vibberbo angivna och vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr L i n d h a g e n: Det föreliggande betänkandet innefattar ju i själva verket en förpostfäktning till de utan tvivel stora strider — tyvärr stora strider — som inom en nära framtid komma att utkämpas här på detta rum och i det andra rummet om jordfrågans s. k. stora aktuella problem. Jag får ju säga, att det icke ter sig lovande. Ser man nämligen på detta utlåtande, finner man, att det har utformat sig till ett renodlat partibetänkande. Majoriteten utgöres av socialdemokra-

terna, som slå vakt om sin regerings förslag och vilja någonting. Herr Petrén anmärkte, att de voro mycket svävande i sina sympatier för den kommande lagstiftning, som detta förslag skulle komma att tjäna, och han begagnade tillfället att betona, att han därutinnan nog stode längre till vänster än dessa socialdemokrater. Ack, herr Petrén, de hava, om jag fattat dem rätt, skrivit så försiktigt för att fånga obeslutsamma själar. Men när det kommer till stycket, komma nog, misstänker jag, dessa högersocialdemokrater att stå långt till vänster om herr Petrén, åtminstone att döma av herr Petréns förevarande reservation. — Detta nu för att komplettera herr Linders anförande, då han glömde denna viktiga omständighet.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

Ja, så hava vi liberalerna, som numera åtminstone i utskotten sluta upp såsom ett ledande parti i jordfrågan. Såsom vi nog komma att få höra talas om jämväl längre fram under riksdagen, är det liberalerna, som anförä motståndet emot vad jag kallar "effektiva åtgärder" och låta det levande livet, naturligtvis i den mest utsökt bästa avsikt, förkvävas av formerna. Den gamla tidens manchesterliberalism kanske, jag vet inte. Jag kommer ihåg den tid, då norrlandsfrågan kom upp, och den kamp, som i den fördes under loppet av 15 år. Då var det liberalerna, som förde an på den andra sidan. Vadan denna stora omvandling? Det känner jag icke. Den industriella högern behöver icke vidare framträda främst. Den har åtminstone här kommit på efterkälken efter den liberala reservationen och förkunnar bara på två rader, att den i huvudsak instämmer med den liberala reservationen. Det är mycket riktigt, ty huvudsaken är precis densamma, och jag skall komma dit senare.

Därnäst möter bondeförbundet eller riksförbundet — jag vet icke, vilketdera i realiteten är det riktiga — men formellt är det bondeförbundarna. De hava också gått Kungl. Maj:ts proposition till mötes men sökt en utgångspunkt däri, att man ju egentligen i de sociala jordfrågorna sysslat med bolag, ekonomiska föreningar, skogsspekulanter och innehavare av fideikommiss, och därför inskränka de sig till dessa kategorier. Det blir väl åtminstone 2/3 eller 3/4 av Kungl. Maj:ts förslag. Jag har även en känsla av, att ehuru jag icke här kan profetera om, huru det förhåller sig i alla vinklar och vrår, så komma även med bondeförbundarnes förslag de grövsta missförhållandena att avskaffas, och det är ju särskilt för en provisorisk lag ganska viktigt. Emellertid, vad som undantages är storböndernas torpare och arrendatorer. Att därmed även de stora godsägarna undantagas, är klart, därför att man icke i denna lagstiftning kan uppdraga någon gränslinje mellan dem och storbönderna. Jag är nästan övertygad om, att åtminstone reservanterna skulle vilja hava dem med bland innehavarna av fideikommiss, men man kan icke skilja ut dem, och det är ju en begriplig och förlåtlig ståndpunkt i intressenas tummelkamp här i riksdagen.

Härtill kommer några andra skiljaktigheter: En företrädes av herr Linder, som är mera konungsk, om jag så får uttrycka mig, än sina kamrater och icke vill att underarrendatorerna på mark, tillhörig kronan, kommun m. m., skola skyddas av lagen, medan de andra socialde-

Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeval.
(Forts.)

mokraterna vilja detta. — Vidare har högermannen herr Öberg brutit sig ut på grund av att han stått mitt uppe i norrlandskampen, då det icke fanns någon partiskillnad i andra kammaren, utan alla andra voro i stort sett av samma åsikt. Han har emellertid nu gjort ett förbehåll. — Så hava vi slutligen herr Lindhagen och jag för min del instämmer ju i regeringens förslag, men föreställer mig, att man måste laga, att här icke upprepas samma skådespel, som då 1918 års ensittarelag antogs, vilket var det oerhördaste spektakel. Man får icke göra annat än lappa på denna lag, som på grund av ogynnsamma omständigheter redan från början var en ineffektiv lagstiftning. Det kan hända, att förevarande provisoriska lagstiftning blir lika ineffektiv, därför att man icke vill ge den kraften att automatiskt gälla alla arrendatorer med rätt för den, som icke vill vara med, att göra en anmälan om att han icke vill omfattas av lagen. I den punkten har jag ett fullkomligt stöd av länsstyrelserna i Västerbottens och Kopparbergs län. I länsstyrelsen i Umeå är det herr Schotte själv, som personligen försäkrat mig, att min linje enligt hans uppfattning var den enda brukbara. Slutligen har jag tyckt, att arrendatorerna borde på ett effektivt sätt underrättas om saken och även få biträde. Detta har också ett par, tre länsstyrelser instämt uti, och därom har jag föreslagit en skrivelse. I den punkten står jag ensam liksom i den andra, ehuru jag icke tror, att det beror på bristande sympati för saken utan därpå, att man i riksdagen icke får begära för mycket, om man vill hava någonting. Min erfarenhet är den motsatta. Man måste begära det riktiga, och då får man något, som är mera nära det riktiga, än om man börjar med att begära hälften av det riktiga.

Således, vi hava här ett partibetänkande. Jag yrkade i år såsom en opinionsyttring, att man skulle börja och arbeta sig fram på samvetsspolitikens väg, men då svarades av vederbörande utskott och även i kammaren, att en sådan politik icke kan läggas till grund för praktiska förslag. Därtill genmälde jag, att för varje förslag kan man lägga samvetsspolitiken till grund, såvida det icke gäller rent naturvetenskapliga eller eljest rent mekaniska frågor. Så också här. Detta är ett socialt förslag. Vad är en social fråga? Jo, det är en fråga, då medkänslan med andra människor än en själv och således icke formernas hegemoni — som enligt min mening råder i den liberala reservationen — utan människornas människovärde, som skall vara vägledande. För det ändamålet bör det, såsom jag också i år tillätit mig framhålla, införas någon kristendom i statsstyrelsen. Men en sådan uppfattning är enligt min mening utesluten i huvudreservationerna, den liberala och den industriella högerens reservationer.

Nu vill jag bara i förbigående säga, att herr Petré både i sin reservation och här i kammaren hängt sig fast — jag vill icke säga såsom en drunknande, ty drunkna kan han svårligen, därtill är han för skicklig simmare — men han har hängt sig fast vid vad jordkommissionen och "sälunda även herr Lindhagen" uttalat år 1919, när kommissionens förslag framfördes, nämligen att förslaget vore ett synnerligen långt gående ingrepp i enskildes rätt att råda över sin egendom och att dylika

ingrepp icke borde sträcka sig längre än vad som vore absolut av nöden. Jag har icke skrivit detta, utan det skrevs av annan, och det bråkades icke i jordkommissionen om uttrycken, ty det skulle hava blivit alldeles för invecklat. För resten får det gärna för mig stå, och man kan mycket väl försvara det också. Det är ur liberal manchestersynpunkt ett långt gående ingrepp i enskild rätt, det är det, men detta ingrepp är absolut icke större utan vida mindre än exempelvis den definitiva lagstiftning, som här förordas av många och inom utskottet förordades även av högermän. Det är även ofantligt mycket mindre än de ingrepp, som förefanns i kristidslagarna, åtminstone i många av dem, så att vi böra vara vana därvid och icke taga detta förslag så tragiskt. Vad så beträffar förmenandet, att man icke bör taga med mera än som är absolut nödvändigt, så tycker jag, att detta är absolut nödvändigt.

Jag har nu att först vända mig mot huvudreservationen, i vilken den industriella högern instämt. Där hava nu, så vitt jag förstår, de sociala synpunkterna blivit mycket litet framhållna. Det förekommer på ett ställe ett beklagande av att gamla arrendatorer skola behöva gå ifrån sin egendom, och i slutklämman talas det om de "i och för sig önskvärda fördelar", som denna lag skulle medföra. Det är ju ett litet förbigående erkännande åt den sociala synpunkten. Men då man nu sätter detta emot den liberala reservationen i övrigt, finner man, att de formella synpunkterna fått ofantligt överväga de sociala synpunkter, som med detta förslag skulle främjas. Nu skulle jag dessutom vilja invända, att när reservanterna kritisera vissa formella bestämmelser och anse, att de borde vara på ett annat sätt, så är det ju klart, att om man har ett starkt och levande intresse för att skydda de svaga gentemot de mäktiga, bör man vara angelägen om att själv framlägga ett annat förslag, varigenom dessa formella betänkligheter undanröjas. Så hava t. ex. bondeförbundarna gjort, därför att de mera besjålas av det sociala i detta innehåll. Men det hava liberalerna icke alls försökt. Därav måste jag sluta, att de över huvud taget äro övervägande osympatiska eller likgiltiga för själva tanken "huvudsaken" och till äventyrs också flera av dem — om icke ordföranden, så åtminstone kanske andra — för den definitiva lagstiftningen. Dessutom vill jag säga, att om det gäller att här skydda de svaga, betraktar jag icke detta såsom ett angrepp mot bolag eller de stora godsägarna. De äro ju också länkar i systemet, de rå i stort sett icke för förhållandena utan måste följa med. Var och en får slåss för att hålla sig över isen på den plats, där han är satt av ödet. Men ödena sortera i alla fall upp människorna i de mäktiga, nämligen de som besitta egendom, och de svaga, nämligen de som icke besitta egendom, och därom gäller det.

Nu hava då liberalerna först framhållit såsom en utgångspunkt för resonemanget, att det är synnerligen viktigt att försöka utforska, varhän den blivande lagstiftningen vill bära. De hava då plockat ihop allting samvetsgrant, som ordföranden i andra lagutskottet gör; en utsökt utredning, i vilken ingenting förbigås. Så gott som allt vad som har sagts i denna punkt har därför kommit fram. Efter att hava genom-

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

gått detta kommer slutsatsen, och det är den, att dessa riktlinjer icke äro av beskaffenhet att utgöra någon fast grundval i och för prövning av detta provisoriska lagförslag.

Jag för min del tycker, att det resonemang, som förekommer i reservationen, i ännu högre grad saknar alla fasta grundvalar, därför att man där bygger alltför mycket på formerna, och så vitt jag förstår alltför litet på det levande livet. För det första hava vi enligt min mening de fasta grundvalar, vi behöva, i fullkomligt tillräcklig grad och så mycket vi över huvud taget kunna få, då vi stå inför ett provisoriskt lagstiftningsarbete. Det är ganska ostridigt, att det föreligger behov av en social arrendelag — riksdagen har själf skrivit om det — och även behovet av en social expropriationslag har inom utskottet från mycket prononcerade högerhåll framhållits vara en sak, som till och med högermän kunde gå med på. Det är sålunda särdeles fasta grundvalar och en ostridig mening, skulle jag nästan vilja säga, för att den definitiva lagstiftningen bör främjas eller att det åtminstone bör beredas rum för densamma. Med en sådan utgångspunkt ter sig ett provisorium i mycket gynnsammare dager, än om man icke hade en sådan fast utgångspunkt. Vidare är också klart vad som här bör undvikas. Här bör nämligen undvikas, att under väntetiden vissa bruksdelar indragas till huvudgård, utläggas till skogsmark eller annorledes upphöra att existera. Lika viktigt är det, att de brukare, vilkas förfäder suttit på deras bruksdelar led efter led eller som själva därå nedlagt omfattande odlingsarbeten, hava företrädesrätt att sitta kvar, så att de få njuta frukten av sitt arbete. I den punkten hava reservanterna som sagt gjort ett erkännande, ett beklagande allenast av att arrendatorerna kanske i många fall få gå miste därom. Men någon hjälp lämna reservanterna dem icke och i sitt anförande underströk, så vitt jag kunde höra, herr Petrén icke heller vidare denna synpunkt. Nu vill jag säga, att en av de viktigaste frågorna, en av de för befolkningen viktigaste frågorna, som blivit alltför mycket förbisedd i våra förhandlingar, är just den, att de odlingar, som gjorts av arrendatorer och deras förfäder, måste anses vara deras rättmätiga egendom, som icke bör fråntagas dem utan någon ersättning, så att deras odlingsflit allenast skulle innebära, att kommande arrendatorer finge betala höjda arrenden till jordägarna. Det är en huvudpunkt, som det här gäller. Om man någonsin kan tala om att egendom är stöld, är det just i sådana fall. Ingenting upprör arrendatorerna så mycket som just detta, att fäderneärvda jordbruk kunna fråntagas brukarna genom de starka jordägarnas godtycke, och detta därför att de vilja hava högre arrenden både av den gamla arrendatorn om möjligt och sedan också av efterträdaren, som icke nedlagt det värdefulla arbetet. Denna rättfärdighetssynpunkt avser denna lag också att slå vakt om. Det är en av huvudpunkterna för förslaget.

Man har slutligen så ofta frågat, vad denna lag skall innehålla. Även där hava vi fasta grundvalar. Vi hava nämligen en norrländsk social arrendelag, och den måtte väl vara en användbar utgångspunkt för att någorlunda sluta sig till vad en sådan lag för hela riket skall

inhålla. Det gäller längre arrendetid, byggande av jordägaren, ersättning för jordförbättringar och andra dylika saker. Vad skall en expropriationslag innehålla? Ja, där ha vi också norrlandskommitténs betänkande med utarbetade lagtexter. Majoriteten, som vill hava expropriationslagen för att åstadkomma nya jordbruk, och minoriteten, som vill hava expropriationslagen för åstadkommande av nya jordbruk, självständiga arrendegårdar samt komplettering av ofullständiga gårdar, som behöva mera jord och mera husbehovsskog.

Nu hava emellertid reservanterna i sin reservation och även herr Petrén nyss i sitt anförande lagt en särskild vikt på just vad herr Wohlin sagt i denna sak, och jag förstår, att detta beror på att herr Wohlin låtit mest tillknäppt i fråga om utsträckningen av den nya lagstiftningen, åtminstone så vitt den rör expropriationslagstiftningen. Nu vill jag säga reservanterna, att jag icke tror, att det kommer att lyckas att förhindra, att man får exproprieras jord från stora bolagsdomäner för bildande av nya jordbruk. Det var norrlandskommitténs främsta förslag. Jag vet, att herr Wohlin för närvarande icke är med på den saken — det har han sagt i jordkommissionen — men jag är övertygad om att en sådan ståndpunkt blir med glans tillbakalagen, icke av mig eller några andra, utan av livet självt. Det kommer aldrig på fråga, att en sådan ståndpunkt någonsin kan räkna på att avgå med segern.

Så har herr Petrén för att visa, att denna lagstiftning komme att få alldeles för vid omfattning åberopat, att enligt herr Wohlin det vid blivande tvångsavlösning skall göras undantag för alla arrendatorer av jordområden, som fortfarande behövas för storgårdens behov, och även för sådana nyttjanderättshavare, av vilkas personliga arbetsprestationer upprätthållandet av jordbruket på den stora egendomen är väsentligt beroende. Ja, herr Petrén, det beror på huru många utarrenderade områden kunna finnas nödvändiga att bibehålla för ändamålet. Det blir nog icke så många, att det spelar någon stor roll att lägga den synen på saken. Då den utarrenderade jorden brukas självständigt och huvudgården självständigt för sig, ligger väl också däri beviset för att den jord, som brukas självständigt med besittningsrätt, också skall kunna brukas självständigt med äganderätt. Det återstår så de nämnda prestationerna. Men vi veta, att det icke finns någonting, som arrendatorerna såsom en man resa sig emot som just mot den personliga dagsverkkskyldigheten och andra sådana saker. Och då reservanterna särskilt betona, att det säkerligen bara är den jord, som herr Wohlin angivit, som kommer med, så vill jag fästa uppmärksamhet på, att här stod herr Wohlin en dag förliden riksdag och sade, att det gällde frigörelse av 70,000 arrendatorer. Det blir troligen icke så många kvar då för de i reservationen förmodade undantagen. Herr Petrén kunde för övrigt väl även hänvisat till min utarbetade lagtext i reservationen till norrlandskommitténs betänkande. Jag är övertygad om, att de där angivna linjerna bättre varsla om det blivande resultatet.

På dessa lösliga grunder komma reservanterna till det resultatet, att

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeval.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeaftal.
(Forts.)*

en blivande tvångsavlösning näppeligen skulle kunna omfatta sådana brukare, som herr Wohlin varit så snäll och på förhand undantagit. Då skulle ju emellertid åt den provisoriska lagen ges en större omfattning än som skulle tillkomma den definitiva lagstiftningen. Ja, tänk, så förfärligt farligt! Nyss har framhållits att undantagen, om de över huvud taget komma till stånd, nog bliva jämförelsevis få. Vad är det för övrigt för himmelskriande, som inträffar? Jo, att jordägarna fortfarande få uppbära sina arrenden av arrendatorerna. Jordägarna få fortfarande behålla härd och hem och sitta bekvämt — som t. ex. jag och reservanterna — i trevna bostäder på landet eller i städerna. Å arrendatorernas sida gäller det däremot hem och härd för människor, som inte ha sin frihet därför att de inte besitta jord. Vi ha inte rätt att säga, att vi bry oss inte om, hur det över hela linjen går dem, därför att några arrenden komma med i den provisoriska lagen, som reservanterna tro eller kanske rättare hoppas icke skola komma med i den definitiva.

En annan invändning är också det men, som jordägarna skulle tillskyndas. I min reservation, till vilken jag hänvisar, har denna invändning i övrigt närmare bemötts. Jag upprepar, att det för jordägaren icke gäller hem och härd eller att ta ifrån honom hans egendom, utan tvärtom får han behålla den helt och hållet. Han får behålla sin arrendejord och har till och med rättighet, att, om han tycker arrendet vara för lågt, påyrka höjning. I min reservation, till vilken jag hänvisar, har denna invändning i övrigt närmare bemötts.

Så säger man, att jordägaren ju kan bli nödgad att bibehålla en arrendator, som vanhävdat egendomen. Det underströk herr Petrén också i sitt anförande. Men förslaget undantar de fall då avsevärt men skulle tillskyndas jordägaren, och jag vidhåller min tolkning därom. Dessutom står det uttryckligt i förslaget, att vad som gäller enligt den allmänna arrendelagen och enligt norrlandslagen, nämligen om rätten att få avhysa arrendator för vanhävd, skall gälla även här. Det måtte väl vara tillräckligt. Eller skall en arrendator ännu lättare kunna avhysas enligt den provisoriska lagen än enligt den definitiva lagen? Jag kan inte förstå, att det är någon mening i detta. För övrigt frågar man aldrig efter jordägarens vanhävd, han får vanhävda hur mycket som helst, det gör ingenting, men om en arrendator gör det, då skall han bort. Det arrendesystem, som nu håller på att utveckla sig, enligt vilket arrendena inskränkas till ett år, är icke, som herr Petrén framhöll i sitt anförande, tillkommet även på begäran av arrendatorerna utan är en tvångsnedsättning, som de i de allra flesta fall icke vilja veta av, och genom denna nedsättning uppstår den verkliga vanhävden. Här vanhävdas eller äventyras oerhörda arealer av den svenska jorden redan genom arrendesystemet i och för sig och än mer genom egendomsägarnes bestämmelser att arrendatorerna endast skola få ha ett års arrenden och ställas i fullständig osäkerhet. De måste på så sätt förlora allt intresse. Denna oerhörda vanhävd i landet från jordägarnas sida intresserar inte herrarna, den tro ni är en smäsak, men det är just den, som är den stora saken.

Så talas det om, att ofantliga processvärigheter skulle uppstå. Mot detta vill jag åberopa den idyll, som lagutskottets majoritet — ja, det ha ju inte reservanterna med att göra — framställt för att bemöta mitt förslag om en automatisk förlängning av arrendena. Där säger utskottet på följande sätt: "I flertalet fall torde, då arrendetiden utlöper, godvillig uppgörelse ske mellan jordägaren och arrendatorn, och arrendekontrakten pläga i sådana fall ofta förnyas redan ett halvt år före arrendetidens utgång. I övriga fall torde säkerligen farhågan, att arrendatorn av okunnighet eller oförmåga icke uppfyller lagens enkla föreskrifter, vara överdriven och näppeligen motivera ett system med automatisk förlängning." Där se vi således, att utskottet bebadar frid och endräkt och få processer, och reservanterna måla ut ett förskräckligt tillstånd. Vad är sanning? Antagligen ingendera delen, ty saken är nog den, att det blir bråk kanske på vissa håll men inte på andra. Men i stort sett är det givet, att man kommer att dra sig för att inlåta sig på ett skiljedomsförfarande och på processer, och därför tror jag, att utskottet har mera sannolikhet för sin uppfattning än reservanterna ha för sin.

Nu frukta också reservanterna, att det skulle bli fara för produktionen och åstadkomma skadliga följder för jordens behöriga brukning, om man försökt ge dessa stackars arrendatorer, som i så stor utsträckning få kontrakt på en orimligt kort tid, möjlighet att känna litet trygghet under loppet av tre år, så att de möjligtvis finge något intresse av att odla jorden och litet utsikter för framtiden att få behålla sin fädernejord. Detta skulle enligt reservanternas mening minska produktionen, men upprätthållandet av det nuvarande systemet med dess osäkerhetstillstånd, beroende av jordägaren, förtvivlan över den osäkra ställningen etc. skulle bättre gagna produktionen! Det är verkligen advokatoriskt, så det förslår.

Ja, det är så mycket formella förevändningar, herr talman, invända i varandra uti reservationen, att man ej kan få något grepp på dem. Jag hinner inte gå igenom dem alla. Det är en sådan härva av former, som de stackars arrendatorerna sprattla i, så att jag tycker det nu kan vara nog med vad jag sagt därom, och kanske får jag tillfälle att, då jag fått litet andrum, sedan komma in på de andra formella invändningarna.

Nu vill jag bara tala litet om mitt *automatiska* förslag, som jag tror är nödvändigt för att det inte skall bli samma historia nu som med ensittarelagen av 1918. Det är ju så, att man sitter här i Stockholm vid sitt skrivbord och föreslå en välvillig lagstiftning, och då skall det gubbevars vara lika rättigheter och skyldigheter, så väl avvägda, att det är precis lika mycket på båda sidor. Men då tappar man fullkomligt själva utgångspunkten, nämligen att hela denna lagstiftnings orsak och berättigande är byggt på, att den ena parten är beroende. Och när man har glömt det, ger man åt en beroende person en massa befogenheter att stämma, utse skiljemän och gå till jordägaren och delge honom allt möjligt och tror så, att allan rättfärdighet är uppfylld. Dessa beroende människor på landet sakna alla förutsättningar att kunna eller våga sig

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendaavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.*
(Forts.)

på den roll, som den välvilliga lagstiftningen från huvudstaden tillämnat dem. De flesta få kanske inte ens kännedom om lagens tillvaro eller att den angår dem personligen och ännu mindre någon kännedom om detaljerna. Hela denna juridiska procedur, som man överlåter åt dessa juridiskt bortkomna och hjälplösa människor, kan sammanfattas i pengar, pengar och återigen pengar. Advokater, stämningsmän, skiljemannaarvoden och rättegångar, det ger man dem hänvisning på för att hjälpa dem i deras fattigdom. Det är en omöjlig uppgift, och det säga också fyra länsstyrelser. Det måste bli en automatisk lagstiftning, som säger, att alla kontrakt förlängas på denna tid, och vill undantagsvis inte någon arrendator vara med på det, så får han anmäla det hos jordägaren på visst föreskrivet sätt, och då blir han fritagen från lagen. Bägge parterna, även jordägaren, förbehålles för övrigt vid den automatiska lagstiftningen möjlighet att komma till rätta med varandra genom skiljedomsförfarande. Det kan möjligen tänkas inträffa, att någon arrendator, som icke vill ha sitt kontrakt förlängt och icke har kännedom om saken, kan råka ut för att få sitta kvar. Men en sådan arrendator har inga stridiga intressen med jordägaren, de äro överens. Han behöver aldrig vara rädd att göra upp med jordägaren, och denna lag tillåter som bekant parterna att göra upp skriftliga avtal, som strida mot lagen. Den är icke vad man kallar tvingande. Och vad är ett eller annat undantagsfall mot alla de arrendatorer, som skulle bli hjälpta med en sådan ordning under det enligt förslaget massor, kanske de flesta, såsom i min reservation utvecklats, sannolikt skulle bli ohulpna.

Till sist några ord om mina tre exempel. Jag har framhållit i reservationen, att det behövs inga exempel därför att norrlandskommitténs enquete, jordundersökningens enquete och jordkommissionens enquete till fullo bevisat behovet, bevisat, att arrenden indragas och arrendatorer uppsägas av olika anledningar, fastän i allmänhet individuella fallen icke uppräknats. Den sociala jordlagstiftning, som hittills skett, och den, som framdeles skall ske, är byggd just på en sådan enquete och vad den upplyst oss om. Men vill man skaffa speciella exempel, behöver man inte gå långt, utan man träffar ögonblickligen på sådana, som icke äro uppräknade individuellt i dessa enquetes. Jag har anmärkt de nu anförda exemplen även i lagutskottet, fastän utredningen kommit efteråt.

Det första rör arrendegårdar på Gripenbergs fideikommiss i Östergötlands län, som förra året blevo utlysta på auktion och utbudna till den högstbjudande, utan att någon av arrendatorerna — de flesta tillhörande släkter, som led efter led brukat samma gårdar — fingo ringaste upplysning därom. Detta vet jag från olika håll där nerifrån och här har jag också i min hand Tranås tidning, där själva auktionskungörelsen står införd.

Det andra exemplet är detta. Jag har hört talas om, att arrendatorerna på Uddeholms bruk ibland uppsades massvis för att tvingas till nya kontrakt. Jag skrev till styrelsen för deras sammanslutning, och fick då det besked, som återgivits, att sådana uppsägningar skett i hundratal fall och även vräkning av arrendatorer.

Slutligen gäller det Gimo-Österby bruk, och även det exemplet förekom i lagutskottet. Det talades om, att någon talare i andra kammaren sagt, att arrendatorerna där blivit uppsagda i mängd. Man fick inte närmare besked, och betänkandet skulle ut, men så kom det upplysning från ett håll, som anmälde sig frivilligt, nämligen från arrendatorernas förre ordförande, Algot Jansson, som är omnämnd här och som för resten besökte mig för ett par tre år sedan, då han ännu var ordförande, för att tala om förhållandena. Han hade en detaljerad uppgift om, att alla arrenden, vilkas kontrakt utgingo den 14 mars 1922, blivit uppsagda för att gårdarna skulle försälgas till arrendatorerna, som det sades. Det står också i det uppsägningsbevis, som Jansson själv fick och som jag sett, att arrendet upphör den 14 mars 1922 på grund av gårdens försäljning. Dessa försäljningar skulle planlagts så, att i socken efter socken uppdelades gårdarna på det sätt, att inägojorden avskildes och skog i regel tilldelades endast i den mån det slumpvis kunde ske genom att man drog gränserna så vitt möjligt raka. Så skulle alltså försäljningen äga rum. Arrendatorerna tro, att syftet därmed är att undvika en blivande friköpningslag, och visst är, att ett sådant förfarande kan användas även därför. Det kan också bero på, att bakom Gimo-Österby bruk lär stå Svenska handelsbanken, som rör om bruket och läser gjort en mycket dålig affär på detsamma och därför i sin nöd tillgriper vilka åtgärder som helst för att få ut mesta möjliga av sina nedlagda pengar. Nu ha emellertid de uppsagda arrendatorerna blivit erbjudna att köpa dessa stympade jordlotter. De flesta ha ej vågat sig på affären, därför att de anse köpeskillingen oskäligen, och därför att gårdarna äro stympade och det inte finns husbehovsskog samt för övrigt äro också andra villkor oskäligen. Det är således endast jämförelsevis få arrendatorer, som köpt, och med de andra underhandlas nu om ettåriga kontrakt.

Nu förhåller det sig emellertid så, att döma av en utredning, som blivit gjord genom arrendatorernas försorg för ett par år sedan — den är för övrigt överlämnad till jordbruksministern och därifrån översänd till jordkommissionen — att för de hemman åtminstone, som äro belägna inom Films socken, hemmansrättan ursprungligen blivit av kronan donerad till någon enskild och på den grund hava arrendatorerna länge betalt bara räkntan och ej fått några kontrakt. Det första kontrakt, som upprättades, var genom jordägarens initiativ 1846 och där står, i överensstämmelse med traditionen, att jordägaren förband sig att icke uppsäga detta kontrakt, men arrendatorn fick uppsäga det, när han vill, således i enlighet med den gamla landsseden och den ursprungliga upprinnelsen till denna äganderätt. Nu har jag också i min hand — jag har fått dem i dag — de motböcker, som förts under åren med ägarne till Algot Janssons hemman, den man, som blev ordförande i ortens förening, då striden uppstod om de nya kontrakten, som bolaget ville påtvinga arrendatorerna även retroaktivt och detta även beträffande arrenden, vilkas tid icke utgått. Här ser man, att det debiterats hemmansränta i alla de äldre böckerna, och först i Algot Janssons bok kallas avgälden arrende.

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.*
(Forts.)

Algot Jansson har ock såsom i motionen ådagalagts blivit hämndgirigt uppsagd från sin och sina fäders jord. Också ett talande exempel.

Herr Petrén sade i sitt anförande, att om herr Lindhagen kom fram med det sista exemplet, så hade han också skaffat sig upplysningar på egen hand, som han kunde komma med. Jag tror inte mycket på dessa herr Petréns upplysningar. Han hade också skaffat lagutskottet sådana i bästa avsikt, men det var från en tjänsteman, som intygade, att någon arrendator icke blivit uppsagd på bruket. Att få fram sanningen här är mycket svårt på grund av den makt, som bolaget innehar, så att jordkommissionen får nog fara dit själv, det är alldeles säkert. Emellertid, för säkerhets skull telefonerade jag till lantmäterikontoret i Uppsala i går och träffade förste lantmätaren. Han sade att den omnämnda utstyckningen ägt rum i stor utsträckning. Då frågade jag: "äro dessa gårdar lämpade för jordbruk?" Han svarade: "jag tror, att de äro ganska bra utstyckade". Jag frågade vidare: "följer husbehovsskog med — ty det mena vi med 'bra'?" Ja, det kunde han inte ge besked om, det var bara distriktslantmätaren, som visste det. Honom kunde jag inte få tag på, ty han stod inte i telefonkatalogen.

I 1 § skulle såsom en följd av den i de följande paragraferna uttrycka ståndpunkten om en automatisk förlängning av lagen strykas orden "efter påfordran av arrendatorn" — lydelsen står återgiven i min reservation. Jag får alltså till en början, herr talman, på grund av vad jag nu anfört, yrka bifall till det kungl. förslaget men med 1 § afvattad enligt den av mig vid betänkandet fogade reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr statsrådet Å k e r m a n: Herr talman! Utskottets ärade ordförande yttrade mot slutet av sitt anförande bland annat, att han för sin del tyckte det skulle varit bättre, om detta lagförslag aldrig blivit framlagt. Ja, jag anser det ju överflödigt att nämna, att jag för min del icke kan dela denna uppfattning, men jag vill gå längre och säga, att min åskådning i den punkten är så diametralt motsatt den ärade ordförandens, att jag anser, att regeringen skulle handlat illa, om den underlåtit att framlägga detta lagförslag. Vi skulle då ställt oss döva inför alla de yttranden, som kommit inför oss. Vi skulle inte lyssnat till all den oro, som framburits till oss från dem, som saken gäller, utan låtit udda var jämnt. Vi skulle vidare lämnat obeaktad jordkommissionens år 1920 direkt till regeringen uttalade uppfattning, att en lagstiftning sådan som denna vore alldeles nödvändig, om man inte skulle äventyra verkningarna av det arbete, som jordkommissionen skulle ta itu med, ett arbete, för vilket riktlinjerna dragits upp i jordkommissionens instruktion. Och det är att märka, att denna instruktion icke upprunnit ur en välvillig ministers kammarfunderingar, utan att den ytterst bottnar i kraftiga uttalanden, som gjorts här i riksdagen. Vi skulle alltså icke lyssnat till allt detta utan låtit udda vara jämnt. Jag

kan icke dela en sådan åskådning och regeringen ansåg, att det var vår oavvisliga plikt att framlägga detta lagförslag.

Då jag tänker på det jordkommissionens uttalande, varigenom denna sak startades, må jag säga, att man kan verkligen fyllas av beundran, då man läser det dokumentet, ty där ha dock män från olika partier förenat sig i ett gemensamt uttalande, att denna lagstiftning är nödvändig. Jag kan icke annat än beklaga, att den nationella samling, som föreligger i jordkommissionen, icke, så vitt man kan se av utskottsbetänkandet, är rådande i kamrarna. Det är väl dock att hoppas, att riksdagen nu, då detta lagförslag för tredje gången ligger på riksdagens bord, skall vidtaga någon åtgärd i anledning av detsamma.

Jag nämnde, att det finns oro i landet, och den saken lär väl ingen kunna bestrida, det har framgått av så många yttranden och uttalanden. Nu kan man visserligen säga, som det blivit sagt, att denna oro är ogrundad. Det tror jag nu inte, men må så vara att den är ogrundad, så finns den där i alla fall, och då den finns där, måste vi laga, att det inte under dessa år, som vi vänta på lagstiftningen, kommer att inträffa saker, som göra denna åtminstone delvis ineffektiv.

Den ärade utskottsordföranden trodde för sin del, att de uppsägningar, som kunde ha skett — han ville egentligen göra gällande, att i stort sett farhågorna icke besannat sig, utan att allt var gott och väl — hade sin grund i helt andra förhållanden än den tillärnade lagstiftningen. Ja, det är ju en gissning, som må ha det värde den kan. Men jag vill ändå fråga: om uppsägningarna också skett på annan grund, så är det ju ingen anledning till att man skall blunda för de faror, som föreligga beträffande de omständigheter vi nu tala om i dag.

För mig visar sig denna fråga — jag säger det uppriktigt — vara mer en psykologisk och statistisk än en juridisk fråga, ty uppenbart är, att då folk vet, att här planeras en lag av denna innebörd, detta är nog för att det skall bli oro i lägret. Huru denna lagstiftning framdeles kommer att utformas, är orimligt begära, att jordkommissionen nu skall lämna besked om. I sådant fall, eller om det vore fråga om definitiva lagstiftningsåtgärder nu, hade denna provisoriska anordning, som vi nu tala om, varit onödig. Det är nog, att en definitiv lagstiftning planeras, och att man har någon aning om konturerna av densamma.

Med det jag nu sagt har jag besvarat den första anmärkningen som gjorts, eller att man skulle sakna en fast grundval för prövningen av ändamålet med den nu föreslagna lagstiftningen. Det har i dag liksom förut även talats om de intressen, som skola vägas mot varandra, å ena sidan jordägarens rättigheter och å andra sidan arrendatorns. Klart är, då man väger dessa intressen mot varandra, det visar sig, att såsom herr Lindhagen yttrade, det står betydligt mycket mer på spel för en arrendator än för en jordägare. Det är icke meningen att göra våld på äganderätten, att taga från jordägaren hans egendom, det är blott meningen att låta den man, som brukar jorden sitta kvar på densamma, till dess man får se, huru förhållandena utveckla sig. Den ene riskerar att gå från hem och hård, såsom herr Lindhagen sade,

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeval.
(Forts.)*

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal.
(Forts.)

under det den andre får sitta i orubbat bo. Att man låter känslan tala till förmån för den förre, må finnas försåtligt, då den risk, han löper, är så mycket större än den lilla olägenhet, som kan drabba en jordägare i vissa fall.

Det är även ett ställe här i utlåtandet, som jag särskilt skulle vilja säga några ord om. Det talas om att denna lagstiftning skulle medföra en olycklig skärpning av motsättningen mellan jordägare och arrendatorer. Jag undrar, om man icke kan vända på det och säga, att om vi icke vidtaga en lagstiftning sådan som denna, blir just spänningen mellan dessa klasser större än om man antager lagen.

Det har vidare gjorts åtskilliga detaljanmärkningar, men de äro delvis redan besvarade, så att jag icke längre skall uppehålla mig vid den saken. Jag får emellertid säga, att det jordägarintresse, som man vill tillgodose genom invändningen att en jordägare skulle tvingas att tolerera en arrendator, som han icke trivs med, vilken icke tillräckligt väl sköter hans jord, det intresset är tillgodosett genom gällande lags bestämmelser, att jordägaren har rätt att uppsäga en arrendator, som vanhävdar hans jord.

Jag får säga, att även om man från juridisk och teoretisk synpunkt skulle finna detta lagförslag radikalt i den mening, att det i någon mån beskär jordägarrens äganderätt under någon kortare tid, är det så vitt jag förstår, till hela sin innebörd konservativt, ty det avser att bibehålla rådande förhållanden på landsbygden i det avseende, som nu är i fråga. Det avser att förhindra, att den, som brukar jorden, skall på grund av vissa psykologiska moment, som nu äro rådande, bli nödsakad att gå från densamma. Det är ju så, att många olyckor kunna drabba en människa, men jag får säga: detta att drivas från ett hem, som man grundlagt, lämna den jord, som man under många år brukat, där kanske ens förfäder under många år suttit, den olyckan tycker jag skulle vara bland de största som kunna träffa en man. Även vi, som genom omständigheternas makt blivit förvandlade så att säga till trottoarmänniskor hava, åtminstone de som blivit födda på landet, i sitt innersta väsen ännu den sunda kärleken till jorden, och det gör, att vi alla hava våra sympatier på den sidan, som vill ordna denna sak så, att de, som bruka jorden, icke skola kunna drivas från densamma, om icke utomordentliga förhållanden betinga något sådant. Just därför, att detta lagförslag i själva verket icke vill något annat än bevara förhållandena tills vidare så som de äro och därför är samhällsbevarande i detta ords verkliga och sanna mening, hoppas jag varmt, att kammaren vill behjerta denna sak och, då nu lagen är före för tredje gången, skänka sitt bifall till förslaget.

Herr Andersson, Karl Emil: Herr greve och talman! Då frågan om tvångsförlängning av arrendeavtal nu för tredje gången förelägges riksdagen, skulle man vara förestad tro, att nuvarande arrende-förhållanden skulle vara sådana, att för att skydda arrendatorerna för skiljande från sina arrenden man behövde tillgripa utomordentliga för-

hållanden. Jag tror dock ej att ett sådant skydd under nuvarande förhållanden i stort sett är behöfligt. Det ekonomiska läget för jordbrukarna är nog för närvarande sådant, att jag för visso tror, det många arrendatorer i stället skulle vara mycket glada, om de omedelbart kunde bliva kvitt sina nuvarande arrendeavtal. De erfarenheter jag har från förhållandena på jordbruksområdet, särskilt inom mellersta Sverige, äro sådana, att någon brist på arrendejordbruk för närvarande i stort sett ej förefinnes. Jag kan icke heller anse annat, än att detta lagförslag utgör ett nytt ingrepp i den enskilda äganderätten.

Den till förevarande lagförslag av herr Tjällgren m. fl. fogade reservationen har ju stora fördelar framför Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Det står dock i alla fall fast, att bestämmanderätten över jorden skulle fräntagas vissa grupper av jordägaren även enligt den avgivna reservationen, nämligen vederbörande bolag och andra institutioner. Jag kan icke förneka, att möjligen något eller några övergrepp förekommit från vissa bolags sida mot deras arrendatorer, men vad jag kan intyga är, att, såsom förhållandena för närvarande äro i mellersta Sverige, några så våldsamma övergrepp icke förekommit, att de berättiga ett sådant ingripande från lagstiftarens sida, som denna lag utgör. Såsom ett belysande exempel på, att bolag ej alltid visa illvilja mot sina arrendatorer, får jag nämna, att ett av norra Östergötlands största egendomsbolag, som har mellan 100 och 200 arrendatorer, nu i vinter erbjudit ett 30-tal av sina arrendatorer att mot mycket humana pris få inköpa av dem brukade hemmansdelar och således bliva självägande bönder. Någon svårighet för dessa arrendatorer att få jord förefinnes således icke, och jag får anmärka, att det pris, som har blivit satt på egendomarna, bestämts i enlighet med den skala, som är föreskriven vid upptaxering av jordbruksfastigheter. Det är alltså inga ockerpris bolaget begärt av sina arrendatorer.

Jag vill med detta hava sagt, att, vad angår bolagen, även några ljusa punkter kunna påvisas, ehuru bolagen blivit påbördade att ha begått stora oförrätter mot sina arrendatorer. För övrigt har frågan av herr Petrén i hans anförande blivit på ett utmärkt sätt belyst, och jag vill icke förlänga debatten, men jag kan icke underlåta säga, det jag icke är övertygad om, att denna lagstiftning är av behovet påkallad, och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Petrén m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr von Sydow: Då jag antecknat mig såsom reservant vid andra lagutskottets ifrågavarande betänkande, ber jag att också få säga några ord här i kammaren.

Det har anmärkts på, att jag och mina medreservanter i reservationen tillkännagiva, att vi "i huvudsak" instämt i herr Petréns m. fl:s reservation. Jag ber att få nämna, att detta uttryckssätt har jag för min del begagnat därför att, när jag anmälde min reservation, jag ännu icke hade fått se ordalydelsen av herr Petréns reservation. Reservationstiden utgick under påskferierna, och herr Petrén hade den väl-

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.*
(Forts.)

viljan att i telefon redogöra för innehållet i sin reservation, men då jag som sagt ej haft tillfälle att se reservationens ordalydelse, ansåg jag klokast att välja det uttryckssätt, som jag begagnat. Detta betyder icke, att jag i någon del är oenig med herr Petrén. I förbigående sagt ber jag få nämna, att jag icke förstår, varför herr Lindhagen envisas med att beteckna mig och mina medreservanter såsom den industriella högern. Vi äro tre reservanter, och ifall herr Lindhagen betecknar mig såsom industriman, har jag för min del icke något mot den beteckningen, men huru han såsom sådana kan angiva greve Spens, som är ämbetsman, och herr Magnusson i Skövde, som, så vitt jag vet, är trädgårdsmästare, det förstår jag icke alls.

I själva saken ber jag få säga, vad jag flera gånger förut ansett mig ha anledning att framföra i denna kammare, att jag i princip har mycket stora betänkligheter mot det provisoriska lagstiftningsväsende, som nu blivit alltmera allmänt. Det har i min tanke varit ett stort företräde för Sverige, i jämförelse med andra länder, att vi i lagstiftningsfrågor gått grundligt och omsorgsfullt tillväga, att vi låtit lagförslagen utarbetas av sakkunnige och sedermera undergå granskning av vederbörande myndigheter och därefter provas av lagrådet, innan de slutligen komma till Kungl. Maj:t och till riksdagen. Nu söker man att komma förbi dessa granskningar, man söker gå en genväg, vilket i och för sig självt är farligt och som är ännu farligare, ifall den kommitté, som utarbetat det ursprungliga förslaget, är tillsatt på ensidigt sätt. Jag kan, i motsats till chefen för justitiedepartementet, för min del icke säga annat, än att jag anser jordkommissionen vara av det särskilda slag, att man har synnerlig anledning att låta dess förslag undergå en omsorgsfull granskning, innan de eventuellt bliva antagna. Emellertid, ifall man i något fall skall gå denna väg att antaga provisoriska lagar, finnes det enligt min tanke härför två nödvändiga förutsättningar, och jag har den glädjen att kunna konstatera, att jag i detta avseende är ense med herr Lindhagen. Den första förutsättningen är den, att man skall anse den definitiva lag, som den provisoriska avser att främja och förbereda, vara angelägen och gagnelig och utförbar. Se vi efter, huru det förhåller sig i detta avseende, måste jag med herr Petrén säga, att man här icke har kunskap om, huru den definitiva lag skall bli, som den provisoriska lagstiftningen avser att främja och sålunda icke kan bilda sig något omdöme därom. Jordkommissionen har ännu icke kommit till arbetet med denna del av sitt betänkande. Jordkommissionens verksamhet tycks ligga nere för närvarande; jag gissar, att man avser att så fort som möjligt åter upptaga densamma, men ännu har den icke kommit till denna fråga, och de uttalanden, som enskilda medlemmar i kommissionen gjort i saken, ha gått i olika riktningar och tyda icke på, att enighet finnes inom kommissionen. Nu har herr Lindhagen sagt, att även om man icke med visshet kan veta ordalydelsen av den blivande definitiva lagen, kan man i alla fall gissa sig därtill ex analogia, dels av den lagstiftning i närstående delar, som förekommer i norrlandslagen, och dels av andra lagförslag, som gå ut på tvångsinlösning, och vilka

utarbetats av norrlandskommittén, men varom för övrigt icke någon enighet tycks hava vunnits inom kommittén. Jag får för min del säga, att jag icke anser, att dessa gissningar äro tillräcklig grundval för en riktig uppfattning av den blivande lagen. Herr justitieministern har, synes det mig, ännu mindre anspråk i detta avseende än herr Lindhagen, ty justitieministern medgiver, att han icke känner innehållet av den blivande lagen, men han har sagt, att man kan ana dess konturer. Mina herrar, dessa gissningar och dessa aningar, äro för mig alldeles otillräckliga för att utgöra grundval för ett omdöme om den blivande lagstiftningen och basis för en provisorisk lagstiftning.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

Den andra förutsättningen för en provisorisk lagstiftning, varom jag lyckats bli ense med herr Lindhagen, är att för genomförande därav det bör vara ådagalagt, att det finnes ett trängande behov av en sådan provisorisk lag, att fara är å färde, att man annars icke kommer till ändamålet med den definitiva lagen. Jag måste säga, att jag för min del icke heller kan se, att denna förutsättning föreligger. Se vi, vad jordkommissionen yttrar om olägenheterna av att icke detta förslag antagits, så säger jordkommissionen: "I vilken omfattning avhysning av arrendatorer och torpare ägt rum eller olägenheter för dem eljest uppkommit i anledning därav, att förslaget icke blivit antaget, har kommissionen förklarat sig icke känna", och justitieministern säger: "Ej heller jag är i tillfälle att härutinnan lämna bestämd upplysning eller framlägga några siffror." Slutligen ha i jordkommissionen två reservanter förklarat sig vara av den uppfattningen, att något behov för närvarande icke föreligger av en sådan provisorisk lagstiftning. Herr Lindhagen har visserligen med tre av honom anförda exempel, som finnas upptagna i reservationen, sökt styrka, att det föreligger ett sådant behov, men jag måste för min del säga, att det är uppenbart, att bland de tusen eller tiotusentals arrenden, som finnas i vårt land, några arrendatorer blivit uppsagda, och det är otänkbart, att icke giltig anledning till uppsägningen i många fall förekommit. Dessutom måste man vara ytterligt försiktig i avseende å exempel, som dragas fram på detta sätt och som i själva verket icke innefatta något annat än den ena partens uppfattning av saken. Det skulle fordras en noggrann prövning av varje fall, för att kunna draga slutledningar av dem, och som det nu är, är det ytterst ovisst, synes det mig, huruvida den provisoriska lagen om den antagits förra riksdagen någonsin skulle här ägt tillämplighet.

Herr justitieministern har vidare sagt, att regeringen, enligt hans mening, skulle hava åsidosatt sin plikt, om regeringen icke tagit hänsyn till det rop på lagstiftning, som höjts från många håll i landet, eller till den orostämning, som gjort sig gällande bland arrendatorerna. Ja, jag förstår, att herr justitieministern syftar på den framställning, som kommit in till regeringen från åberopandet och andra, och som finnes åberopad i den kungl. propositionen. Jag måste dock säga, att den petition, som där åberopats, är av en utomordentlig ovederhäftighet. Var och en, som känner förhållandena, vet, att den egentligen icke behövt undertecknas med några tusen namn, det hade varit tillräckligt, att det

Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeaftal.
(Forts.)

stätt ett namn därunder, ty det är i alla fall *en mans* verksamhet, *en mans* agitation, som ligger bakom hela framställningen. Jag kan icke heller underlåta anmärka, att framställningen präglats i ovanlig grad av brist på saklighet och omdöme. Vad som begäres är icke blott en ny proposition angående det nu förevarande ärendet utan där förekomma en hel del andra önskemål. Sålunda framhålla petitionärerna bland annat, att varje svensk medborgare i detta på skogar så rika land kan göra anspråk på att erhålla fritt virke till bränsle och husbehov. Man fordrar att en var skall, då han så vill, få taga virke, hugga skog till husbehov, bränsle och dylikt var han vill. Detta har jag tagit fram såsom ett exempel på den ytterliga ovederhäftigheten hos petitionärerna, och när herr statsrådet angiver petitionen såsom orsak till propositionens framläggande, får jag för min del säga, att, enligt min åsikt, herr statsrådet borde hava låtit en sådan petition icke giva anledning till en kungl. proposition, utan herr statsrådet borde hava låtit handlingen diarieföras och sedan hamna i det skåp inom justitiedepartementet, som motsvarar papperskorgen i den enskilda verksamheten.

Det finnes, herr talman, en hel del detaljbestämmelser i denna lag, mot vilka grava anmärkningar kunna framställas, som i och för sig, enligt min tanke, vore tillräckliga att föranleda avslag å lagen. Men dessa hava redan framhållits av herr Petrén, och jag vill icke trötta kammaren med att åter upprepa dem. Jag ber emellertid att även få anföra dem såsom grundval för det avslagsyrkande, som jag nu, herr talman, framställer.

Herr Wahl: Herr talman! Med anledning av det motstånd, som rests mot det föreliggande lagförslaget, må det ursäktas mig, om jag bringar i erinran den interpellationsdebatt, som fördes i andra kammaren den 15 sistlidne mars beträffande en riksdagsskrivelse år 1920 angående åtgärders vidtagande till förekommande av landsbygdens avfolkning, en fråga, som kan sägas bland annat i sig innesluta förevarande spörsmål.

"Tillbaka till jorden", ansåg sig en högertalare med rätta böra sätta som måtto över den debatten. Från de borgerliga partierna tävlade man om att begära regeringens ingripande. En bemärkt liberal talare framhöll sålunda, att den, som någorlunda känner till förhållandena bland arbetarna, vet, att de i närvarande stund behärskas i stor utsträckning av en stark åtrå att få komma till landsbygden. Han slutade med följande appell: "Jag vågar vördsamt hemställa till regeringen att under dessa arbetslöshetens tider, då folket längtar efter egna hem på landsbygden, då staten har jord i överflöd i hela landet, då staten har överflöd på timmer i sina skogar och då medel ställas till regeringens förfogande för att betala arbetskraft, den måtte nu verkligen taga ett kraftigt tag, taga ett kraftigt initiativ och på det sättet åtminstone delvis lösa arbetslöshetsfrågan."

En högertalare bad regeringen beakta, att staten måste ställa sig i spetsen för att billig jord, icke jobbarejord, blir tillgänglig för stora delar av den befolkning, som önskar att komma i besittning av egna hem, där

de kunna leva och föda sig och sina familjer. Interpellanten, som var riktigt varm i kläderna, uttryckte sitt missnöje med vederbörande statsråds svar, bl. a. i följande ordalag: "Det blir nog i framtiden, som hittills så, att skola de unga präktiga svenska männen och kvinnorna tänka på att slå sig fram, få de taga i övervägande, om de icke skola flytta till ett främmande land, där många tiotusenden av vårt folk fått sin utkomst. Det blir nog den räddningsplanka, som de ha att hålla sig till, också i den tid som kommer. Det finns, jag ber om ursäkt för att jag säger det, alldeles för litet förståelse här i landet för praktiska åtgärder."

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeaftal.
(Forts.)*

Efter allt detta skulle man icke kunna tro, att så i en hast "beslut-
samhetens friska hy skulle bytas över i eftertankens kranka blekhet",
eller att jordbruksministern skulle så snart få rätt, då han i sin slut-
replik förmodade, att när vi komma till lösningen av frågan "kanske
de som vittnat om sitt stora intresse för befolkningens bevarande på
vår landsbygd, icke äro så villiga att slå ett slag för egnahemsbildningen
och för större utkomstmöjligheter vid landets jordbruk". Såsom fram-
går av betänkandet, har ju nämligen flertalet av representanterna för de
borgerliga partierna reserverat sig mot att något göres i förevarande avse-
ende. Av den stora svallvågen den 15 mars återstår sålunda allenast en
lätt krusning. Och ändock berör den föreliggande frågan endast en del
av det stora spörsmålet angående landsbygdens avfolkning. Här gäller
ju närmast att skydda vissa grupper av jordbrukare, så att de icke för-
drivas från sina hem och öka de arbetslösas skara. Att däremot för-
vandla en industriarbetare till jordbrukare — åtminstone om denne en
längre tid varit sysselsatt inom industrien — torde vara lättare sagt än
gjort. Här är ju icke fråga om någon revolutionerande åtgärd. Det är
ju endast fråga om att brukare av jord, med det undantag som omför-
mäles i § 2, icke må kunna uppsägas före viss dag år 1925, ifall arren-
datorn påfordrar förlängning av arrendetiden senast 90 dagar före arren-
detidens utgång. Motiven härtill äro ju bland annat, att jordägare icke
måtte kunna genom indragning av arrenden undandraga sig verkningarna
av en blivande social arrendelagstiftning eller en kommande tvångsavlös-
ning av jord. Reservanterna mot lagen hålla före, att man ej torde kunna
befara detta, och att i varje fall nämnda farhågor icke hittills blivit av
erfarenheten bestyrkta. Herr Lindhagen har dock enligt mitt förmenande
i sin exemplsamling tydligen ådagalagt, att så skett. Reservanterna
säga emellertid att av jordkommissionens utlåtande den 22 april 1921
torde få anses framgå, "att i den mån en sålunda indragen brukningsdel
lämpar sig för ett eget jordbruk och kan frångiljas huvudfastigheten
utan avsevärda olägenheter för denna, indragningen av arrendet till bruk-
ningsdelen ej skyddar vederbörande jordägare från blivande tvångsavlös-
ningsbestämmelsers tillämpning å densamma". Ja, men även om detta
är jordkommissionens mening, så är ju det ej lag. Ingen kan veta, vilken
ståndpunkt riksdagen kan komma att intaga i denna punkt. Med den lilla
erfarenhet jag har från andra lagutskottet, vet jag, att det finns en
mycket utpräglad uppfattning mot att giva lagar retroaktiv verkan, d. v. s.
tillämpa dem på förhållanden som varit.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.*
(Forts.)

Man må tvista om den saken huru mycket som helst. Vad som icke kan förnekas, icke ens av reservanterna, det är den tilltagande tendensen hos jordägare att uppsäga utlöpande arrendeavtal och att såsom krav för förnyad upplåtelse fordra en höjning av förut gällande arrendebelopp, som måste anses oskäligen. Följden har ju också blivit, att en del arrendatorer måste lämna sina jordbruk, ehuru dessa i många fall innehavts av förfäder från långt tillbaka i tiden. Den föregående ärade talaren framhöll, att man icke bör stifta provisoriska lagar i andra fall än då ett trängande behov föreligger eller då fara är å färde. Jag anser att fara är å färde då sådant kan ske. Man känner för övrigt igen tillvägagångssättet från andra områden. En hyresvärd, som före hyresstegringslagens tillkomst ville bli av med en misshaglig hyresgäst, valde ofta framför uppsägning att höja hyran till så högt belopp, att han kunde vara säker på att hyresgästen flyttade. Från arbetarevärlden finns också exempel på att arbetsgivare, i stället för att avskeda en arbetare, försämrat dennes arbetsvillkor för att på det sättet bli av med honom.

Det synes måhända egendomligt, att en stockholmare uppträder och till och med håller jungfrutal i denna fråga. Det torde emellertid vara bekant, att Stockholms befolkning till en stor del består av folk, som inflyttat från landsbygden. Så är ju förhållandet med mig. Då jag i egenskap av suppleant i andra lagutskottet åhörde behandlingen av detta ärende, var det därför gamla minnen som trängde sig på mig. Jag påmindes om orsaken till att jag själv lämnade min hembygd och som i detta som i så många andra fall var det de små utkomstmöjligheterna, och framför allt utsiktslösheten för fattig mans barn att med tiden kunna få en egen torva att bruka, men den desto större utsikten att som statare få framläpa sitt liv. Det är ju därför klart, att jag måste känna mycket varmt för den befolkning, som det här gäller att skydda och bibehålla vid sina hem.

Då utskottets förslag erbjuder ett sådant skydd samt är en lämplig samlingslinje, tillåter jag mig hemställa om bifall till detsamma.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Då man åhört denna debatt, som nu pågått efter ungefär samma linjer som för två år sedan och det därunder upprepade gånger talats om den väntade definitiva lagstiftningen i detta ämne, ledes tanken alldeles osökt över till den frågan: varför kommer icke denna definitiva lagstiftning någon gång? Det är ju så, att jordkommissionen har haft uppdrag på denna punkt sedan 1918, och det vill förefalla, som om det skulle varit möjligt för jordkommissionen att under denna tid hava utarbetat ett förslag i ärendet. För mig står saken så, att jag anser det vara av stor vikt för vårt land, att denna fråga vinner slutlig lösning snarast möjligt. Men jag förstår å andra sidan, att det icke är tilltalande att antaga ett provisorium på detta område, och det så mycket mer som en provisorisk lagstiftning givetvis icke skulle vara ägnad att påskynda den väntade definitiva lagstiftningen. Då jag är övertygad, att regeringen är livligt in-

tresserad för denna sak, skulle jag vördsamt vilja hemställa till det statsråd, som har att sörja för denna angelägenhet, att snarast möjligt bringa jordkommissionen i arbetsfört tillstånd och därmed påskynda utarbetandet av det lagförslag, som vi alla livligt vänta på. Det har för mig uppgivits av en ledamot av jordkommissionen, att kommissionen för närvarande icke ens har ordförande, och då kan ju var och en förstå, att arbetet inom kommissionen icke kan försiggå med önskvärd raskhet, och att vi kunna länge få vänta på förslaget i fråga.

Jag har velat göra dessa påpekanden, i förhoppning att regeringen skall finna möjlighet att påskynda arbetet och snarast bringa ett definitivt lagförslag inför riksdagens prövning.

Herr Möller: Jag kan icke neka till, att jag under alla de år denna fråga behandlats i riksdagen varit en smula förvånad över den ståndpunkt, som åtminstone majoriteten av det liberala partiets ledamöter intagit och som nu återfinnes i den egentliga huvudreservationen från borgerligt håll mot det kungl. förslaget. Jag skall emellertid icke gå in på någon granskning av de särskilda argument, som äro anförda för den ståndpunkt, som det liberala partiets och högerens ledamöter i allmänhet synas hava kommit fram till. Det förefaller mig, som om de två anföranden, som nu hållits av herr Lindhagen och av herr justitieministern, hava på den punkten skapat all nödig klarhet. Det är ju alltid vanskligt att bestämma sig för huru stora de sociala skadeverkningarna av ett rådande tillstånd måste vara för att man måste försöka upphäva dem. Jag har ända sedan första gången frågan om en sådan provisorisk lagstiftning var före, något så när följt med de händelser, vilka direkt utgjort motiv för riksdagens behandling av saken, och för mig är det uppenbart, att de sociala skadeverkningarna av det nuvarande tillståndet äro skriande. Och det förefaller mig, som om icke bara av herr Lindhagen här utan långt dessförinnan inför offentligheten framförts en rad exempel på huru jordägarna, i förhoppning om att kunna undgå verkningarna av den kommande friköpslagstiftningen, begagnat sig av sin ställning för att köra bort arrendatorerna. Jag vill säga, att den som har någon känsla för det sociala tillståndet och för olikheten i möjligheter att kunna taga sina intressen till vara, t. ex. den som läst om behandlingen av ordföranden i arrendatorsförbundet i Uppsala, den tycker jag snarast skulle säga sig, att bara ett enda sådant fall är tillräckligt för att visa, att det måste finnas ett mycket, mycket stort missförhållande. En man, vilkens förfäder sedan 1700-talet odlat jorden, han köres bort från detta praktiskt och faktiskt fäderneärvda hemman, därför att han satt sig i spetsen för sina kamrater under det stora bolagets jorddomäner för att åtminstone se till att de icke bliva på ett alltför avskräckande sätt behandlade. Och det finnes många andra liknande fall. Jag vill erinra om det bekanta fallet nere i Skåne. Och det är ganska klart, att ju närmare man kommer den dag, då den definitiva lagstiftningen skall äga rum, komma jordägarna, där de anse sina intressen kräva det, att mer och mer koncentrera sin uppmärksamhet på möjligheten att få bort

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

sina arrendatorer. Ju närmare den faran hotar, att arrendatorerna skulle hava rättighet att friköpa av dem arrenderade gårdar, desto angelägnare bliva jordägarna att lägga till rätta förhållandena för sig själva. Jag säger detta, därför att det anföres såsom ett nytt argument, att nu är det bara två år kvar. Det förefaller, att det nu är på allra högsta tiden att något göres. Jag skall för övrigt som sagt icke gå in på saken. Jag vill endast tillkännagiva att, i det läge vari frågan uppenbarligen nu befinner sig i första kammaren, jag kommer att rösta för den av herr Tjällgren och herr Nilsson i Vibberbo avgivna reservationen. Det har under tidigare år varit så, att bondeförbundet, och jag tror, när de voro skilda, även riksförbundet stått på den ståndpunkt, kring vilken socialdemokraterna mangrant samlade sig, men ändå trots detta icke lyckats under två föregående år uppnå majoritet. Skillnaden mellan minoriteten och majoriteten har visserligen icke varit stor, ena gången endast fem röster och andra gången sex röster, men då nu bondeförbundet skilt sig från Kungl. Maj:ts förslag och även på en punkt modifierat utskottets förslag, är det uppenbart, att det icke finnes någon verklig utsikt vare sig för Kungl. Maj:ts förslag oförändrat eller för Kungl. Maj:ts förslag med de små förändringar som utskottet har föreslagit. Under sådana omständigheter synes det mig, att alla de som tro, att det är socialt viktigt och nyttigt, att det åtminstone sker något på detta område, böra gå över på den ståndpunkt, som möjligen kan hava någon utsikt att segra i kammaren. Den innebär ju det, att i varje fall böra alla arrendatorer, som lyda under bolag, ekonomiska föreningar eller fideikommiss skyddas av lagen. Det blir alldeles säkert en mycket stor grupp, som på det sättet blir oskyddad, men hellre än att låta lagen för tredje gången falla, synes det mig, att man bör taga det förslag, som kan hava *någon* utsikt i kammaren. Jag ber därför att för min del få yrka bifall till den av herr Tjällgren och herr Nilsson i Vibberbo avgivna reservationen.

Herr Rosén: Den föreliggande frågan är i mycket ringa mån en norrlandsfråga, men den som sett förhållandena på nära håll och lagt märke till följderna av att den norrländska arrendelagstiftningen genomföres så sent som skett, den kan icke motsätta sig den provisoriska lagstiftning, som nu föreslås av regeringen. Det liberala partiet har ju här i dag från åtskilliga håll angripits för sin hållning. Men jag vill tillkännagiva, att liberala partiet ingalunda är enigt om den uppfattning som företrädes av partiets representanter i utskottet. Det liberala partiet har också uttryckligen tillkännagivit, att det vill verka för en social arrendelagstiftning för södra och mellersta Sverige och att en sådan lagstiftning snarast möjligt bör genomföras. Den omständigheten att det här icke föreligger ett definitivt lagförslag kan, så vitt jag förstår, icke utgöra något skäl, att man skulle motsätta sig en provisorisk lagstiftning på området. Jag skulle för min del helst se, att utskottets förslag bifölles, men då det näppeligen lär finnas någon möjlighet att få det bifallet, kommer jag, herr talman, att rösta för herr Tjällgrens och herr Nilssons i Vibberbo reservation.

Herr Petrén, Bror: Jag ber till en början att helt och oförbehållsamt få instänmma i herr Roséns sist gjorda uttalande om önskvärdheten av att denna sociala arrendelagstiftning fortast möjligt måtte komma till stånd. Jag har i början av debatten sökt framlägga motiven till att jag däremot icke anser det vara lägligt att gå med på denna provisoriska lagstiftning å förevarande områden. De motiv, jag därvid anförde, har jag under den i ämnet förda debatten icke funnit anledning att frågå.

Jag begärde emellertid ordet för att lämna några faktiska upplysningar med anledning av vad herr Lindhagen yttrat om förhållandena i det med 3 betecknade exempelfall, varom han anfört åtskilligt såväl i sin reservation som nu under debatten. Jag finner det föga angenämt att under en debatt sådan som den föreliggande inlåta mig mera ingående å ett dylikt exempelfall, och jag skall söka undgå att nämna några namn. Jag vill endast göra två påpekanden i det av mig avsedda fallet, som herr Lindhagen i sitt yttrande berörde. Det ena är det, att längderna till de av honom omnämnda lantmäteriförrättningarna, av vilka längder jag berett mig tillfälle att taga del, utvisa, att i genomsnitt komma av hittills gjorda 23 hemmansförsäljningar under år 1921 per 1 hektar åkerjord 1,1 hektar skog och hagmark. Dock finnes exempel på under år 1921 sålda hemman, som hava över fem gånger så stor skogsareal som åkerareal. Men det finnes också fall, där skogsarealen är väsentligt mindre allt efter förhållandena å de särskilda gårdarna.

Det andra påpekandet jag skulle vilja göra är det, att denna provisoriska lag naturligtvis icke skyddar annat område, än det, som enligt nu gällande kontrakt inbegripes under arrende. Jag har berett mig tillfälle att taga del av dessa arrendekontrakt och har därvid funnit, att dessa kontrakt enligt sin lydelse äro begränsade till inägojorden. Den i propositionen innefattade lagen kan således icke skydda arrendatorernas rätt till sådan husbehovsskog, som icke ingår under de nuvarande arrendena. Det är ju möjligt att det framdeles kan komma andra bestämmelser i lagstiftningsväg, som kunna tillförsäkra dessa arrendatorer tillgodoseendet av deras behov i detta avseende, men dit kan man komma, oavsett huruvida man nu genomför denna provisoriska lag eller icke.

Så skulle jag vilja gentemot herr Möller, som gjorde gällande, att det vore naturligt, att ju mera man närmade sig den i utsikt ställda definitiva lagstiftningen å området, desto angelägnare bleve jordägarna att säga upp sina arrendatorer — säga, att den oro, som i detta nu finnes ibland och gentemot arrendatorerna i landet, bottnar icke i något samband med den kommande definitiva lagen å förevarande områden utan i andra av kristidens starka konjunkturväxlingar föranledda förhållanden.

Den i utskottsutlåtandet omnämnda skrivelsen från den bäst organiserade arrendatorsföreningen i landet, Skånes arrendatorers förening, av vilken skrivelse ett brottstycke intagits i utskottets utlåtande, be styrker ock detta förhållande.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

För närvarande är utan tvivel en stor del av arrendatorerna i landet i ett svårt läge, därvid emellertid främst dem, vilkas ännu löpande arrenden tillkommit under högkonjunkturåren. Men huru finna bote-medel härför? Den naturliga utvägen därför är väl, om läget så kräver, en lagstiftning, som direkt riktar sig emot dessa förhållanden i analogi med den s. k. mjölkarrendelagen. Den lagstiftning, som nu ligger på kammarens bord, träffar emellertid i detta hänseende synnerligen ojämnt, även om den nämligen skulle vara ägnad att i fråga om förlängning av sådana under vårarna 1923 och 1924 utlöpande arrenden, vilka falla under lagen, verka till minskning av hittills utgående arrenden, beredes därmed ingen motsvarande hjälp beträffande de under samma år utlöpande arrenden, å vilka lagen ej är tillämplig, liksom ej heller beträffande under följande år utlöpande arrenden.

Nu säger man emot oss, som yrkat avslag å propositionen, att vi hava icke förmått bedöma förhållandena sådana de te sig i det levande livet, utan vi skulle hava sett sakerna formellt. Så hava vi hört från ej mindre än tre av talarna under debatten. Jag får härom blott säga, att vi vid prövningen av lagförslaget hava sökt se de bestämmelser, som däri äro föreslagna, så, som de komma att verka just i det levande livet.

Herr Lindhagen rörde vid att jag skulle funnit anledning att citera endast en medlem från jordkommissionen, nämligen den, vars yttrande mest överensstämde med min egen ståndpunkt. Jag vill härtill svara, att den medlem jag citerade är den ende, vilken i avgivet yttrande från jordkommissionen gjort något uttalande å de punkter, varom nu är fråga.

Departementschefen var inne på den uppfattningen, att det skulle varit ett oriktigt uttalande från min sida, att det hade varit klokare, om detta förslag icke i år ånyo framburits. Om jag icke är illa underlättad, har i departementet strax före den ordinarie motionstidens utgång gjorts en förfrågan, om kungl. proposition vore att förvänta i ämnet, och hade därvid givits ett svar i nekande riktning, vilket svar föranledde, att det framkom i den i ämnet väckta motionen. Jag kan icke gå i borgen för att denna uppgift är riktig, men jag återgiver saken så som den är för mig framställd. Då det från statsrådets sida talas om regeringens ansvarsplikt, som nödvändiggjort denna propositions framläggande, vill jag anmärka, att vad som efter den ordinarie motionstidens utgång tillstött varit att propositionens framläggande begärts genom en petition med över 5,000 namnunderskrifter. Denna petition bottnade i en resolution, som fattats vid ett sammanträde av skogsarbetare och arrendatorer i Bräcke, vilket sammanträde var besökt av något över 200 personer. Där framlades — förutom det nu ifrågavarande — ett 30-tal önskemål i jordfrågan, därav ett flertal enbart beröra norrlandsförhållanden. Jag vill säga, att en sådan petition skulle för mig hava haft ett helt annat värde, ifall den burits fram såsom uttryck för uppfattningen för ett mindretal i just denna speciella fråga. Nu är det en punkt av 32 i en mötesresolution, och då får uttalandet en helt annan och mindre bärkraft. Resolutionen utgör närmast ett helt jordprogram, och dess betydelse för

speciellt den nu föreliggande frågan blir till följd därav väsentligt för-ringad.

Jag skall, herr talman, icke fortsätta med någon replikväxling. Jag tror, att kammarens ledamöter önska gå till votering i frågan.

Jag vidhåller mitt yrkande om avslag å propositionen.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

Herr statsrådet Å k e r m a n: Jag ber om ursäkt, att jag tager till ordet, ehuru en annan talare anmält sig. Men jag tycker, att det är i sin ordning att ögonblickligen svara på en punkt i utskottsordförandens anförande, då han anmärker, att det skulle gjorts en förfrågan i departementet, huruvida det var regeringens avsikt att i år framkomma med förslag till definitiv lagstiftning i frågan. Härpå vill jag svara, att den tilldragelse han syftade på har, ifall den inträffat, fullständigt fallit mig ur minnet. Jag kan således icke svara annat än att därom kan jag icke lämna någon upplysning, därför att händelsen fullständigt utplånats från mitt medvetande. Skulle händelsen hava inträffat, kan det svar som uppgivits hava lämnats hava berott på något missförstånd. Det är så mycket folk som göra förfrågningar om än det ena och än det andra, och med den rikedom på lagförslag och med den brådska som ofta råder i departementet bör det vara förlåtligt, om ett missförstånd äger rum. I alla händelser minns jag absolut ingenting därom.

Herr L i n d h a g e n: De upplysningar herr Petrén senast lämnade, som voro ämnade att komplettera uppgifterna rörande förhållanden vid Gimo och Österby bruk, skulle gå ut på, att han lyckats komma åt några längder, som jag icke haft tillfälle att skaffa mig, och därav skulle framgå, åtminstone efter vad jag kan förstå, att i förekommande fall den tilldelade skogsarealen vore avsevärd, men han ville därmed icke hava sagt, att det var tillräckligt med skog. I arealuppgifterna inginge emellertid både skogsmark och hagmark, men huru mycket som var skog och huru mycket som var hagmark, nämnde icke herr Petrén och icke heller kunde han ge besked om skogen var avverkad och om hans statistik gällde vissa hemman eller alla hemman. För att kunna se huru mycket som var skog, påfordras noggrann kännedom om förhållandena på själva marken. Således, herr Petréns upplysningar bevisade ingenting i det avseende han åsyftat. Men de bevisa en annan sak, de bevisa, att det pågår en omfattande utstyckning av inägojorden, som arrendatorerna säga merendels blir mycket olämplig, fränsett att de icke heller kunna åtaga sig sådana jordbruk eller bruka den på sådana kontraktsvillkor, som bestämdes. Här pågår således en utveckling, vare sig avsiktligt eller icke, som är ägnad att förekomma verkan av den blivande sociala expropriationslagen genom att jordägaren sålunda kringgår densamma och ordnar saken på det sätt, som man vill, men icke såsom lagen vill. Genom herr Petréns yttrande är det fastslaget, att här föreligger en mycket avsevärd fara för den blivande expropriationslagen. Att sedan lappa på dessa ofullkomliga jordbruk med den

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)*

kommande lagen är mycket svårare än att från början göra allt riktigt. Förste lantmätaren i Uppsala län sade mig också, på förfrågan, att liknande utstyckningar förekomme från skogsspekulanterns sida i södra delarne av länet.

Det har talats om och gjordes mycken affär av de 5,000 norrländska arrendatorernas petition, som skulle varit en av anledningarna till propositionens framläggande. Man säger att de icke visste vad de ville, och detta visade ovederhäftigheten i deras uppträdande, menar man. Då inom utskottet upptäcktes, att det stod fruntimmersnamn också på listan, ansågs även detta utvisa, hurusom petitionen vore fullständig värdelös. Förhållandet är att oftast även hustrun tecknat sitt namn jämte mannens. Kanske hade dessa kvinnor och deras män hört talas om den nya äktenskapslagen, att när det gäller jorden, skall hustrun numera hava någonting att säga. Jag tycker, att hustrurnas namn å petitionen föröka — i varje händelse åtminstone icke förminska de — petitionens innehåll. När man nu försöker göra sig lustig över denna petition liksom dylika petitioner i allmänhet, vem, tro herrarna, har rätt, herr Petrén eller dessa stackars föraktade människor. Hur kommer utvecklingen att gå? Kommer den att visa, att deras mänskliga krav eller herr Petréns motstånd skall slå igenom? Så mycket hava väl åtminstone vi lärt av intressepolitiken i riksdagen, att även när dylikt småfolk, som icke har någon representation i riksdagen, denna arrendatorklass, som är så vanlottad i politiskt hänseende, framträder med sina krav, så skriver den sannerligen icke under vad som är för den skadligt utan det, som den instinktivt känner, är nödvändigt. I detta fall instämmer jag med ett yttrande vid ett valmöte av vår talman, som jag som ung man åhörde. Han sade: "man säger, att massorna äro lättleda, men försök att leda dem baklänges". Vi kunna vara fullständigt övertygade, herr Petrén, att icke hava initiativtagarne av denna petition, arrendatorernas förtroendemän fört sitt folk baklänges. Det lyckas dem icke.

Ja, herr von Sydow, som ser så snäll och gemytlig ut i talarstolen och tager allt så förnuftigt, sade, att denna sak är så outredd, och att han kan icke fördjupa sig till någon bestämd uppfattning i en fråga, som är så löslig som denna. Herr von Sydow kunde "icke hängiva sig åt några förmodanden". Skulle dock icke herr von Sydow kunna skaffa sig ett eget förmodande och icke bara tala om våra förmodanden. Det är det, som vi vänta på. Vad menar herr von Sydow? Vill herr von Sydow hava en definitiv lagstiftning? Vill herr von Sydow hava den eller icke? Vill herr von Sydow hava en expropriationslagstiftning, varigenom bolagens arrendatorer få rätt att av bolagen inlösa den jord, de arrendera? Vill herr von Sydow det eller icke? Jag är övertygad om, att herr von Sydow här kommer att rösta för avslag. Där ligger herr von Sydows motstånd och icke i denna maskerad av ord, i detta älskvärda småleende, som döljer den verkliga realiteten. Varför icke tala rent ut och yppa för världen det verkliga skälet.

Här talas om landets betryck, om industriens nedgång, här höres rop på jord från olika håll. Man vill hava nya jordbruk. Kanske skall

det gå till på samma sätt som vid egnahemsrörelsen, att man för dyra pengar söker skaffa nya egna hem och låter de gamla förfalla. Frågan är den: kan man icke upprätthålla de gamla egna hem, som finnas, och låta innehavarna av dessa få de tillbehör, som de behöva för jordbruket, och låta dem med äganderätt övertaga sina egna hem på sådana villkor, att de skäligen kunna gå i land därmed. Det damoklessvärd, som nu vilar över detta folk, denna arrendatorsklass, är i synnerhet dessa kontrakt på kort tid och den nuvarande konjunkturen, som driver bolagen, kanske i egen förtvivlan, att söka skaffa så mycket pengar som möjligt på vad sätt som helst. Det är verkligen på tiden, att lagstiftaren kommer och hjälper till, så att icke dessa ettårskontrakt bliva gällande, och säger ifrån, att vi måste skänka dessa medmänniskor något andrum, några förhoppningar, och vi kunna väl icke låta dem gå till spillo under blindas ödets grymma utslag.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeval.
(Forts.)*

Jag tänker nu, herr talman, på åtskilligt annat betydelsefullt — det är så mycket, man tänker på dessa dagar och även i denna sak — men inskränker mig till att ånyo yrka bifall till min reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Tjällgren*, att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats i den av honom och herr Nilsson i Vibberbo därom avgivna reservationen; 3:o), av herr *Lindhagen*, att lagrummet skulle godkännas med den av honom reservationsvis påyrkade ändring; samt 4:o) att förevarande del av lagförslaget skulle förkastas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på godkännande av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga paragrafens förkastande.

Votering äskades emellertid jämväl om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen vartdera av de ovan under 2:o) och 3:o) återgivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den senast begärda omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Lindhagens yrkande.

Votering begärdes likväl även om innehållet i sistnämnda kontraposition, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § av andra lagutskottets i utlåtande nr 12

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. framlagda lagförslag antager bifall till herr Lindhagens yrkande i avseende å nämnda paragraf, röstar

Ja;

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr Tjällgrens yrkande i frågan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 78.

Därefter uppsattes, justerades och anslogs för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 12 tillstyrkta lagförslaget antager förkastande av förslaget i denna del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition antagits bifall till herr Tjällgrens yrkande i frågan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit på följande sätt:

Ja — 65;

Nej — 63.

Slutligen uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen följande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 12 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 74.

Med anledning av utgången av sistnämnda omröstning föredrogs nu i ett sammanhang

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendavtal.
(Forts.)*

Övriga delar av det utaf utskottet tillstyrkta lagförslaget.

Herr Petré n, Bror: I anslutning till den utgång, som den senast företagna voteringen fått, ber jag nu att få yrka avslag på den återstående delen av lagförslaget.

Herr L i n d h a g e n: Jag hoppas, att vad som skett i dag måtte beveka regeringen att påskynda jordkommissionens arbete, så att vi få fram den definitiva lagstiftningen, och det skall bliva mycket intressant att få se, var vi då hava herrarna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i nu föredragna delar samt vidare på förkastande av förslaget härutinnan; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Utskottets hemställanden.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 9 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad.

*Om vissa vill-
kor för ny-
byggnad i
stad.*

Genom en den 10 mars 1922 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 109, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

LAG

om ändrad lydelse av 1 kap. 9 § i lagen den 12 maj 1917 (nr 269)
om fastighetsbildning i stad.

Härigenom förordnas, att 1 kap. 9 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad skall erhålla följande ändrade lydelse:

Nybyggnad inom kvarter må ej ske utöver gällande tomtgräns. Å område, som enligt gällande tomtindelning utgör en tomt, men varav särskilda delar äro i olika ägares hand, vare nybyggnad ej tillåten. Ej heller vare nybyggnad å tomt tillåten, där tomt bildats genom åtgärd, till vilken enligt 3 kap. rättens medgivande skall sökas, innan sådant

Om vissa vill- medgivande lämnats, och i annat fall med mindre tomten är införd i
kor för ny- tomtboken.
byggnad i
stad.
(Forts.)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922.

Beträffande tomt, som erhåller egenskapen av rättsligen bestående tomt genom tomtens införande i tomtboken, skall vad i senare delen av sista punkten sägs icke äga tillämpning, förrän fastighetsregister upplagts för vederbörande samhälle, men får tillåtelse till nybyggnad i ty fall ej meddelas, utan att ägaren gjort framställning om tomtens införande i tomtboken.

Utskottet, som vid granskning av förslaget ej funnit skäl till anmärkning mot detsamma, hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att ifrågasvarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr L i n d h a g e n: Bland de många ärenden, som förekomma, är det en hel del, som man bort hava fäst uppmärksamhet vid. Det har dock varit omöjligt för den enskilde medlemmen att observera, att de föreligga till behandling. Det är således på sätt och vis fel av mig, att jag icke haft tillfälle att ägna denna proposition någon närmare uppmärksamhet och i anledning därav till äventyrs väckt någon motion.

Emellertid har från bekymrat håll i dag här i Stockholm fästs vår uppmärksamhet på de konsekvenser, som denna nya lagstiftning synes komma att medföra för byggnadsverksamheten inom Stockholm, särskilt för det s. k. egnahemsbygget i förstadssamhällena. Det har nämligen nu genom detta lagförslag ifrågasatts, att man skall skilja mellan administrativ tomt och riktig tomt. Den riktiga tomten är ännu icke fullständigt utkristalliserad, men den skulle bliva det genom denna lagstiftning. Nu är det på det sättet, att när det gäller att indela tomter, verkställer byggnadsnämnden tomtindelningen, och denna tomtindelning skall sedan fastställas av befallningshavande. Man får icke bygga under tiden. Man får icke byggnadslov, förrän denna sak är klar. Men nu är det meningen, att detta byggnadslov skall ytterligare fördröjas i avbidan på ytterligare laga åtgärder. Nu skall markägaren dessutom begära laga tomtmätning, angående vilken, sedan densamma utförts, rätten skall lämna bevis. Därefter har markägaren att hos förrättningsmannen anhänga om tomtens införande i tomtboken, vilket sker genom vederbörande registerföräres försorg. Först sedan denna procedur är fullgjord, får man rättighet att bygga. Detta fördröjer naturligtvis möjligheten att börja bygga, vilket är av stor vikt för exploateringen av marken i Stockholms förstadssamhällen. Det synes vara sant, att det kanske icke betydde så mycket under övergångstiden, men när lagstiftningen blir klappad och klar, inträder nämnda äventyr.

Jag har här i min hand en utredning, som visar, att då kommer denna procedur enligt beräkning att taga följande tid:

Tomtindelningsförrättningen (utförd av stadsingenjörskontoret)	2 månader	Om vissa villkor för nybyggnad i stad. (Forts.)
Klagotid över byggnadsnämndens beslut	1 månad	
Expedition och framställning om laga tomtmätning	1/4 „	
Kallelse till tomtmätning	1/4 „	
Förberedande arbete för tomtmätningen	1/2 „	
Klagotid över tomtmätningen	1 „	
Expedition av bevis över densamma samt tomtens införande i tomtboken	1/4 „	
Summa 5 1/4 mån.		

Hur lång tid, det verkligen kommer att taga, vet tydligen ingen. Men det kommer att fördröja byggandet, enligt överståthållarens till mig nyss uttalade privata åsikt med cirka 2 månader, enligt andras med 4 å 6 månader, och enligt den av mig lämnade uppgiften har tiden specificerats till 5 1/4 månader. Nu är det så, att de å stadens mark uppväxande förstäderna till Stockholm bebyggas vanligen så, att man binder sig vid en tomt på våren samt börjar ögonblickligen att bygga, ty Stockholms stad, som äger marken, tänker icke klaga över sin egen tomtindelning. Man får på så sätt huset färdigt till inflyttning den 1 oktober, och under tiden kan man lämpligen avveckla sin gamla bostad. Detta sker således på så kort tid som möjligt, vilket ock är ojämförligt mest ekonomiskt. Denna tid skall nu förlängas med en oviss tid av 2 till 6 månader. Det kommer att försvåra byggnadsverksamheten i Stockholms förstadssamhällen på olika sätt.

Jag har nu särskilt fäst mig vid, att de myndigheter, som äro hörda över detta lagförslag, icke äro de, som ha att göra med det praktiska, utan det är nästan uteslutande en hel del "registerförare". Här i det stora Stockholm läser finnas en sådan myndighet, vilken vi nästan aldrig hört talas om, och det är den enda myndigheten i huvudstaden, som har hörts av Kungl. Maj:t. De som ligga med i det praktiska arbetet hava icke alls fått yttra sig.

Under sådana förhållanden, herr talman, och då icke tillbörliga yttranden blivitt infordrade, ber jag att få yrka avslag.

Herr H e d e r s t i e r n a: Jag tror herr Lindhagen på hans ord, då han säger, att han icke har hunnit sätta sig in i denna fråga. Hade han gjort det, skulle han nämligen nog icke hava kommit med dessa påståenden. När man i Stockholm i morse vaknade upp och funderade på denna lag, så har man icke observerat övergångsbestämmelserna, och man trodde därför, att denna lag skulle slå ned som en bomb på Stockholmsförhållandena. I övergångsbestämmelserna till lagförslaget står det, att förslaget gäller icke för samhällen, där fastighetsregister ännu icke är upplagt. Detta är förhållandet i Stockholm. Således kommer för Stockholms vidkommande detta nya lagförslag att icke träda i tillämpning, utan det enda, som lagen begär av dem, som skola bygga, är, att de

Om vissa vill-
kor för ny-
byggnad i
stad.
(Forts.)

skola lämna in en framställning om tomtens införande i tomtboken, vilket betyder, att när fastighetsregister en gång är upplagt för Stockholm, skall man hava dessa framställningar från olika tomtägare, som hava byggt, till hands för att sedan efter dem kunna införa tomterna i tomtboken. Att lagförslaget på något sätt skulle verka förändrande på förhållandena här i Stockholm, är således icke riktigt. Men då säger herr Lindhagen: "må vara det, men det kommer i framtiden, när ett fastighetsregister blir upplagt för Stockholm, att vålla svårighet och tidsutdräkt beroende därpå, att man fordrar en tomtkarta, som för närvarande icke erfordras". Då vill jag säga herr Lindhagen, att om herr Lindhagen slår upp pag. 30 i propositionen, så skall herr Lindhagen finna, att registerföraren i Djursholm just har anfört detta. Men på detta registerförarens i Djursholm yttrande har departementschefen svarat, att om praxis skulle vara så, som registerföraren i Djursholm säger, att man på olika håll nöjt sig med tomtindelningskarta och icke tomtkarta, när man beviljar byggnadslov, så är det icke överensstämmande med gällande lag, ty enligt föreskrift i § 37 i byggnadsstadgan för rikets städer skall tomtkarta förete. Detta säger departementschefen. Hela herr Lindhagens resonemang vilar på detta, att man icke skulle behöva förete tomtkarta, men det skall man, herr Lindhagen, enligt byggnadsstadgan. Hela detta resonemang, som föres av herr Lindhagen, svävar således alldeles i luften. För närvarande inverkar förslaget icke på förhållanden i Stockholm. Kommer fastighetsregister till stånd, behöver man endast iakttaga, vad lagen redan nu föreskriver.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr Hederstiernas framställningssätt nu var ett annat än det, han gav mig enskilt. Han sade nu bara, att enligt förslaget kan man förfara på samma sätt som förut, men enskilt sade han mig, att när det hela blir klappat och klart, skall det visserligen dröja cirka 2 månader längre än nu, innan man kan komma i gång med att bygga. Vad är sanning, den privata uppgiften eller den officiella? Vad vet jag?

Jag är verkligen i detta fall framskickad, det händer icke ofta, men det är så. Jag får säga eftersom jag sysslar med denna bransch, ty jag är medlem av huvudstadens fastighetsnämnd och har varit ordförande i lantegendomsnämnden, att vi måste se upp. Ty faktum är, att blott teoretiska myndigheter hörts, med undantag för byggnadsstyrelsen, vilken är den enda praktiska myndigheten, och den har avstyrkt lagförslaget. Icke förty har detta förordats av lagutskottet. Jag skall be att få läsa upp något, som visar, hur Stockholms stads byggnadsarkitekt formulerar sina bekymmer över sådana författningar som den förevarande. Han säger: "Med erfarenheterna från de senare årens lagstiftning på detta och närliggande områden kan man icke värja sig från farhåga för ett allt för långt drivet tvång eller snarare för hela detta komplex av dyrbara, tidsödande formaliteter, som lägges på byggnadsverksamheten och som långt ifrån alltid gynnar utan tvärtom ofta för-

lamar en effektiv kontroll och en fruktbringande ledning av byggnadsverksamheten från byggnadsnämndernas sida. — — — Det förefaller som om den moderna lagstiftningen på fastighetsbildningens och andra närliggande områden löper fara att tappa fotfästet på realiteternas grund, som om målet stundom förväxlas med medlen och som om vikten allt för mycket lägges vid att resa en av lagparagrafer konstfärdigt hopfogad, väl balanserad och skönt utformad byggnad till sann uppbyggelse för de invigde men till föga gagn och glädje för de byggande eller snarare för dem, som förhindras att bygga, och för de myndigheter och tjänstemän, som se sin uppgift i att underlätta den byggandes vedermödor och få honom att känna den offentliga kontrollen icke som ett besvärligt och onyttigt påhäng utan såsom en i partriarkaliskt välvilliga former utövad ledning till nytta för honom själv och till trygghet för det allmänna.”

Om vissa villkor för nybyggnad i stad.
(Forts.)

Jag känner, att han bestämt har rätt, och därför yrkar jag fortfarande avslag.

Herr statsrådet Å k e r m a n: Herr vice talman! Denna Kungl. Maj:ts proposition är ju enhälligt tillstyrkt av första lagutskottet, och det var därför för mig en fullständig överraskning, då jag vid mitt inträde här i kammaren i dag välvilligt blev underrättad av en av kammarens ledamöter, som verkligen tillhör ett annat parti än jag själv, att det skulle bli en anmärkning på denna sak. Det var snällt att underrätta mig därom. Nu förelåg ju först till behandling det lagförslag, som redan avgjorts och som jag skulle sitta och passa på, och det gjorde, att jag icke nu kunde ägna någon tid åt en med hänsyn till bebadade anmärkningen välbehöflig repetition av nu ifrågavarande lagförslag. För att ordna saken skickade jag bud upp till departementet, och chefen för lagavdelningen, som har särskild sakkunskap på detta område, har nyss lämnat i min hand en promemoria, som är upplysande och som jag skall be att till den kraft och verkan det hava kan få läsa upp här i kammaren. Jag tror, att herrarna skola efter denna uppläsning finna, att frågan är lagd till rätta och att det inte är någon fara att biträda Kungl. Maj:ts, av lagutskottet enhälligt förordade förslag. Promemorian lyder som följer:

”Mot förslaget har huvudsakligen invänts, att dess genomförande skulle verka hämmande på byggnadsverksamheten. Detta är ett fullkomligt misstag. Förslaget innebär ej annan nyhet än att såsom villkor för byggnadslov uppställas, att tomt skall vara införd i tomtboken i det fall att *just* sådant införande åt tomten förlänar egenskapen av rättsligen bestående tomt. Detta nya villkors uppfyllande tager ej någon längre tid i anspråk, något som ju också vitsordats av dem, som hörts i ärendet.” Det uppges här i promemorian, att det skall gå på några minuter. ”I anledning av”, heter det vidare, ”att det påståtts, att myndigheter, som handlägga praktiska byggnadsfrågor icke haft tillfälle att yttra sig över förslaget” — det är synbarligen någon tidningsartikel, som jag ej heller haft tillfälle att taga del av i dag på morgonen, som åsyftas — vill

Om vissa vill-
kor för ny-
byggnad i
stad.
(Forts.)

man från departementet påpeka, "att registerförarna, som ju hörts, äro antingen borgmästare i städer, där borgmästaren är ledamot av byggnadsnämnden, eller stadsingenjörer och i sådan egenskap byggnadsnämndernas sakkunniga biträden enligt 5 § byggnadsstadgan för rikets städer". Det heter vidare i denna promemoria, att "byggnadsstyrelsen — således den centrala byggnadsmyndigheten — hörts, och denna myndighet har icke ställt sig helt avvisande till förslaget... I sitt utlåtande har byggnadsstyrelsen hemställt, att om lagändringen vidtoges, rätt borde tillförsäkras Kungl. Maj:ts befallningshavande att i vissa fall medgiva dispens från byggnadsförbudet. Denna hemställan har ej tillmötesgåtts, därför att — såsom ock vitsordats i ärendet — behandlingen av en sådan ansökning skulle kräva längre tid än den mycket enkla registreringsåtgärden. Förslaget bygger på gällande rätt, enligt vilken tomtkarta alltid skall företes vid sökande av byggnadslov; det kan därför ej sägas, att anskaffandet av tomtkarta är något, som blir en följd av den nu ifrågakvarande lagändringen."

Ytterligare framhålles här:

"Uti första kapitlet fastighetsbildningslagen, som motsvarar 1917 års stadsplanelag, finnes för vissa fall föreskrivet, att Kungl. Maj:ts befallningshavande kan meddela tillstånd till byggnadsföretag, såsom då stadsplan antagits, men ännu ej vunnit fastställelse (7 §), och då fråga om tomtindelning väckts, men frågan ej blivit slutligen prövad (8 §). Dessa stadganden beröras icke av den nu ifrågakvarande lagändringen. I dessa fall finnes nämligen ännu ingen tomt att införa i tomtboken, och kan således sådant införande ej heller vara förutsättning för byggnadslov."

"Det föreslås ej heller någon ändring i bestämmelserna om tomtindelning och upprättande av tomtkarta. De anmärkningar, som riktas mot att verkställande av tomtindelning och tomtmätning tager sin tid, drabba icke det föreliggande förslaget."

"För fastighetsregistret är ändringen av stor betydelse. Utan densamma riskeras rent av att fastighetsregistret inom en kort tid desorganiseras, något som sedan i sin tur kommer att påkalla en dyrbar revision av detsamma."

Ja, jag har velat lämna kammaren dessa upplysningar, för att kammaren kanske skall kunna känna sig lugnad och icke hava någon tvekan att bifalla förslaget.

Herr Reuterskiöld: Herr vice talman! Jag måste instämma i herr Lindhagens avslagsyrkande. Förhållandet synes mig vara det, att denna lagstiftning, om den en gång skall behövas, dock är litet för tidigt ute.

Vad beträffar frågan om tomts införande i tomtboken, ber jag få erinra därom, att när tomtindelning av ett område sker, kan det inträffa två fall. Det ena är det, att den tomt, som administrativt bildas, också är i en ägares hand eller att dess gräns sammanfaller med ett område, som är en civilrättsligt eller judiciellt bestående enhet. Då behöves intet mera, utan då skall den utan vidare införas i tomtboken,

så vida den är "av ålder bestående" och inte alldeles nybildad; i annat fall beror införandet av anmälan från ägaren. Eller också kan det inträffa, att den nya administrativt bildade tomten icke sammanfaller med någon civilrättsligt eller judiciellt redan bestående, och då erfordras ett särskilt rättsligt förfarande, varigenom den civilrättsliga eller, som jag brukar kalla densamma, den judiciella tomten bringas i överensstämmelse med den administrativt bildade. Innan detta skett, får nybyggnad icke äga rum. Nu förefaller det mig med hänsyn till fastighetsregistret och det som är fört på tal om tomtkarta, varvid man åberopat byggnadsstadgan, som om man förbisett, att byggnadsstadgans bestämmelser äro rätt gamla — de äro av år 1874 — och att dess föreskrift om tomtkartas företeende vid byggnadslovs begärande icke verkar på samma sätt som fastighetsbildningslagens föreslagna bestämmelse om skyldighet för tomtägare att i tomtbok införa tomten, innan byggnadslov ges, varvid antages, att tomtkarta skall företes med protokoll över tomtmätning, vilket innebär betydligt mera än vad som fordrats förut för byggnadslov. Emellertid är jag ingalunda viss om att syftet med den föreslagna lagändringen vinnes på den nu tänkta vägen, då det är möjligt att fortfarande tomtkarta, upprättad efter äldre mera summariska metoder, kan vara tillräcklig. Under sådana förhållanden synes det mig som om denna lagstiftning för närvarande är obehövlig, i synnerhet som fastighetsregistren ännu äro långt ifrån färdiga, och därför förenar jag mig med herr Lindhagen i hans avslagsyrkande.

Om vissa villkor för nybyggnad i stad.
(Forts.)

Herr Klefbeck: Det har länge varit ett önskemål, att man skulle få mera reda och ordning i fastighetsförhållandena och därmed också trygghet i fastighetsrättsligt hänseende. Det har hittills varit mycket osäkert på det området. En registerförare, i Trälleborg nämligen, påstår till och med, att in-teckningar icke med säkerhet kunna överblickas i bankinrättning, emedan sådana kunna bliva medgivna i tomter, om vilka fastighetsregistret vid förfrågningar från bank enligt tomtboken saknar kännedom. Då är det ju helt naturligt, att man önskar få ett rationellt ordnande av fastighetsförhållandena och därmed av lagfartsväsendet, men villkoret för detta är, att det blir reda och ordning i fastighetsregistret. Nu är det visserligen så, att en tomt bildas genom tomtindelning, och det sker genom den administrativa förordningen, men en sådan tomt är icke rättsligt bestående, innan den blivit införd i tomtboken. Men detta har, enligt vad så gott som alla intyga, folk icke brytt sig om. Det är just för att förmå vederbörande att söka få sin tomt rättsligt reglerad, som denna lag föreslår, att byggnadslov icke skall medgivas, förrän tomten blivit införd i tomtboken.

Nu har det framställts en del farhågor från Stockholmshåll, särskilt med hänsyn till exploateringen av det nyinköpta området vid Smedsslätten. Men härvid är då, såsom vice ordföranden i första lagutskottet sade, att märka, att enligt övergångsbestämmelserna i lagen behöves endast, att ägaren gör framställning om tomtens införande i tomtboken, och sedan kan byggnadslov beviljas. När sedan fastighetsregistret

Om vissa vill-
kor för ny-
byggnad i
stad.
(Forts.)

blir färdigt och upplagt, så införes detta förhållande omedelbart i tomtboken. Dessutom är att märka, att redan gällande lag kräver, att laglig tomtkarta företes, när man söker byggnadslov. Det är sålunda ingen nyhet, som härmed införes, utan något, som redan gällande lag föreskriver. Nu har man visserligen på sina håll följt en annan praxis, i det man beviljar byggnadslov på en tomt, som blott är indelad eller grundad på den administrativa stadgan, men att ett sådant förfarande mot gällande lag har praktiserats, det kan väl icke tagas såsom intäkt, för att man nu skulle sanktionera det, utan man får väl i stället böja sig för lagen och därefter handla. Det är sålunda icke något nytt krav eller några nya svårigheter, som läggas i vägen för tomtägaren, utan det är blott ett betonande av en lag, som förut råder, men som på ett eller annat ställe åsidosatts.

Vidare kan man också framställa den begäran, att 20 § i byggnadsstadgan efterleves, i vilken det föreskrives, att tomtkarta skall upprättas över varje tomt, som bildas. Om detta sker, så finnes tomtkarta färdig redan i samma stund byggnadsspekulanten infinner sig.

Då jag sålunda icke kan finna, att de farhågor, som uttalats, vila på verkligt sakliga grunder och då den föreslagna lagen bidrager till att snart få genomförd den ordning och reda i fastighetsregistret och därmed i lagfartsväsendet, som från alla håll anses önskvärd, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Mina herrar! Om jag icke missförstod min ärade granne till vänster, ville han driva den satsen, att när det talas om tomtkarta i byggnadsstadgan, så menas därmed något annat än vad som därmed menas i fastighetsbildningslagen. Tvärtom, när andra kapitlet första paragrafen i fastighetsbildningslagen tillkom och där medgavs rätt för byggnadsnämnden att förordna om tomtmätning, så tillkom detta stadgande just i tydlig avsikt att få fram en tillämpning av stadgandet i 20 § byggnadsstadgan. Det var lagstiftarens bestämda avsikt, att dessa två lagstadganden skulle ses mot varandra. Således tvärtom, herr Reuterskiöld! Så vill jag vidare säga, att när man i likhet med mig såsom lagskipare upprepade gånger har haft att göra med de mest svårartade fall, där äganderättshandlingarna och tomträttshandlingarna icke stämt, måste man ivra för att så fort som möjligt få reda i dessa äganderättsförhållanden i städerna. Jag har såsom föredragande i högsta domstolen upprepade gånger både i Stockholm och i landsortens småstäder haft fall, där det varit ytterst svårt att förena dessa äganderättshandlingar med tomtkarta. Jag tror, att det är synnerligen av nöden att få reda i dessa förhållanden. I det avseendet är den nu föreslagna lagen pricken över i. Jag hemställer om bifall till förslaget.

Herr Lindhagen: Det anförande, som herr justitieministern hade, det gick i något annan riktning än herr Hederstiernas. I den handling, som han uppläste, sades det, att denna lagstiftning invercade icke

alls i det av mig befarade syftet. Andra säga, att den måste inverka, och herr Hederstierna sade, att den är pricken över i'et. Jag tvivlar icke på, att förslaget är pricken över det juridiska i'et, men säkert är, att den på samma gång är ett krokben för det levande livet åtminstone i Stockholm. Sålunda hota nu tilläventyrs nya besvär, ny tunga, ny tidsutdräkt och nya omkostnader. Med andra ord: ett juristverk, det är det antagligaste.

Om vissa villkor för nybyggnad i stad.
(Forts.)

Herr statsrådet Å k e r m a n: Herr Lindhagens sista anförande måste grunda sig på att han på något sätt missuppfattat vad jag läste upp. Det är icke så, som han säger, att det råder några divergenser mellan de synpunkter, som i den citerade skrivelsen göras gällande, och dem, som äro framförda från förslagets anhängare här i kammaren. Så är det ingalunda. Jag vill här bara hänvisa till slutet av denna skrivelse, där det står: "För fastighetsregistret är ändringen av stor betydelse. Utan densamma riskeras rent av att fastighetsregistret inom en kort tid desorganiseras; något som sedan i sin tur kommer att påkalla en dyrbar revision av detsamma."

Herr R e u t e r s k i ö l d: Ja, herr vice talman, jag vill endast säga det, att när i § 1 av 2 kap. av fastighetsbildningslagen, där det talas om tomtmätning, säges, att "mätning av tomt i stad skall äga rum, då tomtens ägare därom skriftligen gör ansökning hos byggnadsnämnden eller byggnadsnämnden, utan att sådan ansökning skett, finner mätningen nödig". Mätningen är däremot icke något villkor för den tomtkarta, som omtalas i 1874 års byggnadsstadga § 20; denna kan vara uppgjord efter andra grunder. Men om en sådan mätning kan anses vara behöfvig, säger samma fastighetsbildningslag i 2 kap. 8 §, att "vid tomtmätningen skall över tomtens upprättas karta" av viss beskaffenhet.

Då således detta upprättande av karta, som i fastighetsbildningslagen omtalas, icke är ovillkorligt utan beror på prövning, vare sig av ägaren eller byggnadsnämnden, men i byggnadsstadgan, som är så ofantligt mycket äldre än lagen, det finnes ett stadgande om upprättandet av karta över tomt och dess företeende vid byggnadslovs begärande, synes det mig ganska naturligt, att man tolkar saken så, som hittills skett, att om befintlig karta över en tomt anses tillfredsställande, så behöver man icke tillgripa det nya mättingsförfarandet, och då kan jag inte inse, att hela den här lagstiftningen för närvarande är behöfvig: jag upprepar, att den icke ger vad den enligt uppgift avser.

Jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Herr L i n d h a g e n: Mitt uppskovsyrkande bygger ju därpå, att icke i tillräckligt stor omfattning även de praktiska myndigheterna blivit hörda och att utredningen inte heller inlåtit sig på frågan, vad detta kommer att kosta den byggande allmänheten i uppooffring av tid, pengar och besvär ytterligare. Det är dessa punkter, som saknas i utredningen. När

Om vissa villkor för nybyggnad i stad. man får utredningen klar även i den delen, får man väga det ena mot det andra, men då jag icke är i tillfälle att göra detta nu, vidhåller jag mitt avslagsyrkande.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om beskattning av vissa nöjestillställningar.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar.

I en den 10 mars 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 144, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande

F Ö R S L A G

till

förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 (nr 256) om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar.

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

För nöjestillställning — — — — marionetteater och dylikt;

g) hållande av karusell, skjutbana, rutschbana, ringkastning samt andra liknande marknads- och tivolinöjen, i vilka allmänheten äger deltaga mot erläggande av en efter omfattningen av deltagandet beräknad avgift.

Till nöjestillställning — — — — uppfostringssyfte.

3 §.

Nöjesskatten upptages — — — nöjestillställning.

Där ej — — — utgör skatten:

1) — — —

2) — — —

3) vid nöjestillställning, som avses i 1 § c), d), e), f) och g),

2 öre för biljett, vars pris är högst 10 öre,	
5 » » » » » överstiger 10 öre men ej 25 öre,	
10 » » » » » » 25 » » » 50 » ,	
15 » » » » » » 50 » » » 75 » ,	
20 » » » » » » 75 » » » 1 krona, och	

därutöver 10 öre för varje påbörjat belopp av 50 öre utav biljettpriset.

Om beskattning av vissa nöjestillställningar.
(Forts.)

Denna förordning träder i kraft den 1 augusti 1922.

Utskottet hade i det föreliggande betänkandet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 144, antaga ifrågavarande förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 (nr 256) om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar.

Reservation hade anmälts av herr *Gustaf Nilsson*, vilken dock ej angivit sin mening.

Herr Nilsson, *Gustaf*: Då jag deltagit i detta ärendes behandling i bevillningsutskottet och till utskottets betänkande antecknat en blank reservation, vill jag med några ord beröra orsaken därtill.

Det är här fråga om en ändring av bestämmelserna angående den redan nu utgående nöjesskatten. Det råder ju inom vårt land delade meningar om denna nöjesbeskattnings fördelar och nackdelar, och det är så, att här i riksdagen i fjol fanns en stark minoritet, som önskade, att denna nöjesbeskattning snarast skulle upphävas.

Nu föreliggande förslag innebär, att nöjesskatten skulle utsträckas till att omfatta även en del sådana nöjen, som man visserligen vid lagens tillkomst ansåg borde bli föremål för beskattning men som sedan ansetts icke falla under bestämmelserna. Det gäller nu vissa slag av s. k. tivolinöjen, och dessa tivolinöjen ha egentligen sitt hemvist på marknader, där de arrangeras av ambulerande sällskap. Men det finnes också vissa slag av dylika tivolinöjen, som ha sitt hemvist på sådana platser, där nöjesbeskattningen redan förut synnerligen hårt träffar vederbörande företag. Sålunda torde det icke vara obekant, att exempelvis samtliga s. k. folkparksföretag, som arbetarklassen sätter i gång i syfte att om söndagar och vissa vardagskvällar om sommaren skaffa sig litet vederkvickelse och förströelse, redan äro beskattade med nöjesskatt på inträdesavgifterna.

Enligt här föreliggande förslag skall skatt utgå även på sådana platser, för karusell, för skjutbana och för ringkastning, om sådant förekommer på området.

Jag har i min ficka ett brev från ledningen för ett sådant större företag i södra Sverige, där man visar, att med en sådan beskattnings införande 6-dubbel skatt kommer att avkrävas besökande vid sådana nöjesetablissemang. Det kan inte hjälpas, att dessa, i huvudsak arbetare, vilka skapat dessa folkparksföretag, finna det litet egendomligt,

Om beskattning av vissa nöjestillställningar.
(Forts.)

att man så hårt skall beskatta arbetarnas nöjen, medan vissa nöjestillställningar, som besökas av personer ur andra samhällsklasser, gå fullständigt fria från skatt. I större och medelstora städer finnas, som vi veta, bland annat mycket livskraftiga idrottsföreningar av olika slag. Dessa idrottsföreningar rekryteras av de lager i samhället, som i regel aldrig besöka nyssnämnda nöjestillställningar, folkparker eller andra med dem jämförliga. Men dessa idrottsföreningars bollsparkning och deras gymnastikuppvisningar m. m., som hållas tillgängliga för allmänheten mot höga inträdesavgifter, äro enligt prejudikat fria från nöjesskatt, då däremot, så snart det gäller arbetarnas förlusteställen, folkparkerna, nöjesskatt skall utgå i olika repriser.

Då jag icke kan finna, att denna utsträckning av nöjesbeskattningen är befogad eller rättvis och då enligt den danska lagen dessa slag av nöjen äro undantagna från beskattning, har jag inom utskottet icke kunnat vara med om att utsträcka nöjesbeskattningen på sätt här förelagts.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Boman: Såsom omnämnas i betänkandet, lider det väl intet tvivel om att Kungl. Maj:t och riksdagen, då denna nöjesbeskattning infördes, med den lydelse lagtexten erhöll, avsågo att träffa även dessa tivolinöjen, och det var först sedan det genom prejudikat i högsta instans blivit ådalagt, att stiliseringen av lagtexten var sådan, att dessa nöjen gingo fria, som man fann anledning att begära den ändring, varom förslag nu föreligger.

Man kan ju ha olika meningar om nöjesskatten och om vilken omfattning och utsträckning den bör ha, men det synes mig, att man i detta sammanhang icke har någon anledning att rucka på själva grundsatsen i fråga om nöjesbeskattningen, och på dessa skäl, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Gustaf: I anledning av den siste ärade talarrens anförande vill jag bara tillägga, att det antogs också, när denna lag en gång genomfördes, att den skulle komma att träffa även dessa tävlingar i fotboll m. m., som äga rum på gymnastik- och övningsplatser litet varstans. Även därvidlag har det sedermera blivit ett prejudikat, enligt vilket man icke äger rätt att nöjesbeskatta dylika tillställningar. Men denna nöjesgren har man inte berört här från svenska stadsförbundets sida, utan man har nöjt sig med att peka på det andra slaget av nöjen, beträffande vilket likaledes finns prejudikat, att de äro undantagna från beskattning. Att den förra kategorien är undtagen från beskattning, finner man däremot fullt i sin ordning.

Jag vill fortfarande bestrida rättmätigheten i att på detta sätt hårt beskatta de av arbetarklassen besökta förlusteställena, medan de av andra samhällsklasser besökta nöjestillställningarna gå fullständigt fria.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarades den förra propositionen, som förnyades, vara med övernående ja besvarad.

Om beskattning av vissa nöjestillställningar.
(Forts.)

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om tillstånd för vissa föreningar att vid offentliga kapploppningar och travtävlingar anordna vadhållning för allmänheten med s. k. totalisator.

Om rätt till vadhållning med totalisator.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 50 i första kammaren av herr Nilsson, Nils Anton, m. fl. och nr 152 i andra kammaren av herr Fjellman m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj: t anhålla, att Kungl. Maj: t för beredande av medel till understöd åt landets hästavel ville medgiva, att vissa av Kungl. Maj: t godkända föreningar vid offentliga kapploppningar och travtävlingar tillätes anordna vadhållning för allmänheten med s. k. totalisator under villkor att föreningarnas vinst av totalisatorn, med skäligt avdrag för omkostnaderna, inbetalades till statsverket för angivna ändamål, samt i övrigt under iakttagande av de bestämmelser, Kungl. Maj: t kunde finna lämpligt utfärda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar Nilsson i Tånga, Johansson i Uppmälby, Dalberg, Hagfält, Andersson i Stocksund och Aarnseth, som anført: "Utan att vilja ingå på de principiella invändningar, som kunna göras mot införande av vadhållning med totalisator, anse vi, att, då frågan härom för närvarande ligger under Kungl. Maj: ts omprövning, utskottet bort avstyrka motionerna."

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman, mina herrar! Utskottet förordar här, att riksdagen skulle antaga ett motionsvis framlagt förslag, som går därpå ut, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj: t begära, att vadhållning med totalisator skulle på vissa villkor tillåtas.

Såsom torde vara bekant, har vadhållning med totalisator varit förbjuden sedan 1898, och riksdagen har dels 1911 och dels så sent som 1920 avslagit förslag om införande av vadhållning med totalisator. Icke förty har utskottet nu tillstyrkt bifall till föreliggande motioner.

För min del kan jag inte finna det föreliggande skäl för riksdagen att

Om rätt till
vårdhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

nu bifalla motionerna. Såsom torde vara bekant, pågår för närvarande en utredning angående denna sak, och den person, som först haft saken om hand, har ju avlämnat sitt betänkande rörande lotterispel i allmänhet och då även i frågan om totalisator. Men ännu är utredningen givetvis icke slutförd, den del av utredningen nämligen, som det ankommer på Kungl. Maj:t att utföra genom infordrande av yttranden från myndigheter o. s. v.

Jag vill i detta sammanhang icke ingå på de skäl, som över huvud taget principiellt kunna anföras mot införandet av totalisator, utan ber endast att i anledning av det läge, vari frågan för närvarande befinner sig, få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr E n h ö r n i n g: Herr greve och talman, mina herrar! Statens skatteobjekt minskas i dessa depressionens tider i alltför oroväckande grad — skattebördan stegras för att tillfredsställa statens behov, vilket folkets förtroendemän ej förmå hålla tillbaka i den mån, som är nödvändigt i förhållande till tiderna. Kommunernas utgifter växa även de skattdragande över huvudet och tillsammans med statens icke allenast hämma dessa den nödvändiga kapitalbildningen, som är borgen för ett folks välbefinnande, utan — vad värre är — minska densamma i mycket betänklig grad till skada för industrien och näringslivet i allmänhet. Under sådana förhållanden blir det nödvändigt för staten att se sig om efter nya inkomstkällor för att söka täcka en del nödvändiga utgifter, om ej de hittills offrade kostnaderna för vissa ändamål skola tillspillogivas, varigenom ödelägges vad man hittills lyckats bygga upp. I en framtid, när bättre tider en gång inträda, måste man då genom större anslag än som hittills beviljats söka gottgöra vad som genom depressionen måst försummas.

Staten har under senare tider för kulturella och andra statliga ändamål använt sig av ungefär nu föreslagna sätt för uppbringande av medel, t. ex. premieobligationer, och synes det mig, att användande av s. k. totalisator borde vara en lika lofvärd utväg, då det gäller att främja det här avsedda ändamålet — den inhemska ädla hästaveln.

Jordbruksutskottet har i föreliggande utlåtande glädjande nog enligt min åsikt intagit en riktig och praktisk ståndpunkt till frågan. Nu säga reservanterna, att frågan om statslotteri är under utredning, men då depressionen med sådan våldsamt gåt fram även över vårt land, då hava vi ej tid att längre vänta — ”medan gräset gror, dör kon” — i detta fall den ädla hästrasen. Att ett främjande av den inhemska hästaveln är ett allmänt intresse av största vikt behöver icke här framhållas. Statsmakterna hava genom sin understödjande verksamhet öppet erkänt, att så är förhållandet. Statens bidrag äro emellertid för små för att det äsyftade ändamålet skulle kunna i önskvärd utsträckning tillgodoses, vartill kommer, att statens premieringssystem uteslutande avser bedömning efter exteriör och härstamning, under det att urvalet av avelsdjur åtminstone inom den varmblodiga hästaveln *måste* ske efter bedrift, d. v. s. efter de egenskaper, som komma till synes på galopp- eller tra-

varbanan. Bästa beviset härför lämnar den engelska fullblodsrasen, vilken ju är allmänt erkänd såsom den i fråga om energi, uthållighet, hårdhet, snabbhet, motståndskraft och allmän livsduglighet förnämsta rasen i världen. Den är resultatet av över 100-årig prövning med därav föranlett avelsurval. Det torde icke finnas en enda auktoritet, som föräktar möjligheten av en framgångsrik hästavel utan tävlingar. Intet hästuppfödande land har heller ansett sig kunna undvara dem. I detta sammanhang ber jag få citera följande yttrande av den franske jordbruksministern i samband med ett omarbetande av den franska totalisatorlagen: "Det är så gott som uteslutande genom kapplöpningarna som den franska hästaveln gjort så stora framsteg: *detta är den enhålliga åsikten hos alla landets hästuppfödare.*"

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

Trav- och kapplöpningar äro alltså nödvändiga. Men för att dylika tävlingar skola komma till stånd i tillräckligt stor utsträckning erfordras, att åtminstone så stora pris stå att vinna, att hästägarna kunna hoppas få sina kostnader täckta. Ju större prissummor, som stå till förfogande, desto starkare göra sig tävlingarna gällande. Att Frankrike har en ädel hästavel, som icke står långt efter Englands, beror just på de stora pris man till följd av allmänhetens livliga intresse kunnat bjuda på i löpningarna. — Och här komma vi till en av kärnpunkterna i förevarande fråga: det gäller framför allt att intressera allmänheten för hästtävlingarna, så att inkomsterna av inträdesavgifter och därmed prismedlen bli så stora som möjligt. Huru detta mål skall nås, visar erfarenheten från utlandet med all önskvärd tydlighet. Enda och absolut säkra medlet att vinna ett allmännare intresse för tävlingarna är, att allmänheten beredes tillfälle till vadhållning. Så har även skett i alla länder med hästuppfödning av någon betydelse utom just i Sverige. I flertalet länder såsom Frankrike, Amerika, Tyskland, Österrike, Ungern, Schweiz, Belgien, Danmark m. fl. regleras vadhållningen genom s. k. totalisator.

Jag skulle nog kunna ge herrarna en liten lektion i hur totalisatorn verkar, men då det utan tvivel torde vara säkrast, att herrarna själva ta reda på det vid tävlingarna, skall jag avstå därifrån.

I detta sammanhang vågar jag erinra herr talmannen om att jag hade äran på sin tid vara medlem av kommittén för startandet av Vångens hingstuppfödningssanstalt i Jämtland, i vilken herr talmannen då var spiritus rector, och vilken hade och ännu har till uppgift att utveckla den nordsvenska hästrasen. Det var Gävleborgs, Kopparbergs, Jämtlands och Västernorrlands län, vilkas landsting insågo nödvändigheten att taga detta steg, oaktat det var förenat med dryga kostnader. Resultatet har, såsom vi kanske alla veta, motsvarat de bästa förhoppningar. Den nordsvenska hästen har blivit känd och erkänd. Den är stark, uthållig och kan taga sig fram i svår terräng och är dessutom jämförelsevis billig i utfodring. Hippologerna, som förut, om icke föraktade den, så dock ansågo den mindrevärdig, skänka den nu allt erkännande. Denna häst har utslutande bedömts efter härstamning och exteriör. Om man haft tillfälle bedöma den efter prov, hade säkerligen ett ännu bättre

*Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.* resultat kunnat uppnås. Jag hoppas, att så skall bliva förhållandet, om totalisatorn kommer i bruk.

(Forts.)

Våra vänner jämtarne äro — tack vare att såväl kavalleri som artilleri varit förlagt därstädes — kända intresserade hästkarlar, och de torde nog sporra nabolänen att icke lämna något oförsökt för att ytterligare utveckla rasen. Det ligger i blodet, och glädjande nog kan jag säga, att det redan smittat mina länsbor.

Överallt har totalisatorn visat sig väl fylla sitt ändamål att förskaffa tävlingarna besök, varigenom dessa erhålla det nödvändiga ekonomiska underlaget. Tack vare de till statsverket inflytande skatteinkomsterna skulle vidare den övriga hästaveln och stuteriväsendet i dess helhet kunna tillgodoses på ett helt annat sätt än nu, utan att statsverket belastas med ökade utgifter. Måhända skulle staten i en framtid, såsom skett i Frankrike och Tyskland — tack vare totalisatorn — kunna helt befrias från utgifter för dessa ändamål.

Vad slutligen angår de skäl, som av totalisatorvadhållningens motståndare tidigare anförts i frågan, torde det vara tillräckligt att hänvisa till vad motionärerna och utskottet härutinnan framhållit.

Med det anförda har jag, herr greve och talman, velat klargöra min och — därom är jag övertygad — alla av en framgångsrik svensk hästavel intresserade personers ställning till förevarande fråga och får alltså yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Herr talman, mina herrar! Efter den uttömmande redogörelse och motivering, som den föregående talaren lämnat för utskottets ståndpunkt i denna fråga, kan jag fatta mig helt kort.

Jag vill med avseende å de formella skälen och gentemot den förste talaren påpeka, att här föreligger dock en tryckt och utdelad utredning, av den person, åt vilken Kungl. Maj:t har uppdragit att verkställa en sådan. I denna tillstyrkes införandet av totalisator för här ifrågasvarande ändamål, och under sådana förhållanden kan jag ej finna, att man på något sätt föregriper utvecklingen eller någon Kungl. Maj:ts åtgärd, när man i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t måtte medgiva föreningar rätt att få anordna vadhållning med totalisator även under innevarande år eller nästkommande år. Men det är ju alldeles påtagligt, att man genom denna skrivelse kan påskynda införandet av denna totalisator åtminstone ett år i jämförelse med vad som skulle bli fallet, om man skulle avvakta Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen. Och detta år är verkligen värdefullt under nuvarande förhållanden. Hästaveln eller, rättare sagt, statens främjande av hästaveln tillbakahålles i mycket hög grad genom bristen på medel. Hästaveln går i många landsändar så att säga vind för våg. Man kan inte påverka den, leda den i önskvärd riktning, utan den lämnas helt och hållet åt sitt öde på grund av knappheten av disponibla penningmedel.

Nu kunna genom totalisatorns införande nödiga medel ställas till statsmakternas disposition. Man kan ju under nuvarande förhållanden

inte ifrågasätta ökat statsbidrag av budgetmedel. Då gagnar man ju just genom införandet av totalisator hästaveln på ett lämpligt sätt och vid en tidpunkt, där detta är synnerligen önskvärt och behövt.

*Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)*

Vad beträffar de moraliska följderna av lotterispelet, vill jag icke på något vis påstå, att lotterispelet i sig självt är någonting önskvärt, men staten har redan förut, genom att lämna licens till ett synnerligen stort antal lotterier, berett så rikliga tillfällen till lotterispel, att ett förbud mot spel i den här ifrågavarande formen ingalunda kan anses påverka moralen i den riktning, som förespråkarna för ett sådant förbud velat göra troligt. Jag tror sålunda, att med den spridning lotterierna nu fått denna synpunkt icke längre kan tillmätas den avgörande betydelse för frågan, som den tidigare haft.

På grund av vad jag sålunda anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindstrand: Herr greve och talman! Jag tillhör jordbruksutskottet och har därigenom kommit att taga ståndpunkt i denna fråga.

Motionärerna ha ju syftat åt att söka tillföra hästaveln medel. I den redogörelse, som lämnats från stuteriöverstyrelsen, har visats, att det under de gångna åren ständigt varit så, att en del såväl varmblodiga som kallblodiga djur, vilka varit berättigade till premier, har gått miste därom, därför att det icke funnits tillräckligt med medel. Det framhålles också, att det icke är tänkbart att från staten erhålla höjda anslag. Följaktligen har man intet att vänta därifrån, utan man har att välja på att antingen låta hästaveln lida till följd av penningbrist, riskera, att den möjligen går tillbaka eller i varje fall icke kan drivas framåt, vilket ju skulle vara önskligt, eller också att tillföra den medel på detta nu föreslagna sätt, nämligen genom anordnande av vadhållning med totalisator. Att hästaveln har betydelse torde man väl knappast kunna förneka, ty hur motorerna än utvecklas, kunna de dock icke ersätta hästarna till alla delar, utan ännu för långa tider framåt måste vi helt säkert räkna med att vi behöva hästarna, och när vi behöva hästarna, så blir det, ju mer motorindustrien utvecklar sig, desto mera nödvändigt, att de egenskaper hos hästarna, som vi sträva efter, nämligen snabbhet och uthållighet, utvecklas och att till avelsdjur användas just de bästa. Detta skulle ju vara vad man syftar åt genom premieringarna och även genom tävlingarna.

Den moraliska sidan av denna fråga har ju påpekats, men det torde väl knappast vara skäl i att tala så mycket om den, då vi väl få räkna med att det i regel icke är många, som äro så förfärligt moraliskt rena, att de icke tillåta sig att delta i något som helst sorts spel, och jag tror knappast man kan säga, att det slags spel det här är fråga om är sämre än de andra.

För min egen del har jag fått den uppfattningen, att just detta, som ligger till grund för insatserna i totalisatorn, nämligen omdömet om hurudan hästen, som jag håller på, är och hurudana utsikter han har, detta

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.

(Forts.)

omdöme är helt säkert särdeles värdefullt för hästuppfödaren, och det lär honom att i detalj och djupare känna hästen; detta är någonting, som i sig självt för människorna har ett värde, därför att ju mer vi lära känna djuren, och man kan säga ju mer vi lära oss känna naturen i dess helhet, ju mer höja vi oss själva. Och då det gäller att lära känna de djur, som hästägaren så mycket sysslar med, är detta ovillkorligen en fördel både för honom och för djuren, ty ju mer han lär känna sina djur, ju mer kommer han att ägna sig åt dem och även förstå dem, och förstår han dem, ägnar uppmärksamhet åt deras skilda och speciella egenskaper, så kommer han också att med större förståelse och mildhet behandla dem.

Det har även framhållits emot införandet av totalisatorn, att det skulle befrämja djurplågeriet i den mån det skulle befrämja tävlingarna. Nu kan det ju inte gärna tänkas, att man kan få fram vad man strävar efter i detta fall, de bästa egenskaperna hos hästen, nämligen snabbhet och uthållighet, annat än genom tävlingar. Man måste ju se, vilken häst som besitter de bästa egenskaperna. Och då är frågan: är det så synnerligen stort djurplågeri som ligger i detta? De, som varit med på en tävlan och sett, hurusom de, vilka köra eller sköta hästarna, i hög grad måste anstränga sig för att få dem lugna, så att de inte ge sig i väg i förtid, alla som sett detta ha märkt, att hästen icke drives av körarens piska, utan han drives av egenskaper, som även vi människor skulle ha särdeles stor fördel att låta oss drivas av, nämligen självaktning och stolthet, vilket gör, att han icke vill bli efter någon annan utan komma så långt fram som möjligt och helst nå målet som den förste. Och åtminstone vid travtävlingsbanorna är det ju så, att om någon skulle på minsta sätt misshandla djuren, så blir han avförd och får icke längre köra vid banorna.

Då totalisatorn skulle tillföra hästaveln ett så välbehövligt tillskott som just den av stuteriöverstyrelsen lämnade redogörelsen visar, och då man samtidigt räknar med, att de, som lämna tillskottet, d. v. s. spela på totalisatorn, bli sådana, som icke ha särskilt ont om slantarna utan i alla fall låta ganska mycket pengar rulla, så kunde det ju vara en fördel att de, på samma gång de beredde sig själva ett nöje, bidroge till något, som kanske för landet i sin helhet vore av mycket stor betydelse. Det har sagts, att medlen endast skulle komma den varmblodiga rasen till godo, men det framgår ju såväl av motionen som av utskottsutlåtandet, att det är räknat med, att även den kallblodiga rasen kommer att tilldelas understöd i samma proportion, om medel bli tillgängliga.

På grund av vad jag nu anfört och så som jag betraktar denna sak, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pers: Herr talman! Kammararens förströdda uppsyn gör det inte så alldeles behagligt att begära ordet, men jag skall ej bli lång.

Jag är förvånad över utskottets utlåtande och det slut, som utskottet kommit till. Anledningen till detta slut förklarar utskottet vara, för det första, att det behöves mer pengar till hästaveln, och för det andra,

att åsikterna angående de moraliska vådorna av lotterier i vårt land de senaste åren undergått en betydande förändring. Vad det första beträffar, så är det sant, att staten har ont om pengar, och det torde också vara sant, att hästaveln har behov av mera pengar. Den kan i varje fall konsumera mera pengar, om sådana består. Men att det skulle vara så dåligt med ekonomin här, att vi, med bortseende från vissa betänkligheter, borde gå med på att bifalla detta förslag, är enligt min uppfattning icke fallet. Vi befinna oss icke i sådan ställning, att vi, för att vinna ekonomiska fördelar, äro berättigade att tillgripa vilka medel som helst. Vi stå också inför en förändring i fråga om hästens betydelse, framför allt vid krigstillfällen. Automobilerna och flygmaskinerna ha gjort, att hästen i krig icke kan ha samma betydelse som förut. Man har, för att eliminera detta förhållande och för att vinna en enhetlig front på jordbrukarhåll, även samlat den kallblodiga hästens odlare under en och samma hatt. Jag betvivlar dock, att nöjet av att se de tunga femtonhundra-kilograms hästarna såsom tävlare och som föremål för vadhållning skulle vara så synnerligen lockande.

*Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)*

Den andra anledningen är, att åsikterna om lotterier nu ha ändrats i riksdagen. När jag då ser, att högerledamöterna i utskottet tyckas vara enhälliga om denna åsikt, så väcker detta min förvåning, och det lyster mig nästan att gent emot dem, vid ett enda tillfälle åtminstone, få företråda den konservativa principen, ty den konservativa principen är väl den — jag tänker, att vi liberaler och kanske även socialdemokraterna vilja omfatta den föreställningen — att man inte bör överge det gamla endast därför att en ny riktning har framträtt, men jag hade tänkt mig, att framför allt högern skulle vilja hålla på det gamla, tills man är fullt övertygad om att det nya innebär något riktigt, något fruktbarande och något, som man bör sträva efter. Jag frågar mig därför, om denna nyhet är väl befogad. Jag letade i mitt minne efter en debatt, som vi hade för något år sedan här i kammaren och som jag åhörde med någon skepsis. Jag har fått rätt på denna debatts resultat. Båda den svenska riksdagens kamrar enade sig om följande skrivelse till Kungl. Maj:t: "Med hänsyn till vad sålunda anförts, får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om, på vad sätt och i vilken utsträckning spel om penningar och penningars värde kunna förhindras, och sedermera för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning." Denna skrivelse avläts i Stockholm den 7 maj 1919. Jag tänker, att en hel del av de högerledamöter, som enats om denna framställning nu, voro med i kammaren och minnas detta. Denna kläm föregås av en skildring, en ganska upprörande skildring om hur kortspelet bland ungdomen fått en allt större och större utbredning i landet, att det väcker bekymmer hos föräldrar och övriga uppfostrare och att det är alldeles nödvändigt att ingripa mot detta. Jag åhörde diskussionen i denna sak med ganska mycken skepsis, därför att jag inte förstod, vad man från statens sida skulle kunna göra emot detta överhandtagande kortspel och spel om penningar och penningars värde, ty jag tänkte mig, att här är det god

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

uppföstran, som framför allt kräves. Man måste lita på uppföstran i hemmet och i skolan. Men naturligtvis måste även staten se till, att den bidrager till denna uppföstran genom att fatta beslut i sådan riktning, att denna uppföstran understödes och att de unga få en enhetlig uppfattning om vartåt det allmänna syftar, att stat, hem och skola samverka till att de unga dragas ifrån detta kortspel och denna hasard.

Det har sagts mig nu, och jag erinrar mig, att när jag hörde högers store man tala i Köping under den sista valrörelsen, d. v. s. i somras, så betonade han, att vägen till ekonomisk soliditet för vårt land och vägen till framgång vore arbetsamhet och sparsamhet och ingenting annat. Men om vi, när vi nu finna ett behov såsom detta för hästaveln eller för en teaterbyggnad eller vad som helst, inte tänka på arbetsamhet och sparsamhet utan tänka på spel och lotteri, och om vi även, när vi måste taga upp ett lån för statens räkning, få lov att vädja till detta, och staten alltså organiserar dessa långa köer, som vi se gå runt om hela kvarter, fattiga arbetarhustrur, som stå och vänta sedan klockan fyra, fem på morgonen, vilket jag sett i Västerås, för att få lägga ned sin tia på detta, arma stackare, ja, då säger jag mig, att staten är på en orätt väg, och jag har — jag ber om ursäkt, ifall det kännes hårt, — men jag har i min mun ordet dekadans inför allt detta.

Jag ber därför, herr talman, att i korthet få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Hagfält: Herr talman! Då jag tillhör utskottet och varit med om att reservera mig, anser jag mig böra motivera min reservation en smula.

Herr Enhörning gjorde en jämförelse mellan denna totalisator och premieobligationerna. Någon sådan jämförelse kan emellertid icke göras, ty i premieobligationerna har man ju i alla fall värdet kvar, och åtminstone beträffande de första obligationerna av 1918 ökas ju värdet, så de ha alls ingen likhet med totalisatorn. Detta är mycket värre än vanligt hasardspel, ty det är ju bara en bråkdel av insättarna som får vinsten, medan flertalet förlorar. Om det är en tävling mellan t. ex. tio hästar, är det naturligtvis de, som satsat på den häst, vilken sedermera vinner, som taga vinsten, men alla övriga förlora. Herr Enhörning framhöll också betydelsen av travtävlingar och kapplöpningar, men som praktisk lantbrukare kan jag försäkra herr Enhörning, att de för jordbrukarne ännu i praktiken icke ha den ringaste betydelse, utan de måste betraktas som ett folknöje i allmänhet.

Herr Lindstrand, som deltagit i utskottsbehandlingen och märkvärdigt nog varit med om att tillstyrka en sådan anordning som totalisatorn, framhöll, att den är ett medel att skaffa pengar. Skulle man draga ut konsekvensen av hans yttrande, så bleve det, att man, så snart det fattas pengar i en kommun, t. ex. om folk ej kan betala kommunalutskylderna, skulle anordna hasardspel och låta kommunen få 5 % av omsättningen. Jag undrar, om någon klok kommun skulle vilja förfara på det sättet. Varför skola då vi göra det för ett visst ändamål, när det

gäller staten? Det är lika oklokt och vanvettigt som det vore att i en kommun ordna ekonomin på detta sätt.

Det är ju så, att hästtävlingar i allmänhet icke böra sammanblandas med vadhållning, ty talet härom är endast en täckmantel för att få fram denna totalisator, som man håller före kommer att befrämja hästaveln. Men på samma gång uppväcker man passionen för hasardspel, och den är i allo fördärlig. Jag tror, att vi fäder, som ha pojkar, icke skulle vilja uppmåna våra barn att delta i hasardspel, kortspel etc. Varför skulle vi då bjuda dem ett sådant lockmedel som totalisatorn? Jag har hört exempel på, att personer vid besök i utlandet förlorat betydande summor, ja, blivit ruinerade på sådant spel. När de vunnit, sökte de vinna mer, men så förlorade de i stället och fingo fara hem pungslagna. Om en dylik anordning existerar i andra länder, så är detta intet skäl för oss att införa den i vårt land. Och blir det så, att även vi få en totalisator i Stockholm eller på andra platser, så komma de som vinna endast att festa upp sina pengar, medan de förlorande ha blivit kanske icke så litet fattigare.

Utom dessa principiella motskäl finnes det en annan invändning, som reservanterna framhålla, nämligen att Kungl. Maj:t redan har denna fråga under utredning och att man kommit fram med ett förslag. Varför då föregripa Kungl. Maj:t och fatta beslut om att föreslå Kungl. Maj:t att komma med förslag i ärendet, när saken redan befinner sig under utredning?

På dessa motiv ber jag få yrka bifall till reservationen och avslag på motionen.

Herr Winberg: Herr talman! Det skall icke falla mig in att i någon större utsträckning engagera mig i debatten rörande det sätt, varpå våra lagstiftare nu synas vara betänkta att reparera våra statsfinanser. Men ett par ord kanske skulle vara på sin plats från min sida, och jag ber då först få vända mig till ett par talare, som förut haft ordet.

Herr Enhörning började med en rätt så gripande nationalekonomisk skildring av läget här i vårt land för närvarande, och jag väntade naturligtvis, med kännedom om hans ekonomiska realitetssinne, att han skulle komma till att framhålla nödvändigheten av genomgripande åtgärder för att rädda oss ur vårt nuvarande finansiella nödläge. Det är klart, att jag blev något överraskad, när det hela inskränkte sig till ett framhållande av hur nödvändigt det vore att gå med på en anordning, som den utskottet här har föreslagit. Bilden av politisk och moralisk misär skulle i detta sammanhang icke vara fullständig, om vi ej också fått höra en representant från regeringspartiet uppträda och tala om hur det vore den enda räddningen ur vår ekonomiska misär att få tillämpa totalisatorn vid kapplöpningar. Dessa saker skulle nog inbjuda till en del reflektioner, men jag tror det är skäligen onödigt, ty de göra sig själva.

Jag skulle dock sedan vilja säga något gent emot herr Sederholm,

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

Om rätt till vadhållning med totalisator. (Forts.) som, så vitt jag hörde riktigt, yttrade, att hästaveln för närvarande går vind för våg, eller något i den stilen. Det är då märkvärdigt med allt, som hör till jordbruket. Det tycks vara omöjligt för detta som sådant att bygga på naturliga förutsättningar och åtgärder; det fordras ovillkorligen något konstlat, antingen tullmurar, när det är fråga om spannmål och vad därmed sammanhänger, och när det är fråga om hästaveln, framhålles det som absolut nödvändigt att införa någon spelinrättning för att den skall kunna reda sig. Jag tror inte, att det är rättvist att ge jordbrukarna i allmänhet ett så dåligt betyg som att säga, att allt kommer att gå vind för våg, om vi icke beträda dylika vägar. Det är ett gammalt uttryck som säger: den som bevisar för mycket, bevisar ingenting. Och jag tror man gör klokt på jordbrukarhåll i att inte slå över alltför mycket, när det gäller sådana saker som den föreliggande.

Beträffande sedan frågan om åtgärder, har man, såväl i utskottets motivering och i petitioner, som kommit från olika landsändar, som i en del uttalanden, vilka gjorts i kammaren i dag, framhållit, att just den nuvarande ekonomiska depressionen gör det alldeles nödvändigt att vidtaga några extra åtgärder för att upphjälpa hästaveln, och dessa åtgärder, menar man då, kunna endast företagas i den riktning utskottet nu gått med på. Om man såge något så när klart och inte alltför dagfriskt primitivt på de ekonomiska problemen, förefaller det mig, som om man just under nuvarande förhållanden, då vi leva i sådan depression, icke bara i fråga om de ekonomiska förhållandena utan jämväl beträffande de rent moraliska borde gå mycket varsamt till väga, innan man vidtager åtgärder från det allmännas sida, som *direkt* medverka till nedbrytandet av det lilla uns vi ännu ha kvar av ekonomisk renhårighet och moralisk uppfattning i olika avseenden. Och det vill jag säga er, mina herrar företrädare för den borgerliga samhällsordningen, att är det så långt gånget i utförsbacken nu, att ni inte kunna rädda samhällsekonomin annat än genom dylika spelplanordningar, med vilka ni vädja till människans sänre känslor och lidelser, då har det gått så långt, att ni böra vara hederliga nog att säga ifrån: nu kunna vi inte ansvara för den ekonomiska ställningen längre. Vi se oss inte i stånd att ordna det hela. Därför be vi att få överlämna det till andra. Det vore mer konsekvent och hederligt att säga så än att inbilla folk, att vi reparera vårt nationalekonomiska och produktiva liv genom att slå in på sådana vägar, som man här föreslagit.

Nu skall man möjligen häremot invända, att detta är att göra för stort nummer av denna fråga. Ja, det är inte denna detaljfråga i och för sig, som jag vill göra till något stort nummer. Men denna lilla detaljfråga speglar, som den föreligger, i alla fall så tydligt och klart den kristidsmoral, som alltför mycket gripit omkring sig på alla områden och som tyvärr nu också gripit våra lagstiftare, så att de äro färdiga att ge sig ut på vilka vägar som helst, bara man förespeglar dem, att där är någon ekonomisk vinning att ernå. För min del borde jag kanske inte fästa mig så mycket vid detta; det är kanske nödvändigt

att ni löpa linan ut. Men då jag för min del inte anser mig för ögonblicket åtminstone ha någon anledning att medverka till den förtvivlade åtgärd, som detta i alla fall innebär, har jag tyckt mig böra framhålla dessa synpunkter.

*Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)*

Jag skulle till sist vilja säga, samtidigt som jag erinrar om vad herr Pers framhöll, att jag visserligen anser, att en riksdag likaväl som en enskild person kan ändra uppfattning. Men det synes mig, som om man alltför hastigt kastat om sin uppfattning från en så moraliskt betonad, som riksdagen gav uttryck åt i utlåtandet av år 1919 beträffande allt spel över huvud, och till att man nu, tre år senare, innan man fått svar från Kungl. Maj:t på den första framställningen, går att vidtaga åtgärder, varigenom man inte bara stryker ett streck över riksdagens uttalanden och framställning av år 1919, utan uppmanar Kungl. Maj:t att gå alldeles motsatt väg mot den man anvisade då. Jag har inte så särskilt ömmande hjärta för Kungl. Maj:t, men nog förefaller det mig vara svårt att vara Kungl. Maj:t med en sådan riksdag, som inte vet från det ena året till det andra vad den vill.

Men det är en annan sak, som jag också till slut vill framhålla. Det börjar bli litet för mycket av bluff både på det ekonomiska och det politiska området. I valtider får man höra, 'inte minst från de samhällsbevarandes sida' — vilket uttryck för övrigt är fullständigt oriktigt, ty den sidan är samhällsfarlig och inte samhällsbevarande — huru man står och predikar, att *arbete* och endast *arbete* är det som kan rädda oss ur den ekonomiska misär, vari vi befinna oss. Ja, det är när man är ute i valagitationen och har att göra med enfaldigt folk, då låter det mycket vackert. Nu, när man skall lagstifta och omsätta i handling de principer, som man varit ute och predikat för det enfaldiga folket i bygderna, så kommer man in på helt andra vägar och gör gällande, att vi, för att reparera vår ställning, inte ha annat att göra än att vidtaga en åtgärd som denna. Det förefaller mig vara alltför uppenbart skoj med svenska folket, och därför yrkar jag, herr talman, avslag på utskottets förslag.

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr greve och talman, mina herrar! I egenskap av motionär i denna fråga skall jag först be att för min del och även å mina medmotionärers vägnar få tacka utskottet för den välvilliga behandling, som kommit motionen till del. Den siste årade talaren har, då han gått till storms mot utskottets förslag, begagnat den på det hållet vanliga taktiken att påstå, att eftersom det är jordbruket eller i varje fall en näringsgren inom jordbruket, som genom denna riksdagens åtgärd skulle ha någon lättnad att vänta, vore detta en yttring av jordbrukarnas vanliga sätt att endast gnälla och på allt sätt söka få folk att tro, att de ej kunna reda sig själva. Nu är dock förhållandet det, att på åtskilliga områden utom jordbruket staten ju har offrat rätt mycket penningar för näringarna, t. ex. till ingenjörsskolor, verkmästar-skolor och yrkesskolor, som staten bekostat. Denna hästupremiering, varom här är tal, kan i verkligheten sägas vara en skola för den hästuppfödande allmänheten på det sätt, att premieringsnämnden låter den

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

hästuppfödande allmänheten veta, hur för premiering kvalificerade hästar skola se ut. Premieringsnämnden utövar kritik vid premieringsmötena, och därav har den intresserade hästuppfödande allmänheten synnerligen mycket att lära. För resten är väl detta införande av totalisator, varom här motionerats, ingen åtgärd, varigenom jordbrukarne eller hästuppfödarne begära ytterligare tillskott av staten, utan snarare en åtgärd, varigenom denna hästuppfödning vill söka reda sig själv, åtminstone i vidare mån, än den kan göra utan denna totalisator.

Det spelas här på känslans och moralens strängar och det säges, att man uppmuntrar spelinstinkten hos det svenska folket. Ja, jag undrar, om så är förhållandet. Jag brukar — och det göra väl de flesta, som intressera sig för hästuppfödningen — köpa ett par lotter vid hästupställningslotterierna för att medverka till att skaffa hästuppfödarna avsättning för sina hästar. Om jag ett år glömt att köpa lotter, så vill väl ingen påstå, att min moral är bättre, därför att jag icke har köpt några det året. För min del tycker jag nästan, att jag därigenom blivit sämre, och jag skulle bestämt bättra mig genom att köpa flera lotter nästa år. Icke kan något sådant ha med spelpassion att göra eller sägas höra till äventyrligt spel. Jag kan ej heller föreställa mig, att den som varit med vid kapplöpningar, där totalisator användes, och sett, hur enkelt och oskyldigt detta nöje är, kan ha någon annan uppfattning, ty insatserna äro nästan undantagslöst helt små. Jag kan ej komma till någon annan uppfattning, än att det verkligen är ett ganska enkelt och oskyldigt nöje, men att det skulle kunna gagna en mycket god sak. Jag skall helt bortse från hästens användning för krigstjänst och endast se till hästens användning för andra ändamål, såsom inom jordbruket.

Nu kan man, om man ser framåt i tiden, möjligen komma till den slutsatsen, att den i utveckling stadda automobilismen skall göra hästen i viss mån onödig. Ja, det kan så tyckas, men detta minskade hästbehov, som skulle bli följden av automobilismens vidare utveckling, kommer säkert att motverkas av att jordbruket efter hand allt mer utvecklas till småbruk, som kräver ett större hästbestånd än förut. Detta är obestridligt. Men för det mindre jordbruket passar ej motordrift, vare sig till plöjning eller annat jordbruksarbete eller för körslor i allmänhet. Man kan också säga, att det stora trängande behov av kallblodiga hästar, som växt fram på de bördiga, hästuppfödande orterna, icke heller passar det mindre jordbruket. Fastmera börjar man på det hållet anse, att man fått för mycket av storlek, tyngd och tröghet i hästbeståndet. Det skulle ej förvåna mig, om man inom det mindre jordbruket skulle återgå till varmblodiga hästar.

Nu ser man av kungliga stuteriöverstyrelsens yttrande, som är bifogat utskottsutlåtandet, att icke mindre än 15,800 hästar under perioden 1911—1920 ej kunnat bli föremål för penningpris till följd av brist på medel. Av dessa voro omkring 3,700 kallblodiga hingstar och 12,000 ston, av vilka senare icke mindre än 10,900 av kallblodigt slag. Man ser alltså, att det icke så mycket är den varmblodiga hästaveln som det gäller, utan att det snarare är den kallblodiga, som blir lidande av den

nuvarande ordningen. Jag har den bestämda uppfattningen, att denna anordning med totalisator vid kapplöpningarna skall komma att bli till mycken nytta för hästuppfödningen och att denna hästuppfödning därigenom skall i mycket vidare mån än förut reda sig själv utan ökat anslag från staten och hushållningssällskapen.

*Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)*

Det har talats om att, om man vill åstadkomma ett sedligt högt stående släkte, skall man lägga grunden härtill genom uppfostran. Jag vill säga, att det finnes ingenting inom jordbruksproduktionen, som har så fostrande betydelse som hästuppfödning. Det finnes ingen husdjursuppfödning, som kräver så oavslätlig vaksamhet, arbete, intresse och kärlek till sin uppgift som just hästuppfödningen. Och det ekonomiska handtag, som av det allmänna, staten och hushållningssällskapen, gives den om hästuppfödning nitiske och strävsamme lantmannen är för honom av ett värde, som icke kan sägas vara jämfäst med det penningvärde, som vid en premierring tillmättes efter hästens avelsvärde eller godhet i övrigt. Men eftersom dessa egenskaper i mycket hög grad äro beroende av uppfostran och arbete, är det dock uppfores duglighet och arbete på detta område, som det ytterst kommer an på.

Jag tror, att man handlar förståndigt, om man i detta fall bifaller utskottets förslag. Jag har den bestämda övertygelsen, att svenska folket har nått den mognad, att man mycket väl utan någon risk kan låta det deltaga i det oskyldiga nöje, som kallas vadhållning med totalisator. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Jag skall icke länge taga kammararens uppmärksamhet i anspråk, men jag måste vända mig mot det något lättvindiga sätt, på vilket den siste ärade talaren och även andra betraktat den moraliska synpunkten härvidlag. Den siste ärade talaren förklarade, att han ej kunde tillmäta detta spelande på de moraliska strängarna, som förekommit, någon större betydelse. Själv fränkande han sig all spelpassion och ansåg sig icke bliva sämre människa, om han tog lotter på hästlotteriet. Det tror jag icke heller, att han blir, men det är icke alla medlemmar av vårt svenska folk, som tillhöra samma kallblodiga ras som den siste ärade talaren, och jag tror, att det för ganska många skulle bli ett allt annat än enkelt och oskyldigt nöje att spela på totalisator. Visserligen kan det sägas, att det i bestämmelserna skulle kunna lämnas vissa garantier för att sådant spel icke behövde bli alltför ruinerande, men, fränsett att man ändå kan förlora ganska stora summor därpå, måste jag betrakta sådant spel såsom allt annat än moraliskt fostrande. Det föreföll mig, som om den ärade talaren sammanblandade två saker, som icke äro alldeles identiska, nämligen hästuppfödning och spel på totalisator. Han invände mot de framförda moraliska betänkligheterna mot spelandet, att hästuppfödningen hade en så moraliskt förädlande verkan på utövarna av denna sysselsättning. Detta är något, som jag icke kan bedöma. Det är mycket möjligt, men jag tror icke, att man därmed brutit udden av kritiken mot spelet på totalisator, ty detta har säkert icke någon etiskt förädlande inverkan, även om det är till materiell nytta för hästuppfö-

Om rätt till
vadhållning
med totalisa-
tor.
(Forts.)

darna. Om riksdagen gillar utskottets ståndpunkt och bifaller denna motion, så ha vi därmed, enligt mitt sätt att se, knäsat den principen, att vi kunna begagna oss av vad en föregående talare — såsom jag tycker mycket riktigt — betecknade som en fortgående dekadans i vårt folks moraliska uppfattning. Kan staten begagna sig av denna dekadans för att skörda vinst av den, varför icke då taga steget fullt ut och följa det exempel, som givits oss av en viss liten sydfransk stad, varför icke uppleta en lämplig, naturskön och tilldragande plats i vårt land för att där inrätta ett litet Monte Carlo och på så sätt taga in en aldrig sinande, högst avsevärd statsinkomst!

Jag ber att med denna lilla framtidsbild för ögonen få lägga herrarna på hjärtat, att den moraliska synpunkten är ofrånkomlig i denna fråga, och det är den synpunkten, som jag här måste lägga största vikten på.

På dessa grunder ber jag få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman-
nen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade herr talmannen, efter att hava upprep-
at propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna pro-
position vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och an-
slogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande
nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 57.

Anslag till
understöd åt
vissa lant-
bruksselever.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning
av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om un-
derstöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Under punkt 38 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition
hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen dels, med uteslutande ur riksstaten
av ordinarie förslagsanslaget å 100,000 kronor till understöd åt elever
vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, upptaga till samma ändamål
ett ordinarie förslagsanslag, högst, å 120,000 kronor, för år räknat, med
hela beloppet eller 120,000 kronor, dels ock till förhöjda understöd åt

elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag, högst, 30,000 kronor.

I det föreliggande utlåtandet hade utskottet — efter erinran att Kungl. Maj:ts förevarande framställning avsåge, utom annat, att anslagen i fråga, som för närvarande båda hade förslagsanslags natur, skulle ändras till förslagsanslag, högst — framhållit, att de betydande olägenheter, vilka med hänsyn till vad i utlåtandet anförts kunde bli en följd av ifrågavarande anslags återgång till förslagsanslag, högst, enligt utskottets mening utgjorde starka skäl för att fortfarande giva detsamma förslagsanslags natur. Försättningen av utlåtandet lydde sålunda: »Även om anslaget i verkligheten icke alls eller åtminstone icke i någon nämnvärd mån skulle behöva överskridas — något som efter de upplysningar i ärendet, vilka inom utskottet lämnats av vederbörande föredragande inom lantbruksstyrelsen, icke torde vara osannolikt — undanröjes likväl genom anslagets natur av förslagsanslag särskilt så tillvida svårigheterna vid behandlingen av ifrågavarande ärenden, att lantbruksstyrelsen icke behöver befara att vid slutet av året eventuellt nödgas avvisa eljest välgrundade framställningar om understöd allenast på den grund att anslaget därigenom komme att med något obetydligt belopp överskridas.

I anslutning härtill torde jämväl det extra anslaget för ifrågavarande ändamål böra upptagas såsom förslagsanslag.

Med återopande av det ovan anförda och under uttalande av den förväntan att lantbruksstyrelsen skall såsom hittills synes hava skett göra allvarliga bemödanden för att begränsa utgifterna från ifrågavarande anslag hemställer utskottet, att riksdagen må

dels, med uteslutande ur riksstaten av ordinarie förslagsanslaget å 100,000 kronor till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, upptaga till samma ändamål ett ordinarie förslagsanslag, å 120,000 kronor, för år räknat, med hela beloppet eller 120,000 kronor,

dels **ock**, till förhöjda understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag å 30,000 kronor.»

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Johansson* i Uppmälby och *Eriksson* i Ljusdal ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Under punkt 33 i sitt utlåtande nr 9 A — — — — — starka skäl för att fortfarande giva detsamma förslagsanslags natur. (Sid. 4.)

Med hänsyn emellertid till att riksdagen redan på statsutskottets hemställan uppfört motsvarande anslag beträffande folkhögskolorna såsom förslagsanslag, högst, och utskottet anser, att likformighet i förevarande avseende bör råda mellan folkhögskolorna och de lägre lantbruksundervisningsanstalterna, finner utskottet sig böra tillstyrka uppförande av ifrågavarande båda anslag till understöd åt elever vid de lägre lantbruksundervisningsanstalterna såsom förslagsanslag, högst.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må

Anslag till understöd åt vissa lantbruks elever.
(Forts.)

*Anslag till
understöd åt
vissa lant-
bruks elever.
(Forts.)*

dels, med uteslutande ur riksstaten av ordinarie förslagsanslaget å 100,000 kronor till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, upptaga till samma ändamål ett ordinarie förslagsanslag, högst, å 120,000 kronor, för år räknat, med hela beloppet eller 120,000 kronor, dels ock till förhöjda understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag, högst, 30,000 kronor.»

Herr Eriksson, Carl: För den händelse kamrarna skulle bifalla vad jordbruksutskottet föreslagit i förevarande utlåtande, har riksdagen därmed förklarat, att den vill tillämpa andra bestämmelser beträffande anslaget till lantbruksskolorna, än som förut beslutats beträffande anslaget till folkhögskolorna. Alltid förut hava likartade bestämmelser varit rådande på detta område, beroende på att man ansett de bägge skolformerna såsom lika berättigade till understöd. Man har skäl att antaga, att departementschefen, då han föreslog anslaget såsom förslagsanslag, högst, hade statsekonomiska skäl i sikte. Nu har riksdagen godtagit dessa skäl i vad det gäller folkhögskolorna, men skulle tvärtom, i händelse utskottets förslag vinner beaktande, fränkänna dessa skäl betydelse, i vad det gäller lantmannaskolorna. Det är alldeles påtagligt, att om riksdagen beslutar i enlighet med utskottets förslag i detta fall, komma därmed folkhögskolornas män att upptaga detta med minst sagt blandade känslor och alldeles säkert anse sin skolform tillbakasatt från statsmakternas sida.

Vad nu utskottet anför angående de olägenheter, som skulle uppstå, i händelse riksdagen skulle följa detta kungliga förslag, är i viss mån överdrivet, då man blivit upplyst om att anslaget förlidit år endast överskridits med 17,000 kronor, och samtidigt från sakkunnigt håll upplysts, att rätt goda skäl förefinnas för att behovet skall tillfredsställas inom den ram, Kungl. Maj:t föreslagit. Vi bägge reservanter anse sålunda icke, att fullgoda skäl finnas för att bryta det samgående, som förut funnits mellan dessa skolformer. Jag kan för övrigt meddela kammaren, att andra kammaren efter en rätt lång debatt kommit till samma uppfattning som reservanterna, då den med 135 mot 66 röster bifallit reservationen.

Jag får således, herr talman, yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby och mig vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Hellström: Herr greve och talman! Det skäl, som av reservanterna anförts för deras förslag, är huvudsakligen det, att ifall riksdagen skulle bifalla jordbruksutskottets föreliggande förslag, skulle man ställa eleverna vid folkhögskolorna och lantmannaskolorna i olika ställning, och på grund därav har man här yrkat, att riksdagen i stället skulle bibehålla anslaget vid den karaktär, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen att vara ett »förslagsanslag, högst». Anslaget har ju före år 1917 varit förslagsanslag, högst, men efter 1917 ändrades det till förslagsanslag, således utan begränsningen »högst»; och detta på grund av de olägenheter, som visade sig förenade med den andra ordningen.

Jag ber, för att belysa den saken, att få erinra kammaren om att vad det här gäller är fattiga pojkar och flickor från lantbrukarhem, som önska genomgå lantbrukets utbildningskurser. Dessa fattiga ungdomar kunna i allmänhet icke genomgå en sådan kurs, om de ej ha säkerhet för att erhålla det understöd, som riksdagen ansett, att de skola ha. Före 1917 utdelades dessa anslag av hushållningssällskapen, och jag har sedan många år såsom sekreterare i ett hushållningssällskap varit i tillfälle att på mycket nära håll se, vilka olägenheter, som varit förenade med ett begränsat anslag. Å ena sidan vågade dessa ungdomar ej söka sig in i skolorna utan att vara säkra om att få understöd, å andra sidan kunde varken skolstyrelsen eller hushållningssällskapens förvaltningsutskott, som då utdelade dessa understöd, giva ett sådant löfte, därför att man icke visste, hur stort antal sökande till de olika undervisningsanstalterna i hela landet skulle komma att anmäla sig. Om det blev ett mindre antal sökande, räckte anslaget, och då kunde de få vad som ställts i utsikt, men om ett större antal sökande anmälde sig, kunde de icke få det. Vad blev då följden av detta förhållande? Skolföreståndaren var naturligtvis angelägen att få elever, oberoende av vilken ekonomisk ställning dessa hade. Därför ansåg han sig, för att vara säker om att få dessa elever, böra lova dem, att ifall de började kursen, de skulle få det understöd, som ifrågasatts. Sedan visade det sig flera år, att det icke räckte till. Då hade föreståndaren intet annat att göra än att själv utbetala skillnadsbeloppet, men skolföreståndaren var i allmänhet icke i den ekonomiska situation, att han utan olägenhet kunde göra detta, och på grund härav kommo framställningar till vederbörande hushållningssällskap om att täcka bristen. Sålunda visade det sig förenat med mycket stor olägenhet att ha anslaget på detta sätt begränsat, och därför ändrades det, så att det blev ett vanligt förslagsanslag. Det har också visat sig, att detta anslag varit av ofantligt stor betydelse för lantbruksundervisningens utveckling i vårt land.

Nu har mot detta jordbruksutskottets förslag anförts av reservanterna, att folkhögskolorna därigenom skulle komma i en annan ställning än lantmannaskolorna. Jag har varit mycket intresserad för denna fråga och lika intresserad för folkhögskolorna som lantmannaskolorna. Då åttonde huvudtiteln förelåg i kammaren, tog jag i övervägande, om jag icke borde uppträda i frågan, men jag ansåg förhållandena beträffande dessa båda skolformer så olikartade, att det icke fanns fullgoda skäl att yrka på ändring beträffande statsutskottets förslag under åttonde huvudtiteln, sålunda till elevunderstöden vid folkhögskolorna. Jag anser däremot, att synnerligen goda skäl i nu föreliggande fall förefinnas. Vi få komma ihåg den mycket stora skillnad, som råder mellan de båda anslagen under åttonde och nionde huvudtitlarna. Det som på åttonde huvudtiteln går till understöd åt elever vid folkhögskolorna gäller, kan man säga, egentligen endast en eller två skolformer. Vissa kurser äro visserligen avsedda för manliga och andra för kvinnliga elever, och på vissa andra håll har man samskolor, men organisationen är dock i det hela densamma. Anslaget på nionde huvudtiteln avser däremot icke mindre

Anslag till understöd åt vissa lantbruks elever.
(Forts.)

*Anslag till
understöd åt
vissa lant-
bruks elever.*
(Forts.)

än sju olika undervisningsformer: först de tvååriga lantbruksskolorna i södra och mellersta Sverige, vidare lantbruksskolorna i Norrland med ettårig kurs, vidare vinterkurserna vid lantbruksskolorna i Norrland, lantmannaskolorna, lantbruksskolorna, utbildningskurser för ladugårds-skötare, utbildningskurser för kvinnliga mejerielever och till sist fasta kurser, som anordnas av hushållningssällskapen. Om man tar hänsyn till denna stora olikhet, kan man icke av den omständigheten att riksdagen beviljar anslag såsom förslagsanslag, högst, till folkhögskolorna, finna något egentligt motiv, varför man skall använda samma form för här ifrågavarande anslag. Då ansökningarna till folkhögskolorna komma in, gå dessa till skolöverstyrelsen. Den vet, hur många folkhögskolor det finnes i riket. Upprättandet av en folkhögskola är icke någon sådan småsak, att man kan inbilla sig, att man ett tu tre kan ha en ny sådan i ordning och komma med anspråk på anslag till dess elever, utan man vet, då anslaget fördelas, hur många sådana skolor det finnes. I allmänhet börja kurserna på hösten och fortsätta till våren. Man kan ganska tidigt, medan skolan pågår, bilda sig ett omdöme om, hur stort anslagsbehovet är, och sålunda kan man göra en fördelning av anslaget. Däremot ställer sig saken på annat sätt beträffande de sju å åtta skolformer, som avse lantbruksundervisningen. Somliga skolor börja på hösten, andra på våren. Vid vissa av dessa skolor anordnas en kurs, vid andra två kurser, och återigen andra ha tre kurser. Då den första kursen anordnas, vet man ofta ej, om det blir två eller tre kurser, ty det är beroende av antalet ansökningar, som komma in. Dessutom ha vi de av hushållningssällskapen anordnade fasta kurserna, och detta är en alldeles oberäknelig faktor. Man vet icke i början av året, huru många kurser, som komma att anordnas. Dessa kurser anordnas i allmänhet på hösten, och då det finnes 26 olika hushållningssällskap, är det omöjligt att på förhand kunna bedöma, huru många kurser som komma att anordnas. Under nuvarande tidsförhållanden har det dessutom visat sig, att dessa småbrukarekurser fått mycket större betydelse än de förut haft. I det hänseendet vill jag erinra om den erfarenhet, som gjorts i Sveriges nordligaste län, nämligen Norrbottens län. Egendomsfördelningen bland småbrukarna är där sådan, att större delen av den jordbrukande befolkningen är hänvisad till att söka arbetsförtjänst på annat håll. Då man anordnar sådana kurser, är det nödvändigt att anordna dem så tidigt, att icke de unga männen redan givit sig i väg till timmerskogarna. För närvarande finnes intet arbete i timmerskogarna, utan de gå utan sysselsättning, för såvitt de icke fått något nödhjälpsarbete. Landshövding Malm har med anledning härav vidtagit åtgärder för att i större utsträckning få till stånd dylika kurser för arbetslösa småbrukarynglingar. Det skulle vara hårt, om man av budgettekniska hänsyn, som icke kan ha något inflytande på budgeten, skulle ställa det så, att dylika kurser, som anordnats av hushållningssällskapen, icke skulle kunna understödjas på vanligt sätt. Om reservationen bifalles, måste det sannolikt ordnas så, att alla olika skolformers elever få vänta på understöd till året efter det de genomgått kurserna, men litet känner man den fattiga lantbrukande befolkningen, om man tror, att

detta skulle bliva en tillfredsställande anordning. Dessa pojkar och flickor måste redan då de gå till kurserna veta, vilka understöd de få.

Nu har man sagt, att, då man beviljade ett dylikt anslag under åttonde huvudtiteln såsom förslagsanslag, högst, skulle det vara förenat med budgettekniska olägenheter att bevilja detta anslag såsom ett vanligt förslagsanslag. Jag tror, att man överdrivit de budgettekniska synpunkterna i detta fall. Jordbruksutskottet hade anhallit, att föredraganden i lantbruksstyrelsen skulle komma upp i utskottet för att lämna vissa upplysningar, innan vi fattade beslut i frågan. Vederbörande föredragande kom också upp och visade oss, hurusom lantbruksstyrelsen handhaft dessa anslag med synnerligt stor sparsamhet. Kungl. Maj:t och riksdagen hava bestämt, att understöd skall utgå till dels obemedlade och dels mindre bemedlade, men lantbruksstyrelsen har ytterligare uppdelat dem i två grader obemedlade och två grader mindre bemedlade för att få de olika variationerna av understödsbehovet tillgodosedda. Detta har gjort, att fastän det funnits statsanslag att tillgå, har det något år icke utdelats till så stort belopp som anvisats eller upptagits i staten. För min del är jag övertygad om — och jordbruksutskottets majoritet var också övertygad om — att därest man tog detta som vanligt förslagsanslag, ingen större fara från budgetteknisk synpunkt skulle följa därav än att det möjligen skulle kunna gälla ett eller annat tusental kronor, med vilka lantbruksstyrelsen för de sist inkomna ansökningarna skulle kunna över-skrida anslaget.

Då jag anser synnerligen goda skäl tala för det förslag, som jordbruksutskottet framlagt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talman: Jag skall för min del be att få ansluta mig till reservationen. Jag gör detta icke endast av de skäl, som den ene av reservanterna anført, utan även ur principiella synpunkter, ur budgettekniska synpunkter. Det förefaller mig ganska egendomligt, att, när Kungl. Maj:t med hänsyn till det önskemål, som så ofta uttalats, att man icke skall överskrida anslag, som beviljas, anser det vara lämpligt att i en fråga som denna göra hemställan till riksdagen om ett förslagsanslag, högst, riksdagen skall ändra på denna punkt. I synnerhet som man under dessa tider vet, huru svag budgeten på grund av omständigheterna ändå måste antagas vara, kan jag icke finna det vara principiellt riktigt, att riksdagen skall ändra på det sätt, som utskottet föreslagit.

De skäl till förmån för utskottets hemställan, som anfördes av den siste talaren, äro sådana som i allmänhet kunna anföras, när man vill en sak, nämligen att här skulle föreligga något särskilt. Var och en förstår, att det är mycket lättare att hålla sig inom ett förslagsanslag utan begränsning än inom ett förslagsanslag, högst. Men det är just en begränsning man vill komma till, när man sätter ordet *högst*, och jag kan icke anse annat än att denna kammare bör ansluta sig till samma uppfattning, som gjort sig gällande i andra kammaren. I andra kammaren har man

Anslag till understöd åt vissa lantbrukslever.
(Forts.)

*Anslag till
understöd åt
vissa lant-
brukselever.
(Forts.)*

hävdat den grundsatsen, att man icke skall rubba budgeten på detta sätt, ärendet må vara större eller mindre. En av reservanterna har redan anfört, att andra kammaren efter en lång debatt antagit reservanternas förslag med 135 röster mot 66. Bortsett från den omständigheten, att man icke vill hava gemensam votering i denna fråga tycker jag, att första kammaren bör i likhet med andra kammaren i detta fall hävda den princip, som enligt min uppfattning är den riktiga. Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr B o b e r g: Herr Hellström, som på hithörande område besitter en grundligare kännedom än de flesta i kammaren, har nyligen anfört så goda och talande skäl för utskottets hemställan, att jag hoppas, att de flesta i denna kammare komma att rösta för bifall till densamma. Men det finnes ännu en synpunkt, som han icke vidrörde, nämligen den, att det för närvarande råder en stor arbetsbrist på det industriella området. Och vi äro väl alla överens om, att från industrien allt flere och flere måste återvända till lantbruket. Men jorden kan icke skötas så, att den giver någonting annat än genom kunskaper, duglighet och idogt arbete och det är meningen att utbilda de unga män och kvinnor, som gå igenom de skolor, varom här är tal, så, att de sedan av jorden skola kunna få sin näring direkt eller indirekt.

Nu jämställer man dessa skolor med folkhögskolor och säger: vid folkhögskolorna har man bestämda anslag, varför skall man överskrida dem här? Men det är dock någon liten skillnad mellan folkhögskolor och dessa skolor, ty här komma eleverna mera direkt in i det praktiska arbetet. De kunna genom dessa kurser fort nog få tillfälle att skaffa sig platser, utkomst och bröd. De, som gå igenom folkhögskolorna, kunna visserligen göra detsamma. Men de teoretiska kunskaper, de erhålla där, kunna icke så snart och omedelbart omsättas i praktisk handling som de kunskaper kunna göra, som elever i lantbruksskolor förvärva. Jag tror därför, att utskottet haft goda skäl för sin hemställan. Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet T h o r s s o n: Herr greve och talman! Då jag på ett förberedande stadium av detta ärendes behandling haft en viss del i det förslag, som nu föreligger till riksdagens omprövning, skall jag tillåta mig att säga ett par ord.

Redan när jag tog emot det ingalunda angenäma uppdraget att göra upp det budgetförslag, som föreligger till riksdagens omprövning, hade jag att försöka göra beskrningar i en mängd anslag. Jag gick då från den ena departementschefen till den andre, och tillsammans med deras statssekreterare sökte vi få ned anslagen så långt detta var görligt, samt att få ensartade principer tillämpade på besläktade anslag. Nu har statsutskottet godkänt en princip för dessa anslags användande i vad det gäller folkhögskolor, som, säga vad man vill, dock hava så stort släkttycke med dessa lantmannaskolor, att skillnaden icke kan motivera att man tillämpar andra principer, när det gäller att bedöma vare sig ansla-

gens riklighet eller anslagens karaktär. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att det är riktigt, att detta anslag jämställas med anslaget till folkhögskolorna. I tider som dessa, när man måste göra allvarliga ansträngningar för att få ned budgeten, håller jag före, att införandet av en bestämd princip för anslagens behandling giver en viss styrka vid bedömandet av slutsumman i budgeten. Av 1921 års nu avslutade räkenskaper framgår, att förslagsanslagen överskridits med i runt tal 24 miljoner kronor. Jag vill icke säga, att detta överskridande får tagas som en bestämd intäkt för att föreslå ändring i ett fall, som detta, men det är ofrånkomligt, att, om man hade haft detta lilla ord *högst*, säkerligen en del av dessa 24 miljoner kronor skulle blivit besparad åt statsverket.

*Anslag till
understöd åt
vissa lant-
brukslever.
(Forts.)*

Då vi nu gå att reglera, så reglera vi för en budget, som gått ihop. Jag tror, att den skall hålla, nämligen för första halvåret 1923, men jag är icke lika säker på att budgeten för år 1922, det vill säga det räkenskapsår vi nu genomleva, också kommer att hålla. Det är då klart, att försiktigheten bjuder att söka ordna det så, att så litet antal anslag som möjligt komma att överskridas.

Nu kan man visserligen säga, att man icke behöver hysa någon sådan farhåga vid behandlingen av detta anslag, ty den styrelse, som förvaltats detta anslag, har, oaktat det icke stått ordet *högst*, ändå hållit sig inom anslagets ram. Jag vill omturera detta och säga, att just den omständigheten att styrelsen visat sig kunna hushålla med det anslag, som beviljats, gör, att det icke behöver vara förslagsanslag på det sätt, som herrarna vilja söka få fram. Jag säger detta därför, att det, såsom jag redan antytt, finnes en hel del anslag, vid vilka man behövde sätta ordet *högst*. Skulle riksdagen tycka som så: det är icke så noga huru vi göra, när Kungl. Maj:t föreslår en ändring, utan vi gå våra egna vägar — så kommer det att hava en viss inverkan på Kungl. Maj:ts sätt att bedöma nästa budgetuppställning, och herrarna få då taga konsekvenserna härav. Det finnes ingen möjlighet att skaffa fram nya medel för att täcka de ökade behoven utan att man måste tillgripa nya skatter. Alla dessa faktorer tillsammans synas mig väga åtskilligt mera i vågskålen till förmån för reservationen än för utskottets förslag, och jag skulle därför vilja rikta en vädjan till första kammaren att i detta fall bifalla reservationen. Jag kan icke finna, att detta skulle medföra så stora olägenheter som en talare, som yttrade sig till förmån för utskottets förslag, med mycket stor sakkunskap och i detalj anförde. Just den omständigheten att lantbruksstyrelsen kunnat hålla sig inom anslagets ram giver mig säkerhet för, att man efter rimliga mått skall kunna tillgodose denna skolform med det anslag, som föreligger. Även om jag är mycket intresserad för att överföra ynglingar, som placerats i industrien, på jordbrukets område, så kan jag ändå icke vara med om att använda denna form såsom en särskild hävstång för en dylik överföring. Ty om dessa ynglingar med önskad framgång skola kunna tillgodogöra sig den undervisning, som lämnas i de skolor, varom här är fråga, föreställer jag mig, att de först måste hava praktisk erfarenhet i jordbruk. Att inkoppla arbetslösa industri-

Anslag till
understöd åt
vissa lant-
brukselever.
(Forts.)

arbetare direkt i dessa skolor och sedan föra ut dem i det praktiska jordbruksarbetet, kan bliva för mycket av drivhus, och för sådant är jag rädd, när jag vill hava något av bestående värde. Jag vill vara med om att överföra så många som möjligt från industrien till jordbruket, men jag tror, att det lämpligaste är, att man vid denna överföring icke räknar med lantmannaskolorna som en alldeles särskild faktor, vilken skulle läggas i vågskålen, när man bestämmer de grunder, efter vilka understöd skall utgå till lärjungarna. Herr greve och talman, jag tillåter mig anhölla att kammaren välvilligt ville biträda den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hellström: Gent emot herr statsrådets sista yttrande, att det skulle vara en dålig metod att överföra industriarbetare till jordbruket, vill jag bara säga, att varken jag eller, såsom jag tror, någon annan av utskottets ledamöter haft den avlägsnaste tanke på, att anslaget skulle komma att verka på det sättet. Vi hava endast tagit hänsyn till den småbrukarbefolkning det här gäller och dess behov av undervisning. Ifall en småbrukareson, som i allmänhet sysslar med jordbruk, under en viss tid av året skulle sysselsätta sig med t. ex. timmerhuggning i de norrländska skogarna, så utgör detta intet skäl, varför han icke skulle vara hemma i jordbruk. Han kan vara lika mycket hemma i jordbruk som den som uteslutande ägnar sig därät.

Såväl herr vice talmannen som herr statsrådet hava framhållit principiella synpunkter, som jag skulle vara den förste att godtaga, ifall det vore så, att alla förslagsanslag blivit överförda till förslagsanslag, högst. Men så är ju icke alls förhållandet, utan vi hava fortfarande ett mycket stort antal anslag, som gå ut såsom vanliga förslagsanslag. Detta visar, att Kungl. Maj:t gjort en prövning, vilka anslag som äro av den beskaffenhet att de utan olägenhet kunna upptagas såsom förslagsanslag, högst, och vilka som äro av den beskaffenhet, att man vid desamma icke utan stora olägenheter kan sätta ordet *högst* och som man därför bibehållit såsom förslagsanslag. Då sålunda Kungl. Maj:t verkställt en sådan prövning kan jag icke förstå, varför icke även riksdagen skulle ha rätt att verkställa en dylik prövning, om olägenheterna i ett visst fall kunna bliva så stora, att man bör avstå från att efter anslaget sätta ordet *högst*. Riksdagen, i detta fall dess jordbruksutskott, bör väl också hava samma rätt som Kungl. Maj:t att göra en sådan prövning; och jag för min del är övertygad om, att jordbruksutskottet i föreliggande fall ägnat frågan en mycket grundligare utredning än den utredning, som kunde komma till stånd, då statsrådet och chefen för finansdepartementet gick från den ene kamraten i regeringen till den andre och sade: Här måste vi spara på det och det sättet och här måste det sättas »*högst*» efter så många anslag som möjligt. Jag anser, att saken nu ligger så, att man förut icke fått tillräcklig utredning i frågan och att man nu fått reda på skäl, som visa, att det i detta fall skulle vara förenat med stora olägenheter att sätta *högst*.

Då man talat om budgettekniska hänsyn, tycker jag, att detta bra mycket erinrar om det gamla ordspråket: sila mygg och svälja kameler.

Herr statsrådet sade, att förslagsanslagen under år 1921 överskridits med i runt tal 24 miljoner kronor och att man därför måste göra begränsningar. Därav drog han den slutsatsen, att även de få tusental kronor det här kan gälla måste inbesparas därför, att hela finansplanen eljest skulle gå om intet. Herr statsrådet sade vidare, att, om riksdagen icke godtagit Kungl. Maj:ts förslag, Kungl. Maj:t vid uppgörandet av nästa års budget komme att taga detta ad notam och icke sätta ordet *högst* efter något förslagsanslag och att riksdagen då finge taga konsekvenserna härav. Detta är väl ändock att giva denna fråga alltför stora dimensioner.

*Anslag till
understöd åt
vissa lant-
brukslever.
(Forts.)*

Vad beträffar herr vice talmannens hot med gemensam votering, därest första kammaren skulle fatta ett annat beslut än andra kammaren, så tror jag, att det är ett skäl, som icke på allvar kan anföras. I valet mellan den lilla olägenhet, som komme att bli förenad med att riksdagen måste underkasta sig gemensam votering och den stora olägenheten av att en stor del av Sveriges jordbrukande ungdom icke kan tillgodogöra sig lantbruksundervisningen, därför att den befinner sig i mindre goda ekonomiska omständigheter, tvekar jag för min del icke att föredraga den förra olägenheten framför den senare. Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 31 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen uppstått och avlägsnat sig samt ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen, anställdes omröstningen, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;
Nej — 50.

Föredrogos ånyo samt företogs vart för sig punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 10 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av

utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 17, 19, 20, 21, 24, 27, 37, 40, 49 och 50.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

nr 10 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 3, 4, 5 och 8.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr *Lindhagen* väckte följande motioner:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.; samt

nr 162, om grundlagsändringar rörande behörighet för kvinna att innehava vissa ämbeten.

Dessa motioner hänvisades, nr 161 till behandling av lagutskott samt nr 162 till konstitutionsutskottet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 108, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till- och ombyggnad vid allmänna barnbördshuset.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 38, rörande lag om förbud mot utsläppande av bagge å samfärd betesmark;

nr 39, rörande förordning angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 40, angående lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1922 års klass m. m.;

nr 41, angående lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1921 års klass;

nr 42, rörande lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom;

nr 43, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 juni 1913 angående vård av enskildes skogar på Öland;

nr 44, rörande förordning med vissa bestämmelser angående skogs-vårdsavgifter från skyddsskogarna inom Jämtlands län;

nr 45, angående viss ändring i gällande bestämmelser om vågar;

nr 46, angående ändring av rubrikerna nr 359 och 360 i tulltaxan;

nr 47, rörande förordning om utsträckt tillämpning av bestämmelserna i förordningen den 19 augusti 1921 angående tillfällig utvidgning av rätten till tullrestitution eller befrielse från tullavgift vid återutförsel av vissa fartygsmaterialier och skeppsförnödenheter;

nr 48, rörande förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgod;

nr 49, rörande förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud m. m.;

nr 50, angående möjliggörande av försäljning i vissa fall utav med kvarstad belagd lös egendom; samt

nr 51, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringsarbeten inom kungl. bibliotekets byggnad;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöning av den Hjertbergske antikvarien vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av professor C. Wimans personliga professur till en ordinarie professur i paleontologi och historisk geologi m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 30 juni 1913 om behandling av alkoholister; och

nr 15, i anledning av väckt motion angående en provisorisk lag om intagande av vissa alkoholister å anstalter, som omförmålas i 31 och 33 §§ av lagen om fattigvården; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Älvsborgs regementes förutvarande mötesplats Fristads hed;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande

av mark från kronoparken Åsen och Uppsala slottsjord för utvidgning av akademiska sjukhusets i Uppsala tomt; och
nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och ägarna av Rotsunda gård i Sollentuna socken av Stockholms län.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Enär alla ärenden på föredragningslistan blivit behandlade, medgav nu kammaren, på framställning av herr förste vice talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5,12 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.

Tisdagen den 25 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Åkerman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 246, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län; och
nr 248, angående vissa lönefrågor vid armén och marinen m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar; och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckt motion om förlängd giltighet för förordningen angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker; och

jordbruksutskottets memorial nr 32, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 249, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 22 juni 1921 angående rusdryckers förverkande i vissa fall m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 34—36, andra lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—35.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 246 till behandling av lagutskott, nr 248 till statsutskottet och nr 249 till bevillningsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
